

Samenleven met verschillen in Oost

**Spanningen en vertrouwen
in Betondorp, Indische Buurt en Haveneiland Noordwest**

drs. Jolijn Broekhuizen
dr. Erik van Marissing
drs. Ron van Wonderen

m.m.v.
drs. Josca Boers, dr. Ellen Lindeman, Nienke Laan MSc
drs. Hester Booi , Merel van der Wouden MSc, drs. Freek Hermens

j.broekhuizen@os.amsterdam.nl
EvanMarissing@verwey-jonker.nl
RvanWonderen@verwey-jonker.nl

Amsterdam, februari 2012

Gemeente Amsterdam
Bureau Onderzoek en Statistiek

Verwey-Jonker Instituut

Inhoud

Samenvatting	5
Aanleiding	5
Betondorp	5
Indische Buurt	9
Haveneiland Noordwest	13
Inleiding	17
Onderzoeksopzet	18
Buurtselectie onderzoek twintig buurten	18
Veldwerk kwantitatieve onderzoek	20
Veldwerk kwalitatieve onderzoek	22
Leeswijzer	23
1 Spanningen en vertrouwen in de buurt	25
1.1 Ervaren spanningen in de buurt	25
1.2 Over welke groepen men niet positief denkt	28
1.3 Spanningen tussen verschillende groepen	29
1.4 Ervaren spanningen naar herkomst en leeftijd	30
1.5 Vertrouwen in de buurt	32
1.6 Redenen voor gevoelens van saamhorigheid	35
1.7 Ontwikkeling van sfeer tussen bevolkingsgroepen in buurt	35
1.8 Samenvatting	35
2 Risicofactoren in de buurt	37
2.1 Botsende leefstijlen	37
2.2 Gebrek aan contacten met andere herkomstgroepen	39
2.3 Ervaren onveiligheid en criminaliteit	40
2.4 Samenvatting	42
3 Beschermende factoren in de buurt	45
3.1 Tevredenheid over optreden stadsdeel en politie	45
3.2 Hoe het samenleven in de buurt kan verbeteren	47
4 Kwalitatieve verdieping	49
4.1 Spanningen en vertrouwen in Betondorp	50
Introductie	50
Spanningen en risicofactoren	51
Beschermende factoren en beleid	55
4.2 Spanningen en vertrouwen in de Indische Buurt	58
Introductie	58
Spanningen en risicofactoren	59
Beschermende factoren en beleid	62

4.3 Spanningen en vertrouwen in Haveneiland Noordwest	66
Introductie	66
Spanningen en risicofactoren	67
Beschermende factoren en beleid	70
4.4 Aangrijpingspunten voor beleid in het stadsdeel Oost	72
Bijlage 1 Veldwerk bewonersenquête	75
Bijlage 2 Populatie onderzochte buurten	77
Bijlage 3 Spanningen en vertrouwen in de 20 onderzochte buurten	79
Bijlage 4 Correlatie risicofactoren	83
Bijlage 5 Geïnterviewden in Oost	87
Bijlage 6 Literatuur	89

Samenvatting

Aanleiding

In Amsterdamse stadsdelen is er sprake van zorg over de onderlinge verhoudingen tussen bevolkingsgroepen in buurten. De sociale cohesie lijkt in sommige buurten onder druk te staan. Amsterdamse stadsdelen willen daarom meer inzicht verkrijgen in de aanwezigheid en achtergrond van spanningen en sociaal vertrouwen tussen bevolkingsgroepen in buurten. Zij willen graag weten welke beschermende- en risicofactoren er zijn om de juiste maatregelen te kunnen treffen.

Door middel van een onderzoeksubsidie van het Ministerie van Veiligheid en Justitie hebben het Bureau Onderzoek en Statistiek van de gemeente Amsterdam (O+S) en het Verwey-Jonker Instituut in 2011 hiertoe een verdiepend onderzoek uitgevoerd in twintig buurten in vijf Amsterdamse stadsdelen: Oost, West, Nieuw-West, Zuid en Zuidoost. Het onderzoek is uitgevoerd met wetenschappelijk ondersteuning vanuit de Leerstoel Veiligheid en Burgerschap van de Vrije Universiteit.

O+S heeft de uitvoering en rapportage van het kwantitatieve onderzoek onder 953 bewoners in Oost voor haar rekening genomen, het Verwey-Jonker Instituut de kwalitatieve verdieping onder professionals en bewoners. De kwantitatieve en kwalitatieve bevindingen in stadsdeel Oost worden in deze samenvatting per onderzoeksbuurt besproken: Betondorp, Indische Buurt en Haveneiland Noordwest¹.

Betondorp

Spanningen en vertrouwen

Van de drie onderzoeksbuurtten in Oost zijn er de minste spanningen tussen bevolkingsgroepen in Betondorp: 22% van de bewoners van deze buurt ervaart redelijk veel spanningen en 6% veel. Ook in vergelijking tot de andere twaalf onderzoeksbuurtten in de andere stadsdelen is er in Betondorp sprake van redelijk weinig spanningen. Hoewel er weinig spanningen zijn, geeft één vijfde van de bewoners uit de Betondorp wel eens aan dat conflicten plaatsvinden tussen verschillende bevolkingsgroepen. Dit is min of meer vergelijkbaar met de buurt Haveneiland Noordwest, waar er over het algemeen veel meer spanningen zijn. Volgens professionals in de buurt komt dit door botsingen tussen autochtone ouderen en allochtone jongeren (bij de risicofactoren wordt hier nader op ingegaan).

¹ In het kwantitatieve onderzoek is naast de drie onderzoeksbuurtten ook een referentiebuurt in beschouwing genomen om de resultaten in de onderzoeksbuurtten te kunnen duiden. Deze referentiebuurt is in het kwalitatieve onderzoek niet meegenomen en zal daarom ook geen deel uit maken van deze samenvatting.

Risicofactoren

Overlastgevend, crimineel, brutaal gedrag van jongeren en kinderen

In Betondorp is overlast van jongeren een van de belangrijke risicofactoren voor spanningen in de buurt. Bewoners geven in de enquête vooral aan dat er spanningen zijn tussen jongeren en ouderen. Ze ervaren vooral spanningen wanneer kinderen te weinig gecorrigeerd worden, kinderen niet op straat durven spelen vanwege jongeren waar ze bang voor zijn en er overlast van groepen jongeren is. Uit de gesprekken met zowel professionals als bewoners kan worden afgeleid dat de oorzaak van deze ervaren spanningen een klein groepje allochtone jongeren is dat regelmatig rondhangt bij het buurtcentrum aan de Brink en vooral de autochtone ouderen in de buurt een onprettig en onveilig gevoel geeft. Qua aard en omvang is het gedrag van deze jongeren niet te vergelijken met dat van (grote groepen) jongeren in andere buurten, maar doordat het verder een zeer rustige buurt is en er weinig gebeurt, valt hun aanwezigheid extra op en wordt er door de bewoners onderling veel over gesproken.

Veiligheid

Een vijfde van de bewoners uit Betondorp geeft in de enquête aan dat ze zich soms of vaak onveilig voelen. Uit gesprekken met professionals komt naar voren dat er de laatste tijd veel woninginbraken in Betondorp zijn geweest. De bewoners beginnen hierdoor te beseffen dat je niet zomaar meer je deur open kunt laten openstaan en dat je op je hoede moet zijn. Met name een aantal vrij toegankelijke achterpaden maakt Betondorp tot een geliefde pleegplaats. Dit is vorig jaar reden geweest voor woningcorporatie Ymere om een aantal achterpaden af te sluiten. Het aantal inbraken is daarna afgenomen.

Verschillende opvattingen over het schoonhouden van portiek en buurt

Van de bewoners uit Betondorp geeft een vijfde in de enquête aan dat spanningen ontstaan door verschillende opvattingen over het schoonhouden van de buurt. Dat is beduidend minder vaak dan in twee andere onderzoeksbuurten in Oost (35 en 40%). Uit interviews komt naar voren dat er op een aantal plekken in de wijk regelmatig overlast is door verkeerd aangeboden afval. Wanneer de containers vol zijn, legt men het afval er naast, met als gevolg dat kinderen, dieren of de elementen ermee aan de haal gaan en het op straat belandt. Men zet ook wel het grofvuil op het verkeerde moment aan de straat.

Krappe behuizing, compacte buurt, botsende omgangsvormen

Een oorzaak van spanningen in Betondorp zijn botsende normen, waarden en omgangsvormen. Dat heeft onder andere te maken met de stedenbouwkundige structuur van de buurt. Bewoners wonen vrij dicht op elkaar, waardoor verschillende omgangsvormen sneller opvallen en irritatie opwekken. Bewoners verschillen bijvoorbeeld van mening over wat toelaatbaar is qua geluid, het omgaan met huisdieren en het onderhouden van tuinen. Veel bewoners hebben bovendien een laag inkomen en hebben weinig geld over voor investeringen in hun woningen of hun tuin.

Onvoldoende publieke familiariteit

Betondorp was jarenlang een zeer stabiele buurt, zowel in fysiek als in sociaal opzicht. Er stroomden altijd al wel nieuwe huurders in, maar van een gevoel van verandering kwam pas echt sprake toen de corporaties besloten om woningen te gaan verkopen. Sommige

bewoners maken hierdoor onderscheid tussen 'oude' en 'nieuwe' bewoners, hoewel het in werkelijkheid dus iets genuanceerder ligt. De oudkomers lijken niets liever te willen dan terug naar hoe het vroeger was. De nieuwkomers vinden het om heel andere redenen prettig om in Betondorp te wonen. De drie groepen hebben weinig met elkaar gemeen en hebben op burenelaties na weinig contact met elkaar. Bewoners van Betondorp geven in de enquête dan ook relatief vaak aan dat een 'grotere betrokkenheid tussen buurtbewoners' een belangrijk verbeterpunt is.

Beschermende factoren

Projecten gericht op ontmoetingen in de buurt

Het opknappen van de tuinen in Betondorp betreft een project dat heeft geleid tot ontmoetingen tussen bewoners in de buurt, een beschermende factor voor spanningen. Op initiatief van een aantal bewoners is er een project gestart om tuinen op te knappen, dat ook door de corporaties werd gesteund. Inmiddels zijn enkele tientallen bewoners actief geworden en wordt het project als groot succes beschouwd door zowel de professionals als de bewoners. Een andere beschermende factor betreft de activiteiten en het spreekuur dat in het buurtcentrum aan de Brink worden georganiseerd. Verschillende professionals, waaronder de politie en de corporatie, zijn hierdoor benaderbaar voor bewoners.

Verkoop van huurwoningen

De verkoop van huurwoningen wordt door een deel van de bewoners en door de professionals gezien als een verbetering van de buurt: nieuwe bewoners kunnen zorgen voor meer levendigheid en een nieuw elan. Zij gaan zorgvuldiger om met hun woning en woonomgeving, waardoor die er netter uit komt te zien. Toch lijkt hier ook een nadeel aan te kleven: nieuwe bewoners zijn minder op de buurt georiënteerd en houden zich ook wat meer afzijdig van het buurtleven.

Aandachtspunten voor de toekomst

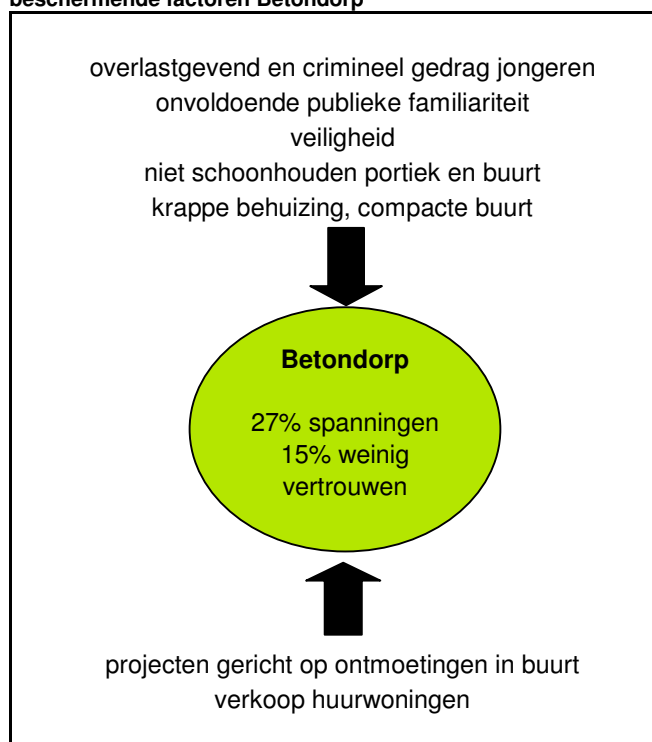
De situatie in Betondorp is, afgaande op gesprekken met professionals en bewoners, niet heel zorgwekkend te noemen, althans met betrekking tot eventuele spanningen. De cijfers ondersteunen deze opvatting: vergeleken met alle onderzoeksbuurten scoort de buurt in de bewonersenquête vrijwel op alle punten positiever. Een uitzondering wordt gevormd door jongerenoverlast: het aandeel bewoners dat in de enquête aangeeft dat dit vaak voorkomt is veel hoger dan de andere risicofactoren. In de praktijk blijkt dat het om een klein groepje jongeren gaat, dat rondhangt op het centrale plein de wijk, de Brink. Dit is bekend bij de betrokken organisaties, zoals politie, stadsdeel en woningcorporaties en ook voor de minder opvallende risicofactoren, zoals botsende opvattingen over het schoonhouden van de buurt, hebben zij voldoende aandacht. Verschillende professionals houden bijvoorbeeld spreekuur in de wijk en hebben daardoor niet alleen een goede informatiepositie, maar ook direct contact met bewoners. Vanuit de buurt zelf komen ook initiatieven die zich richten op de sociale kwaliteit, zoals een project waarbij bewoners gezamenlijk tuintjes opknappen. Dit soort initiatieven sluit goed aan bij beschermende factoren, zoals het aangename woonklimaat.

De professionals zijn van mening dat de bewoners van Betondorp weinig zelfredzaam zijn. Aandachtspunten voor de toekomst liggen in het verlengde daarvan: eenzaamheid ligt op de loer en contact is door een veranderende bevolkingssamenstelling minder vanzelfsprekend. Bewoners hebben daarnaast een kritische houding jegens instanties en uiteenlopende verwachtingen ten aanzien van het wonen en leven in de buurt.

Grafische samenvatting

Figuur 1 geeft de bevindingen in Betondorp grafisch weer. Boven de buurt staan de belangrijkste risicofactoren, onder de buurt de belangrijkste beschermende factoren. De kleur van de buurt geeft aan hoe de ervaren spanningen en vertrouwen in de Betondorp zich verhoudt tot de andere buurten uit het onderzoek. Donker- en lichtgroen zijn buurten waarin bewoners in verhouding tot de andere onderzochte buurten (heel) weinig spanningen en (heel) veel vertrouwen hebben. Oranje en rood zijn buurten waarvan de buurtbewoners juist (heel) veel spanningen en (heel) weinig vertrouwen hebben².

Figuur 1 Spanningen, vertrouwen, risicofactoren en beschermende factoren Betondorp

² De ervaren spanningen en vertrouwen zijn hiervoor per buurt geïndexeerd en samengevoegd. Toekenning van kleuren vindt plaats op basis van de standaarddeviatie. De kleur oranje wordt toegekend indien de indexscore hoger is dan 100, maar de afwijking van het gemiddelde binnen één standaarddeviatie valt. De kleur rood wordt toegekend bij afwijkingen van meer dan één standaarddeviatie. Bij de kleuren licht- en donkergroen geldt hetzelfde principe, maar in dat geval is de indexscore lager dan 100.

Indische Buurt

Spanningen en vertrouwen

In de Indische Buurt ervaart 29% van de bewoners redelijk veel spanningen, 3% veel. Een kwart van de bewoners heeft weinig vertrouwen in de buurt. Er zijn minder spanningen dan op het Haveneiland Noordwest, maar meer dan in Betondorp. In vergelijking tot de twaalf onderzoeksbuurten in de andere vier stadsdelen zijn er in de Indische Buurt redelijk veel spanningen. Een vijfde van de bewoners geeft aan dat vermeden van contact plaatsvindt door spanningen in de buurt en eveneens een vijfde ervaart dat er conflicten tussen buurtgenoten zijn.

Risicofactoren

Verschillende opvattingen schoonhouden portiek en buurt

Botsingen over het schoonhouden van de (semi)-openbare ruimte is een van de risicofactoren voor spanningen in de Indische Buurt. Rommel op straat, vuilnis die te vroeg wordt buitengezet en meningsverschillen over het gezamenlijk onderhouden en schoonhouden van portieken en trapruimten komen uit de enquête naar voren. Iets meer dan één derde van de bewoners van de Indische Buurt geeft aan dat deze meningsverschillen voor spanningen tussen bevolkingsgroepen in de buurt zorgen. Uit gesprekken komt naar voren dat op straat veel zwerfvuil ligt en dat grofvuil te pas en onpas wordt aangeboden, ook op plekken die daartoe niet bestemd zijn en op momenten waarop dit niet is toegestaan. Bewoners met een tuin op de begane grond hebben soms ook last van afval dat van de balkons erboven naar beneden wordt gegooid. Een ander probleem dat uit interviews naar voren komt is het weggooien van eten op straat door Islamitische bewoners.

Aanwezigheid bewoners met psychiatrische problematiek

Uit interviews komt naar voren dat er in de Indische Buurt een aantal verwarde personen woont, vermoedelijk HVO/Querido cliënten, dat anders omgaat met vuil en rommel. Sommige professionals denken dat er in de Indische Buurt onevenredig veel psychiatrische patiënten en (ex)verslaafden wonen omdat de bewoners niet mondig genoeg zijn om zich tegen hun komst te verzetten (zoals dat in andere buurten vaak wel gebeurt).

Overlastgevend, crimineel, brutaal gedrag van jongeren en kinderen

Ook in de Indische buurt is overlast van jongeren een van de belangrijkste risicofactoren voor spanningen in de buurt. Veel bewoners uit deze buurt geven in de enquête aan dat er spanningen tussen jongeren en ouderen zijn. Er is in deze buurt ook veel sprake van jeugdproblematiek: overlast van groepen jongeren, kinderen die tot laat buiten spelen en weinig gecorrigeerd worden door hun ouders, geluidsoverlast en schelden, brutaal gedrag en jeugdcriminaliteit. In lijn hiermee geeft één derde van de bewoners van de Indische Buurt aan dat overlast van jongeren voor spanningen tussen bevolkingsgroepen zorgt.

In de gesprekken is naar voren gekomen dat het beeld van de buurt wordt bepaald door een groep jongeren die de aansluiting op de maatschappij dreigt kwijt te raken of inmiddels kwijtgeraakt is. Het merendeel van deze jongeren is van Marokkaanse afkomst.

Zij vertonen gedrag dat als hinderlijk of overlastgevend getypeerd kan worden (vervuiling, vernieling, geluidsoverlast, intimidatie, nafluiten, etc.), maar ook crimineel gedrag (diefstal, straatroof, drugshandel, etc.). De professionals signaleren op dit vlak een verharding: al op jonge leeftijd zijn kinderen brutaal en hebben zij geen respect voor het gezag. De wat oudere jongeren hebben daarbij vaak de beschikking over scooters of zelfs auto's, wat de jongeren tot een zeer mobiele, beweeglijke groep maakt die snel bij elkaar kan komen wanneer er iets aan de hand is. De professionals geven aan dat het probleem met (groepen) jongeren in de Indische Buurt zeer ernstig is en dat zij een bepaalde autonomie uitstralen waar vooral bewoners weinig tegen kunnen doen.

Uit gesprekken met professionals komen drie verklaringen naar voren voor de overlast van jongeren in de Indische Buurt. Ten eerste dat er veel jongeren in de Indische Buurt wonen en dat er veel pleinen en onderdoorgangen zijn waar jongeren kunnen hangen. Ten tweede komt naar voren dat jongeren zich af zetten tegen de middenklasse in de buurt, ze proberen respect af te dwingen met geld en materiële zaken. Een derde oorzaak die uit interviews naar voren komt is het ontbreken van voorzieningen. In overeenstemming hiermee komt uit de enquête naar voren dat een aanzienlijk deel van de bewoners van mening is dat het samenleven in de buurt zou verbeteren, wanneer er (naast minder hangjongeren en meer toezicht op kinderen), meer activiteiten voor kinderen en jongeren in de buurt zouden komen.

Beschermende factoren

Betrokkenheid bewoners bij de buurt

Een beschermende factor voor spanningen in de Indische Buurt is dat een deel van de bewoners zich betrokken voelt bij de buurt. Zij zijn er recentelijk dan wel lang geleden heel bewust komen wonen. Zelfs bewoners met een te kleine woning lijken liever in de Indische Buurt te blijven wonen dan dat zij naar een grotere woning in een andere buurt verhuizen.

Projecten gericht op het schoonhouden van de buurt

Er zijn projecten en initiatieven om de Indische Buurt leefbaar te houden. Zo zijn er activiteiten gericht op het schoonhouden van de buurt. Een bekend voorbeeld is het Makkiesproject, opgezet door de actieve Makassarplein Community in samenwerking met Woningcorporatie Eigen Haard, Civic Zeeburg en Stadsdeel Oost. Dit project houdt in dat bewoners 'Makkies' kunnen verdienen door het verrichten van allerlei werkzaamheden die de buurt en andere buurtbewoners ten goede komen. Denk hierbij aan het schoonhouden en onderhouden van het trappenhuis, de binnentuinen, of de openbare ruimte, vrijwilligerswerk in het buurthuis, of het bezoeken en verzorgen van oudere medebewoners. Bewoners kunnen Makkies verzilveren voor een 'cadeautje' bij lokale winkeliers en publieke dienstverleners, bijvoorbeeld het zwembad, bioscoop, de bibliotheek, de supermarkt of het museum. Ook kunnen Makkies bij andere bewoners worden besteed voor een helpende hand; hulp bij de belastingaangifte, fietsreparatie, oppas, zorg voor planten en huisdieren gedurende de vakanties, helpen verhuizen, huiswerkbegeleiding, naschoolse opvang en oppas of het uitlaten van de hond.

Activiteiten gericht op ontmoeting

Verschillende organisaties, zoals Diversiteitsland en AANEEN, houden zich bezig met activiteiten die gericht zijn op ontmoeting. Zij verzorgen bijvoorbeeld kookworkshops voor vrouwen. Ook refereren veel respondenten aan buurt- en straatfeesten in de Indische Buurt, die ook buiten de buurt bekend zijn, zoals Food Night Amsterdam en het Samen Indische Buurt Festival. Bij deze festivals neemt, net als bij de kookworkshops, het uitwisselen van culturen een belangrijke plek in. De buurtfeesten hebben een laagdrempelig karakter en worden dichtbij huis georganiseerd. Daarmee zijn ze aantrekkelijk voor de vele verschillende groepen bewoners die de Indische Buurt rijk is.

Tuinenprojecten

Er zijn verder ook veel initiatieven rond de kleinere tuinen en de binnentuinen, zoals de 'postzegelparkjes' en de Doetuinen, moestuinen voor kinderen in de achtertuinen van oudere buurtbewoners, voor wie een tuin onderhouden te veel werk is. In hun tuinen verbouwen de kinderen een seizoen lang groenten en bloemen. Zo komen zij op een speelse manier in contact met de natuur, maar ook met de ouderen in hun buurt. Bovendien worden de tuinen die anders verwaarloosd zouden worden, nu bijgehouden.

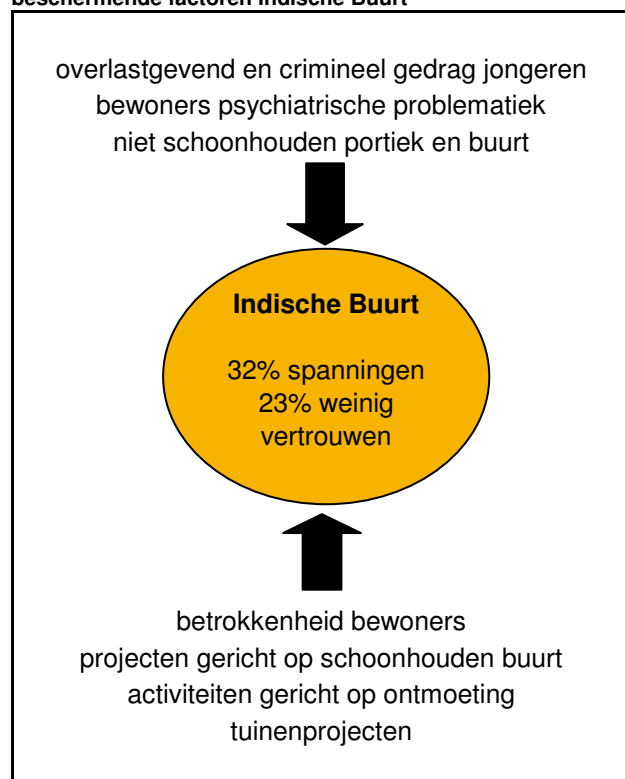
Aandachtspunten voor de toekomst

Het beleid sluit in grote mate aan op de vraagstukken in de Indische buurt. Er is in de volle breedte aandacht voor de leefbaarheid en de veiligheid van de buurt. De inzet bestrijkt het volledige spectrum, van fysieke ingrepen (straten, pleinen, woningen, winkels, voorzieningen) tot sociaal-maatschappelijke ingrepen (activiteiten, hulp, begeleiding, ondersteuning, etc.) en van preventief beleid tot repressief beleid. Professionals kunnen daarbij ook aansluiten op het gevoel van betrokkenheid dat bij veel bewoners aanwezig is en de actieve inzet van een kleinere groep bewoners.

Belangrijk *aandachtspunten* zijn ten eerste de slagkracht van de professionals en ten tweede de communicatie over hun inzet richting bewoners. Met slagkracht bedoelen de professionals dat er volgens hen weliswaar voldoende middelen zijn om iets voor elkaar te krijgen, maar dat het hen vooralsnog ontbreekt aan doorzettingsmacht en mandaat om echt verbeteringen te realiseren. Een tweede punt van aandacht is de communicatie over wat er in de buurt gebeurt en waarom. Bewoners geven aan niet te weten hoe bepaalde organisaties en instanties werken, als zij überhaupt al weten dat zij bestaan en wat ze precies doen.

Figuur 2 vat de bevindingen in de Indische Buurt grafisch samen.

Figuur 2 Spanningen, vertrouwen, risicofactoren en beschermende factoren Indische Buurt

Haveneiland Noordwest

Spanningen en vertrouwen

Wanneer de drie onderzoeksbuurten in Oost met elkaar vergeleken worden, dan blijkt op Haveneiland Noordwest, een van de buurten op IJburg, het meeste sprake te zijn van spanningen tussen buurtgenoten (47%) en minste van vertrouwen in de buurt (23% weinig vertrouwen). Ook in vergelijking met de buurten die in de andere stadsdelen onderzocht zijn, is er op het Haveneiland sprake van veel spanningen en weinig vertrouwen. Ook contactvermijding ten gevolge van deze spanningen en conflicten tussen buurtgenoten worden relatief veel waargenomen op het Haveneiland Noordwest.

Risicofactoren

Diversiteit

Bij de bouw van de wijk Haveneiland Noordwest is het concept 'wijk zonder scheidslijnen' gehanteerd, wat zoveel betekent als een wijk waar plaats is voor alle bevolkingsgroepen. Dat houdt in dat er woningen zijn gebouwd voor verschillende inkomensgroepen (huur en koop), dat er kleine en grotere woningen zijn gebouwd en dat er ook woningen zijn gebouwd voor hulpbehoevenden, zoals gehandicapten en mensen met psychiatrische problematiek. Deze heterogeniteit, die tot op het niveau van woonblokken is doorgevoerd, vormt de belangrijkste oorzaak voor samenlevingsproblemen en ervaren spanningen op het Haveneiland. In de enquête komt in overeenstemming hiermee naar voren dat 43% van de bewoners van het Haveneiland Noordwest spanningen tussen bewoners met een koop- en huurwoning waarnemen. Bij de andere onderzoeksbuurten ligt dit aandeel tussen de 3 en 26%.

Overlastgevend, crimineel, brutaal gedrag van (oudere) kinderen en jongeren

Volgens bijna de helft van de bewoners van Haveneiland Noordwest zijn er spanningen tussen bevolkingsgroepen in de buurt door overlast van jongeren. In lijn hiermee geven veel bewoners aan dat er op het Haveneiland Noordwest vaak sprake is van overlast van groepen jongeren, overlast van kinderen onder de 14 jaar, geluidsoverlast, schelden en brutaal gedrag en jeugdcriminaliteit. Kinderen worden weinig gecorrigeerd door hun ouders en ze zijn tot laat buiten. Bijna een kwart van de bewoners heeft in de afgelopen 12 maanden een achteruitgang waargenomen in het gedrag van jongeren.

Uit gesprekken met professionals komt naar voren dat het vooral om hinderlijk gedrag gaat, zoals rondhangen in groepjes, blowen, het al dan niet onbewust veroorzaken van geluidsoverlast, vervuiling en storend gedrag. In interviews komt naar voren dat sommige bewoners een ander verwachtingspatroon van IJburg hadden. Ze dachten zich in een rustige nieuwbouwwijk te vestigen, waar verschijnselen die zij uit andere delen van de stad kennen niet of veel minder zouden voorkomen. Nu zij toch geconfronteerd worden met rondhangende jongeren en de (indirecte) gevolgen daarvan, zoals vuil op straat, een onaangename sfeer op het winkelcentrum en discussies over het gebruik van het Johan Cruyffcourt, zijn zij teleurgesteld.

Bouw van de buurt

De gesprekken maken duidelijk dat een deel van de ervaren overlast op het Haveneiland te maken heeft met de bouw van de buurt: de gesloten bouwblokken fungeren als klankkasten, waarbij zelfs gesprekken op normale toon al goed te horen zijn in bovengelegen appartementen. Om die reden wordt niet alleen overlast ervaren door pratende groepen jongeren op straat, maar ook van spelende kinderen. Hiernaast zijn er nauwelijks openbare speelplekken, waardoor veel kinderen in de hofjes of in de galmende binnentuinen spelen en soms ook in de trappenhuisen of portieken. In overeenstemming met de bevindingen uit de kwalitatieve verdieping blijkt uit de bewonersenquête dat 22% van de bewoners van het Haveneiland overlast van kinderen tot 14 jaar heeft, een beduidend hoger aandeel dan in de andere onderzoeksbuurten (gemiddeld 10%). Bewoners zonder kinderen, maar ook bewoners die wel toezicht houden op hun kinderen, kunnen spelende kinderen zonder toezicht als storend ervaren. Ook hier fungeert de etnische achtergrond vaak als scheidslijn die het denken in groepen onbewust versterkt.

Verschillende opvattingen over het schoonhouden van portiek en buurt

Vier op de tien bewoners op het Haveneiland Noordwest geven aan dat er spanningen in de buurt zijn door verschillende opvattingen over het schoonhouden van de buurt. Overeenkomstig geven veel bewoners aan dat er problemen zijn aangaande het schoonhouden van de (semi)-openbare ruimte: rommel op straat, vuilnis die te vroeg wordt buitengezet en meningsverschillen over het gezamenlijk onderhouden en schoonhouden van portieken en trapruimten. Uit interviews komt naar voren dat tegenstellingen vooral bestaan tussen de midden- en hogere inkomens (veelal kopers en veelal autochtoon) en de lage inkomensgroepen (deels gezinnen die vanwege sloop en nieuwbouw uit andere stadsdelen moesten vertrekken en voornamelijk van allochtone afkomst). Vooral autochtone kopers ervaren overlast van vuilniszakken die van de balkons worden gegooid, spullen die in de portieken worden neergezet en vuil dat op verkeerde plekken en op verkeerde momenten wordt aangeboden.

Beschermende factoren

Betrokkenheid van bewoners

De belangrijkste beschermende factor op IJburg is dat bewoners zich weliswaar aan veel storen en onderling conflicten hebben, maar dat zij allen proberen om er samen uit te komen. Een recente discussie over het Johan Cruyffcourt laat zien dat zij niet alleen klagen, maar ook meedenken en begrip tonen voor de andere kant van het verhaal.

Voorzieningen en activiteiten

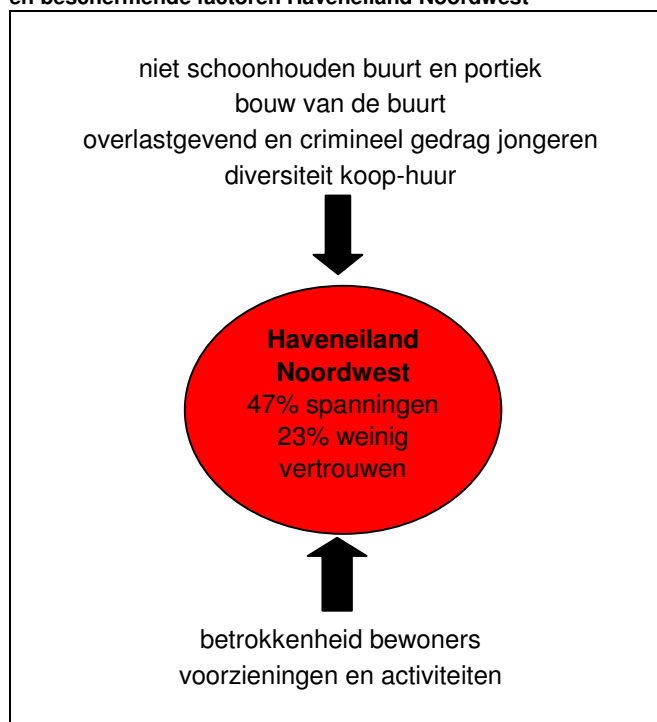
Op verschillende plekken op IJburg zijn voorzieningen voor bewoners, zoals het productiehuis (activiteiten voor jongeren), een sporthal, scholen, kinderopvang, winkels, in de zomer het stadsstrand, et cetera. Punt van aandacht is wel dat het gebruik van de voorzieningen beperkt is en verschillende groepen verschillende voorzieningen gebruiken waardoor contact nog steeds weinig tot stand komt. Het Johan Cruyffcourt vormt hierop een uitzondering. Zowel kinderen als jongeren en zowel autochtonen als allochtonen maken hier gebruik van.

Aandachtspunten voor de toekomst

De risicofactoren van Haveneiland Noordwest zijn evident en ook bekend bij de beleidsmakers. Het beleid en de beschermingsfactoren adresseren deze risicofactoren grotendeels, bijvoorbeeld via begeleide sportactiviteiten, dialogen en initiatieven van de bewoners zelf, bijvoorbeeld buurtborrels en schoonmaakacties. Professionals van het stadsdeel, de politie, de corporaties, maar ook samenwerkingspartners als scholen en sportverenigingen zetten zich in om het samenleven zo goed mogelijk vorm te geven en om eventuele conflicten bespreekbaar te maken en op te lossen. De gebouwde omgeving met gesloten bouwblokken rondom grote binnentuinen zorgt dat leefgeluiden al snel voor overlast zorgen en in combinatie met een enorm aandeel kinderen en jongeren, waarvoor bovendien volgens een aantal geïnterviewden nog te weinig voorzieningen gerealiseerd zijn, maakt dit het samenleven tot een ingewikkeld proces. Het merendeel van de bewoners stelt zich constructief op, denkt graag mee over mogelijke oplossingen en durft daartoe op bijeenkomsten ook de dialoog aan te gaan met andere groepen bewoners. Deze houding is een van de belangrijkste beschermende factoren, Individueel spreken bewoners elkaar veel minder aan, vaak uit angst voor represailles. De belangrijkste aandachtspunten voor de toekomst dat bewoners benoemen is dat de bekendheid en zichtbaarheid van wijkprofessionals alsmede de bereikbaarheid van sommige professionals nog verder verbeterd kan worden. Bewoners hebben goede ideeën en zien en horen veel, maar voelen zich niet altijd gehoord door de professionals. Vanuit de professionals is de conclusie vooral doorgaan op de ingeslagen weg, waarbij de samenlevingsvraagstukken centraal staan.

Figuur 3 geeft de bevindingen op het Haveneiland grafisch weer.

**Figuur 3 Spanningen, vertrouwen, risicofactoren
en beschermende factoren Haveneiland Noordwest**

Inleiding

Het waarborgen van sociale cohesie in buurten en tussen bevolkingsgroepen is een belangrijk thema in lokaal beleid. Het wordt van belang geacht dat burgers zich thuis voelen in de buurt en elkaar kennen, al hoeft er geen intensief contact plaats te vinden. Wanneer bewoners vertrouwd met elkaar zijn, er sprake is van 'publieke familiariteit' (Blokland 2009) is er een grotere kans dat informele sociale controle wordt uitgeoefend. Sociale bindingen tussen buurtbewoners komen hierdoor onder andere de veiligheid in buurten ten goede.

In Amsterdamse stadsdelen is er sprake van zorg over de onderlinge verhoudingen tussen bevolkingsgroepen in buurten. De sociale cohesie lijkt in sommige buurten onder druk te staan. Stadsdelen willen daarom meer inzicht verkrijgen in de aanwezigheid en achtergrond van spanningen en sociaal vertrouwen tussen bevolkingsgroepen in buurten. Zij willen graag weten welke beschermende en risicofactoren er zijn, zodat spanningen zoveel mogelijk kunnen worden tegengegaan en vertrouwen kan worden bevorderd. De stadsdelen willen graag handvaten verkrijgen om de juiste maatregelen te kunnen treffen.

Door middel van een onderzoeksubsidie van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (het voormalige Ministerie van Binnenlandse Zaken) voeren Bureau Onderzoek en Statistiek van de gemeente Amsterdam en het Verwey-Jonker Instituut in 2011 hiertoe een verdiepend onderzoek naar spanningen tussen bevolkingsgroepen in twintig buurten in vijf Amsterdamse stadsdelen, Nieuw-West, West, Oost, Zuid en Zuidoost.

Het hoofddoel van het onderzoeksproject betreft:

Inzicht verkrijgen in de aanwezigheid, achtergronden, risicofactoren en beschermende factoren van spanningen en vertrouwen tussen bevolkingsgroepen, zodat op basis van deze kennis maatregelen genomen kunnen worden om het samenleven in buurten te verbeteren.

Dit hoofddoel valt uiteen in de volgende subdoelen:

1. Signalering van spanningen en sociaal vertrouwen in de buurt

Er wordt nagegaan hoe de onderlinge verhoudingen tussen bewoners van bevolkingsgroepen in de buurt zijn, in hoeverre er sprake is van spanningen en sociaal vertrouwen.

2. Signalering risico- en beschermende factoren van spanningen in de buurt

Er wordt onderzocht welke risico- en beschermende factoren er ten grondslag liggen aan spanningen tussen bevolkingsgroepen: wat is de aanleiding voor spanningen tussen buurtgenoten en hoe kunnen deze tegengaan worden?

3. Beoordeling interventies

Er wordt nagegaan of de huidige interventies aansluiten op de juiste risico- en beschermende factoren en op de juiste doelgroepen. Indien er nog geen interventies ontwikkeld zijn, wordt beschreven op welke factoren de interventies zich het beste zouden kunnen richten.

Onderzoeksopzet

Veiligheidsmonitor

Sinds september 2010 is een instrument om spanningen tussen bevolkingsgroepen te signaleren opgenomen in de Amsterdamse Veiligheidsmonitor. Deze enquête over leefbaarheid, veiligheid en criminaliteit wordt jaarlijks onder 12.000 bewoners van de politieregio Amsterdam-Amstelland afgenomen (ongeveer 1000 per maand). De Veiligheidsmonitor levert voor elke buurt in Amsterdam inzicht in zowel de ervaren spanningen van buurtbewoners als het ervaren vertrouwen. Door middel van de Veiligheidsmonitor wordt stadsbreed gesignaleerd hoeveel spanningen en vertrouwen er in buurten is: subdoel 1 van het onderzoek. Dit deel van het onderzoek is uitgevoerd door Bureau Onderzoek en Statistiek.

Kwantitatief verdiepend onderzoek in twintig buurten

De gegevens uit de Veiligheidsmonitor bieden een signalering van spanningen en vertrouwen in de Amsterdamse buurten. Er is echter ook behoefte om meer inzicht te krijgen in de achtergronden van de problematiek, bijvoorbeeld tussen welke groepen spanningen zijn of welke risicofactoren en beschermende factoren er aan spanningen ten grondslag liggen. Om de achtergronden van spanningen en vertrouwen beter in kaart te brengen, alsmede inzicht te krijgen in de risico- en beschermende factoren is verdiepend kwantitatief onderzoek in twintig buurten in vijf stadsdelen (Nieuw-West, West, Oost, Zuid en Zuidoost) uitgevoerd: subdoel 2 van het onderzoek. Dit deel van het onderzoek is uitgevoerd door Bureau Onderzoek en Statistiek.

Kwalitatief verdiepend onderzoek in twintig buurten

In aansluiting op het kwantitatieve onderzoek is een verdiepend kwalitatief onderzoek onder wijkprofessionals en bewoners in de twintig buurten uitgevoerd. In dit aanvullende kwalitatieve onderzoek wordt ten eerste duiding gegeven aan de risicofactoren die in het kwantitatieve onderzoek naar voren zijn gekomen. Ten tweede wordt kennis verkregen over hoe het beleid in de stadsdelen en buurten verbeterd, dan wel ontwikkeld kan worden. Zo wordt er nagegaan of de bestaande interventies zich richten op de risicofactoren voor spanningen die uit het kwantitatieve onderzoek naar voren zijn gekomen: subdoel 3 van het onderzoek. Dit deel van het onderzoek is uitgevoerd door het Verwey-Jonker Instituut.

Huidige rapportage

In de huidige stadsdeelrapportage wordt ingegaan op het kwantitatieve en kwalitatieve onderzoek in vier buurten in stadsdeel Oost. De bevindingen uit de Veiligheidsmonitor komen in de stadsbrede overkoepelende rapportage aan de orde.

Buurtselectie onderzoek twintig buurten

In elk stadsdeel zijn in samenspraak met de projectleider 'polarisatie en radicalisering' drie buurten geselecteerd waarvan men verwacht dat er sprake is van spanningen tussen bevolkingsgroepen. De keuze voor deze onderzoeksbuurten is gemaakt op basis van

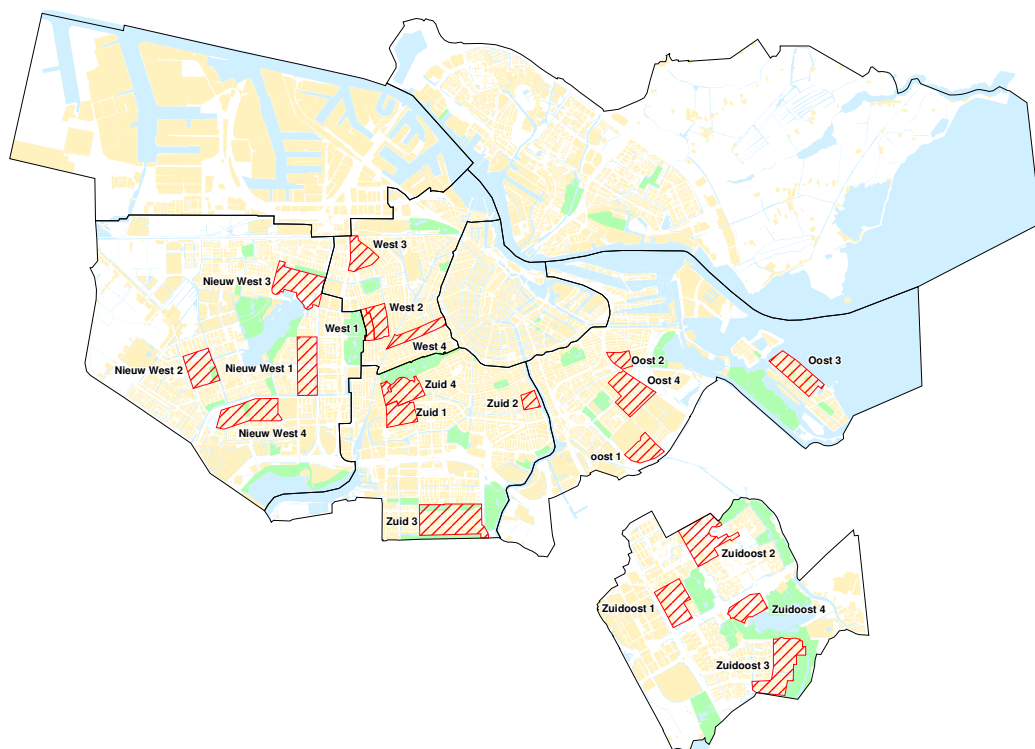
reeds opgedane kennis uit vooronderzoek (Broekhuizen en Van Wonderen 2010)³ in combinatie met praktijkkennis van de projectleiders zelf (en van professionals in de buurt). Om de bevindingen in de onderzoeksbuurten te kunnen duiden, is in elk stadsdeel een extra buurt, een zogenaamde referentiebuurt uitgekozen, waarvan men juist verwacht dat er in mindere mate sprake is van spanningen tussen bevolkingsgroepen. De volgende drie buurten zijn op basis van gesprekken met Oost geselecteerd:

1. Betondorp (M57a), Oost 1
2. Indische Buurt⁴ (M31c), Oost 2
3. Haveneiland Noordwest (M35d), Oost 3

De referentiebuurt, een buurt waarin minder problemen tussen bevolkingsgroepen worden verwacht, betreft:

4. Middenmeer Noord/Zuid (M56bc), Oost 4

Figuur 1 Kaartje met alle 20 geselecteerde buurten

³ Samenleven met verschillen. Over de ontwikkeling van een instrument om polarisatie en vertrouwen in buurten te meten (Broekhuizen en Van Wonderen 2010).

⁴ We hebben niet de gehele Indische Buurt onderzocht, maar alleen het Zuidwest Kwadrant. Voor het gemak wordt dit gebied in het rapport aangeduid als 'Indische Buurt'.

Veldwerk kwantitatieve onderzoek

Vragenlijst

Om op kwantitatieve wijze inzicht te krijgen in de achtergronden, risico- en beschermende factoren van spanningen is bij bewoners in de geselecteerde buurten een vragenlijst afgenomen. De vragenlijst is uniform voor alle onderzoeksbuurten, zodat de resultaten van de buurten uit verschillende stadsdelen met elkaar vergeleken kunnen worden.

Er zijn in de enquête vier typen vragen gesteld:

1. Vragen naar hoe verschillende bevolkingsgroepen in de buurt samenleven

De respondenten zijn vragen gesteld naar onprettige gevoelens over en spanningen met bevolkingsgroepen in de buurt. Het polarisatie signaleringsinstrument, dat ook in de Amsterdamse Veiligheidsmonitor is opgenomen, is aan de respondenten voorgelegd en er zijn enkele aanvullende en verdiepende vragen over spanningen gesteld. Hiernaast zijn de respondenten vragen gesteld over sociale cohesie en vertrouwen in de buurt.

2. Vragen die betrekking hebben op oorzaken van spanningen tussen bevolkingsgroepen in de buurt (risicofactoren in de buurt)

Om inzicht te krijgen in de risicofactoren voor spanningen tussen bevolkingsgroepen zijn de bewoners vragen gesteld over onderlinge contacten in de buurt, subjectieve onveiligheid, ervaren criminaliteit, overlast en gedragingen of tegenstellingen tussen bewoners (zoals kinderen die tot laat buiten spelen of verschillende opvattingen over schoonhouden van de portieken).

3. Vragen die betrekking hebben op het (te voeren) beleid (beschermende factoren in de buurt)

Er is de bewoners ook enkele beleidsgerelateerde vragen voorgelegd. Zo is hen gevraagd een oordeel te geven over de aandacht die het stadsdeel aan de buurt geeft en het functioneren van de politie in de buurt te beoordelen. Ook is de bewoners gevraagd wat volgens hen nodig is om het samenleven in de buurt te verbeteren.

4. Vragen naar achtergrondkenmerken van de bewoner

Er zijn ook enkele vragen naar individuele kenmerken van bewoners opgenomen (zoals leeftijd, sekse, land van herkomst). Deze gegevens worden ten eerste gebruikt om de representativiteit van de onderzoeksgroep te controleren. Betreffen de respondenten een goede afspiegeling van de bevolking in de buurt? Ten tweede wordt voor twee achtergrondkenmerken, leeftijd en herkomst, nagegaan of ze voor verschillen in ervaren spanningen in buurten zorgen.

Dataverzameling

Een mix-method van dataverzameling is gebruikt om een zo hoog mogelijke respons te bereiken. In verschillende fasen van het veldwerk is de bewoners aangeboden de vragenlijst schriftelijk, online, telefonisch dan wel face-to-face (thuis bezoek) in te vullen: Fase 1: O+S heeft aan alle bewoners uit de steekproef een brief gestuurd met het verzoek naar een internetpagina te gaan om daar de vragenlijst in te vullen. De bewoners is in deze brief gewezen op de mogelijkheid een schriftelijke lijst op te vragen

(middels een antwoordkaart). Aan bewoners waarvan een telefoonnummer bekend was, is aangegeven dat ze binnen enkele weken gebeld zouden kunnen worden.

Fase 2: Aan bewoners die nog niet hebben deelgenomen aan het onderzoek (en die niet hebben aangegeven dat ze niet mee willen werken) is een herinneringbrief gestuurd. Ze werden hierin nogmaals gevraagd online aan het onderzoek mee te werken en werden gewezen op de mogelijkheid de schriftelijke lijst op te vragen.

Fase 3: Aan bewoners die nog niet hebben deelgenomen aan het onderzoek (en die niet hebben aangegeven dat ze niet mee willen werken) is een tweede herinneringbrief gestuurd. Bewoners zijn nogmaals geattendeerd op het online onderzoek. Bewoners met een telefoonnummer kregen hiernaast de aankondiging dat ze telefonisch benaderd zouden gaan worden. Bewoners uit buurten waarvan verwacht werd dat er weinig mensen me zouden doen zijn gewezen op de mogelijkheid dat ze thuis bezocht zouden worden.

Fase 4: Afhankelijk van de beschikbaarheid van telefoonnummers van de bewoners en de representativiteit van de respons per buurt zijn bewoners telefonisch benaderd of thuis bezocht⁵.

Deze methode is overgenomen van de methode die reeds enkele jaren bij de Veiligheidsmonitor wordt toegepast.

Het online invullen van de vragenlijst duurde gemiddeld 19 minuten, de telefonische afname 23 minuten. Ondanks de gevoeligheid van de vragen, is er slechts een klein aantal reacties van bewoners op de inhoud van de vragenlijst gekomen.

Respons

In de vier buurten in Oost zijn in totaal 3258 bewoners benaderd voor het onderzoek. Het streven was per buurt een aantal van 150 bewoners te enquêteren. Van de 3258 bewoners hebben er 953 meegewerkt (respons 29%). In elke buurt in Oost is het streven van 150 bewoners ruim behaald: 212 in Betondorp (Oost 1), 205 in de Indische Buurt (Oost 2), 263 in de buurt Haveneiland Noordwest (Oost 3) en 273 in de referentiebuurt Middenmeer Noord/Zuid (Oost 4).

Tabel 2 geeft de herkomstgroep weer van de bewoners die aan het onderzoek hebben deelgenomen. De onderzoeksgroep is een goede afspiegeling van de populatie van de buurten⁶. Zo is vergelijkbaar met de populatie, het aandeel autochtone respondenten hoger in Oost 4 dan in Oost 2 en 3. En in Oost 2 is het aandeel Marokkaanse respondenten hoger dan in de andere onderzochte buurten in Oost, eveneens in overeenkomst met de populatie.

Er hebben iets meer vrouwen aan het onderzoek meegewerkt dan mannen (zie tabel 3). Dit is vooral in Oost 1, 3 en 4 het geval.

⁵ Een meer uitgebreid verslag van het veldwerk is opgenomen in bijlage 1.

⁶ Voor de populatie, zie Bijlage 2.

Tabel 2 Respons naar herkomstgroep, vier buurten in Oost

		Surina- mers	Antill- ianen	Tur- ken	Marok- kanen	ov. niet- west. allocht	west. alloch- tonen	autoch- tonen	onbe- kend	totaal
Oost 1 (M57a)	abs.	8	3	2	5	9	20	162	3	212
	%	3,8	1,4	0,9	2,4	4,2	9,4	76,4	1,4	100
Oost 2 (M31c)	abs.	17	3	27	51	22	17	65	3	205
	%	8,3	1,5	13,2	24,9	10,7	8,3	31,7	1,5	100
Oost 3 (M35d)	abs.	19	1	11	13	28	28	155	8	263
	%	7,2	0,4	4,2	4,9	10,6	10,6	58,9	3	100
Oost 4 (M56bc)	abs.	5	3	0	2	13	24	224	2	273
	%	1,8	1,1	0	0,7	4,8	8,8	82,1	0,7	100

Wat betreft leeftijd komt de onderzoeksgroep in Oost vrij goed overeen met de populatie. In de Indische Buurt zijn de respondenten wat vaker tussen de 16-34 jaar (40%), in de buurt Betondorp juist wat minder vaak. Dit verschil bestaat ook in de populatie van deze buurten. In de buurt Haveneiland Noordwest zijn de meeste respondenten tussen de 35-49 jaar (50%). Ook dit komt overeen met de populatie die in deze buurt woont. De respondenten van de referentiebuurt Oost 4 zijn ten slotte veelal tussen de 35-49 jaar en de 50-64 jaar (33 en 30%).

Tabel 3 Respons naar sekse en leeftijd, vier buurten in Oost

		man	vrouw	16-34 jaar	35-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
Oost 1 (M57a)	%	39,4	60,6	12,1	29,1	25,2	33,5
Oost 2 (M31c)	%	50,2	49,8	40,4	28,3	20,7	10,6
Oost 3 (M35d)	%	41,9	58,1	26,8	49,6	17,4	6,2
Oost 4 (M56bc)	%	35,7	64,3	20,1	33,1	30,1	16,7

Veldwerk kwalitatieve onderzoek

In het verdiepend onderzoek hebben we verschillende methoden van onderzoek gehanteerd: interviews, documentenstudie en observaties in de buurt. In de drie onderzoeksbuurtten zijn verdiepende interviews gehouden met wijkprofessionals die in de buurten werkzaam zijn voor nadere duiding en mogelijke oplossingen. In iedere buurt zijn hiernaast ook groepsinterviews gehouden met zowel bewoners als met wijkprofessionals. In de buurten is gesproken met wijkprofessionals vanuit verschillende beleidsvelden, zoals politie (buurtregisseurs), opbouwwerk, Streetcornerwork en woningcorporaties (buurtbeheerders). Ook hebben we gesproken met vertegenwoordigers van het stadsdeel, zoals veiligheidscoördinatoren, participatiemakelaars en medewerkers van de afdeling Jeugd en Veiligheid en het Meldpunt Zorg en Overlast. In Betondorp heeft geen groepsgesprek met wijkprofessionals plaats kunnen vinden, omdat het niet lukte om voldoende professionals op hetzelfde moment bij elkaar te krijgen. In bijlage 5 staat een lijst van geïnterviewde personen in stadsdeel Oost.

Leeswijzer

De eerste drie hoofdstukken van de rapportage gaan in op het kwantitatieve onderzoek en zijn geschreven door Bureau Onderzoek en Statistiek van de Gemeente Amsterdam.

In hoofdstuk 1 worden de ervaren spanningen tussen bevolkingsgroepen en het vertrouwen in de buurt in kaart gebracht. Hoofdstuk 2 bespreekt de risicofactoren die er in de buurt zijn die spanningen tussen buurtgenoten kunnen veroorzaken. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de beschermende factoren voor spanningen in de buurt.

Hoofdstuk 4 betreft de resultaten van het kwalitatieve onderzoek. Dit hoofdstuk is geschreven door het Verwey-Jonker Instituut uit Utrecht.

1 Spanningen en vertrouwen in de buurt

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op wijze waarop de bewoners met elkaar samenleven in de drie onderzoeksbuurten in stadsdeel Oost: Betondorp (M57a, Oost 1), Indische Buurt (M31c, Oost 2) en Haveneiland Noordwest (M35d, Oost 3). Om de bevindingen duiding te kunnen geven worden de resultaten uit de drie onderzoeksbuurten vergeleken met de resultaten uit de referentiebuurt: Middenmeer Noord en –Zuid (M56bc, Oost 4)⁷. Allereerst wordt ingegaan op de ervaren spanningen tussen buurtgenoten, vervolgens op het vertrouwen dat bewoners in de buurt hebben.

1.1 Ervaren spanningen in de buurt

De mate van spanningen hebben wij geïnventariseerd door middel van het recent ontwikkelde signaleringsinstrument (zie Broekhuizen en Van Wonderen 2010) dat uit acht items bestaat (tabel 1.1). Dit instrument is in 2011 ontwikkeld in een project dat is uitgevoerd onder de Leerstoel Veiligheid en Burgerschap van de Vrije Universiteit.

Het instrument meet zowel spanningen over het algemeen (items 1, 2 en 8), als spanningen met een specifieke oorzaak, zoals overlast van jongeren of verschillen in opvattingen over het schoonhouden van de buurt (items 3, 4, 5, 6, en 7)⁸.

Tabel 1.1 Acht items van het signaleringsinstrument om spanningen tussen buurtbewoners te meten

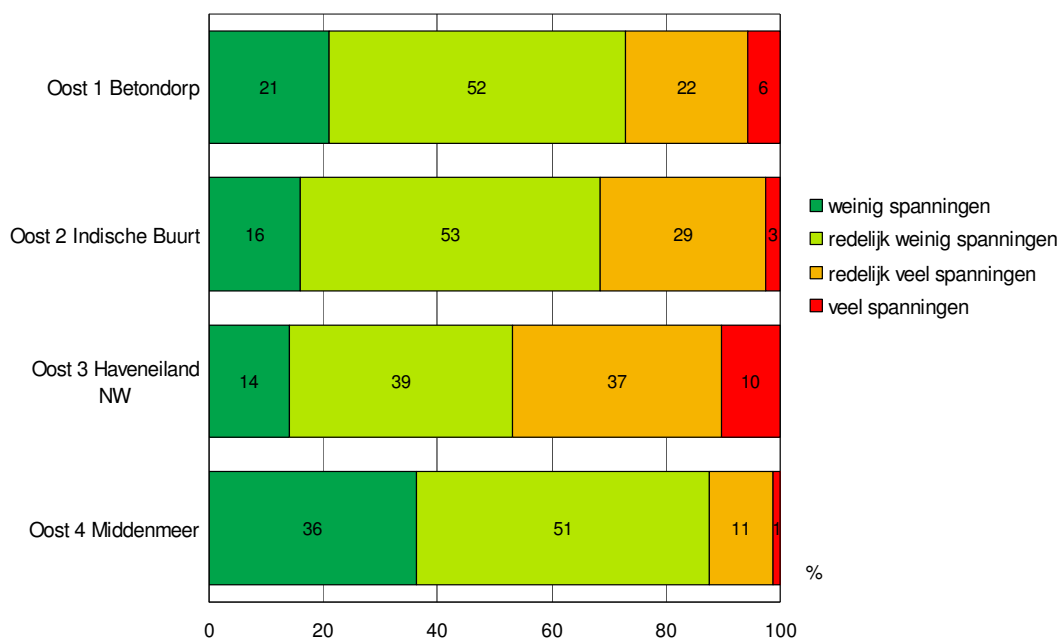
1. Ik voel wel eens spanningen met buurtgenoten die uit een andere cultuur dan ikzelf afkomstig zijn
2. In deze buurt wonen bevolkingsgroepen waar ik niet zo positief over denk
3. Sterke verschillen in religieuze achtergronden van bevolkingsgroepen in deze buurt zorgen voor spanningen
4. Het geeft mij een onprettig gevoel dat er in deze buurt bevolkingsgroepen wonen met andere normen en waarden
5. Overlast van jongeren uit andere bevolkingsgroepen zorgt voor spanningen in de buurt
6. Het geeft mij een onprettig gevoel dat er in deze buurt bevolkingsgroepen wonen met andere omgangsvormen
7. Verschillen in opvattingen tussen bevolkingsgroepen over het schoonhouden van deze buurt zorgen voor spanningen
8. Spanningen tussen bevolkingsgroepen in deze buurt zorgen ervoor dat mensen uit verschillende bevolkingsgroepen contact met elkaar vermijden

Antwoordmogelijkheden: helemaal mee eens, mee eens, neutraal, niet mee eens, helemaal niet mee eens

⁷ Van deze buurt wordt in tegenstelling tot bij de drie onderzoeksbuurten relatief weinig spanningen tussen buurtgenoten verwacht. De referentiebuurt kan de bevindingen in de drie onderzoeksbuurten hierdoor in perspectief brengen.

⁸ De acht items vormen een intern consistente schaal (Cronbach's Alpha = 0.89)

Figuur 1.2 Ervaren spanningen in de drie onderzoeksbuurten en de referentiebuurt in stadsdeel Oost (procenten, n = 212, 205, 263, 273)

Om het algemene niveau van de spanningen tussen bevolkingsgroepen per buurt te bepalen is een gemiddelde score op de acht items berekend⁹. De gemiddelde scores per buurt zijn vervolgens gecategoriseerd in: veel spanningen (score 1-2), redelijk veel spanningen (2-3), redelijk weinig spanningen (3-4), weinig spanningen (4-5).

Van de vier buurten die in Oost zijn onderzocht, wordt in Haveneiland Noordwest de meeste spanningen tussen bevolkingsgroepen ervaren: 37% van de bewoners ervaart redelijk veel spanningen, 10% veel (zie figuur 1.2). Ook in de Indische Buurt ervaren redelijk veel bewoners spanningen: 29% ervaart redelijk veel spanningen, 3% veel. Op kleine afstand volgt Betondorp: 22% van de bewoners van deze buurt ervaren redelijk veel spanningen en 6% veel. De referentiebuurt Middenmeer Noord en –Zuid onderscheidt zich, zoals verwacht, het sterkste van de drie onderzoeksbuurten: in deze buurt ervaart slechts 11% van de bewoners redelijk veel spanningen en 1% veel.

In vergelijking tot de andere onderzochte buurten in de stad wordt er in de buurt Haveneiland Noordwest vaak spanningen tussen bevolkingsgroepen ervaren (zie figuur 1 in bijlage 3). Belangrijk om bij deze vergelijking in het achterhoofd te houden, is dat de onderzochte buurten niet random geselecteerd zijn, waardoor ze dus ook niet representatief zijn voor het stadsdeel.

⁹ Missende waarden zijn per item vervangen door de gemiddelde waarde. Een voorbeeld: de gemiddelde score op item 1 betreft 3.37. Respondenten die geen antwoord op dit item hebben gegeven, hebben de score 3.37 toegekend gekregen. Imputatie heeft niet plaatsgevonden als de respondent op 3 of meer van de 8 items geen antwoord heeft gegeven. De respondent is dan buiten beschouwing gelaten.

Vermijding van contact

In het signaleringsinstrument is het volgende item opgenomen: 'Spanningen tussen bevolkingsgroepen in deze buurt zorgen ervoor dat mensen uit verschillende bevolkingsgroepen contact met elkaar vermijden'. Met dit item wordt niet alleen ingegaan op gevoelens van bewoners, maar wordt ook gekeken naar het gedrag dat hieruit voort kan vloeien. Het genoemde item gaat in op spanningen en vermijdingen van groepen *in de buurt*. Er is buiten het uit 8 items bestaande signaleringsinstrument nog een extra en vergelijkbaar item opgenomen dat juist ingaat op vermijding door *de bewoner zelf*: 'Spanningen tussen bevolkingsgroepen in deze buurt zorgen ervoor dat ik contact met mensen uit andere bevolkingsgroepen vermijd'.

Tussen de 18 en 26% van de bewoners in de drie buurten geven aan dat spanningen in de buurt ervoor zorgen dat bevolkingsgroepen contact met elkaar vermijden. Vermijding wordt vooral gerapporteerd in de buurt Haveneiland Noordwest. Een kwart (26%) van de bewoners uit deze buurt stelt dat spanningen in de buurt tot vermijding van contact tussen bevolkingsgroepen leidt, 12% geeft aan zelf contact met andere bevolkingsgroepen te vermijden. Bij de andere onderzoeksbuurten liggen deze aandelen lager, maar is er ook sprake van een discrepantie in de rapportage over het gedrag van buurtgenoten of het eigen gedrag. De discrepantie tussen rapportage over wat 'buurtgenoten' doen/voelen en wat men 'zelf' doet/voelt wordt geregeld in onderzoek gevonden. Mogelijk speelt het mechanisme van 'sociale wenselijkheid' hierin een rol. Dit is ook één van de redenen dat de items van het signaleringsinstrument zowel op 'buurniveau' als op 'individueel niveau' geformuleerd zijn.

Conflicten tussen buurtgenoten

Onprettige gevoelens en spanningen kunnen leiden tot contactvermijding, maar kunnen ook resulteren in conflicten tussen buurtgenoten. De bewoners is de volgende stelling voorgelegd: 'In mijn buurt zijn er wel eens conflicten tussen bewoners uit verschillende bevolkingsgroepen'. Tussen de 18 en 24% van de bewoners uit de drie onderzoeksbuurten is het eens met deze stelling. In de referentiebuurt rapporteert maar 5% dat er wel eens conflicten zijn. In Haveneiland Noordwest is het aandeel bewoners dat conflicten ervaart het hoogst (24%).

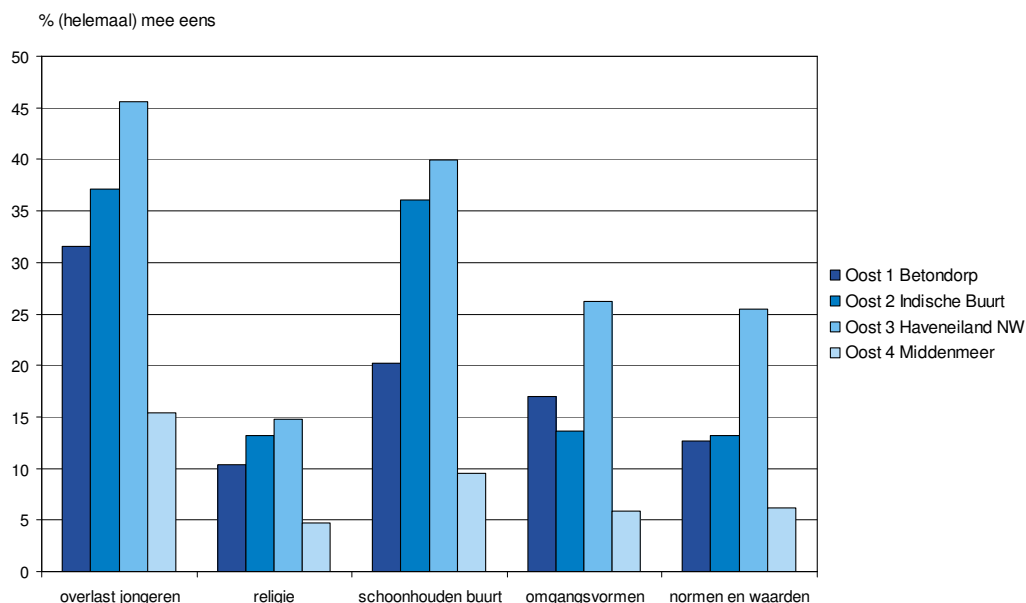
Oorzaken van spanningen

Sommige items in het signaleringsinstrument zijn 'algemeen' geformuleerd (bijvoorbeeld 'ik voel wel eens spanningen met buurtgenoten die uit een andere cultuur dan ikzelf afkomstig zijn') en andere meer 'specifiek', er wordt een oorzaak van de onprettige gevoelens of spanningen meegenomen (zoals 'overlast van jongeren uit andere bevolkingsgroepen zorgt voor spanningen in de buurt'). Omdat het laatste type items direct inzicht verschaft in de oorzaak van de spanningen in de buurt, worden de antwoorden op deze items weergegeven in figuur 1.3. Het is van belang bij de interpretatie van dit figuur op te merken dat de items verschillend geformuleerd zijn. Bij 'overlast jongeren', 'religie' en 'schoonhouden buurt' is gevraagd naar *spanningen in de buurt*, bij 'normen en waarden' en 'omgangsvormen' gaat het om *onprettige gevoelens van het individu*.

Bewoners in de vier buurten in Oost rapporteren relatief vaak dat overlast van jongeren en verschillen in opvattingen over het schoonhouden van de buurt tot spanningen in de buurt

leidt. Overlast van jongeren leidt volgens bijna de helft van de bewoners Haveneiland Noordwest tot spanningen in de buurt. Verschillende opvattingen over het schoonhouden van de buurt wordt vooral genoemd door bewoners van Haveneiland Noordwest en de Indische Buurt.

Figuur 1.3 Oorzaken van spanningen tussen bevolkingsgroepen in de buurt (procenten, n = 212, 205, 263, 273)

1.2 Over welke groepen men niet positief denkt

Rond een kwart van de bewoners uit Betondorp en de Indische buurt heeft aangegeven dat er bevolkingsgroepen in de buurt wonen waar hij/zij niet zo positief over denkt (24 en 25%). Bij Haveneiland Noordwest ligt dit aandeel hoger (37%), bij de referentiebuurt Middenmeer lager (8%). Deze bewoners zijn gevraagd toe te lichten om welke groep(en) het gaat. De open antwoorden zijn gecategoriseerd.

In alle vier de buurten in Oost geven de meeste bewoners aan dat ze vooral niet positief denken over Marokkaanse Amsterdammers (gezinnen, jongeren of algemeen). Veel minder vaak worden andere herkomstgroepen genoemd (zoals Turkse en Surinaamse Amsterdammers). Alleen in de referentiebuurt Middenmeer Noord en –Zuid geeft een redelijk aandeel van de respondenten aan negatief te denken over Antillianen en Surinamers. Het betreft hier echter slechts een klein aantal bewoners, aangezien slechts 22 bewoners in de referentiebuurt hebben aangegeven niet positief te denken over bevolkingsgroepen in de buurt.

Een redelijk aandeel van de bewoners geeft ten slotte aan negatief te denken over mensen die zich niet gedragen, zoals onbeleefde kinderen of hangjongeren. Dit antwoord wordt relatief vaak gegeven in Haveneiland Noordwest.

De bewoners die hebben aangegeven dat er bevolkingsgroepen in de buurt wonen waar hij/zij niet zo positief over denkt, is ook gevraagd of dit voor alle, de meeste of alleen voor sommige personen uit deze bevolkingsgroepen geldt. De meeste bewoners vinden dat dit alleen voor 'sommige personen' geldt. In de buurt Haveneiland Noordwest is het aandeel respondenten dat vindt dat het voor de 'alle personen' geldt lager dan in de andere buurten (2% versus 14-22%). In de referentiebuurt Middenmeer geeft juist een relatief groot deel van de respondenten aan dat het voor 'alle personen' geldt, maar aangezien maar aan 22 respondenten deze vraag is voorgelegd, gaat het maar om 5 personen.

De bewoners die gezegd hebben niet positief over bepaalde bevolkingsgroepen in de buurt te denken, is ook gevraagd waarom dit zo is. De open antwoorden zijn gecategoriseerd. Asociaal gedrag (andere normen en waarden, gebrek aan respect, onbeleefdheid, geen rekening houden met anderen) wordt vaak als reden gegeven waarom niet positief gedacht wordt over andere bevolkingsgroepen in de buurt. Ook lawaai, het schoonhouden van de buurt, diefstal en rondhangen worden geregeld genoemd.

Er zijn enkele verschillen tussen de drie onderzoeksbuurten. Zo wordt in Haveneiland Noordwest vaker gesteld dat asociaal gedrag, lawaai en het (niet) schoonhouden van de buurt de reden is dat men niet positief over andere bevolkingsgroepen denkt.

1.3 Spanningen tussen verschillende groepen

Eerder kwam naar voren dat bewoners die niet zo positief denken over andere bevolkingsgroepen in de buurt hierbij vooral aan de Marokkaans-Amsterdamse bevolkingsgroep denken. Om meer duiding te krijgen tussen welke groepen er *over het algemeen* spanningen heersen in de buurt is er nog een extra vraag gesteld aan *alle* bewoners. Deze vraag betrof geen open vraag, maar bevatte enkele gesloten antwoordcategorieën, en is aan alle bewoners voorgelegd.

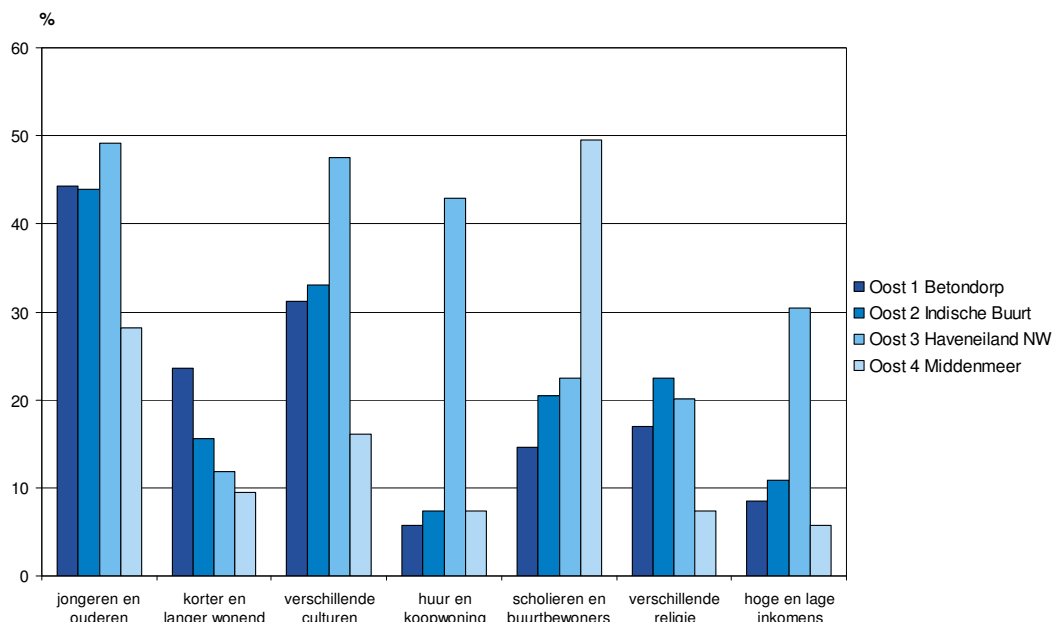
De bewoners uit de onderzochte buurten in Oost geven geregeld aan dat er spanningen in de buurt zijn tussen jongeren en ouderen en tussen mensen uit verschillende culturen. Spanningen tussen jongeren en ouderen worden het meest ervaren in Haveneiland Noordwest, namelijk door bijna de helft (49%) van de bewoners. Dit geldt ook voor spanningen tussen verschillende culturen (48%; figuur 1.4).

Opvallend is het hoge aandeel bewoners van Haveneiland Noordwest dat spanningen ervaart tussen bewoners van een huur- en koopwoning en tussen hoge en lage inkomens. Deze aandelen ligt niet alleen veel hoger dan in de andere onderzochte buurten in stadsdeel Oost, maar ook dan in de onderzochte buurten in de andere vier stadsdelen¹⁰.

Ook opmerkelijk is het hoge aandeel bewoners van de referentiebuurt Middenmeer dat spanningen tussen scholieren en bewoners waarneemt. Dit aandeel behoort tot de hoogste twee van alle twintig onderzochte buurten in vijf stadsdelen.

¹⁰ Zie figuur 3 in bijlage 3 voor de scores van alle 20 buurten.

Figuur 1.4 Tussen welke groepen spanningen in de buurt, een beetje of veel (procenten)

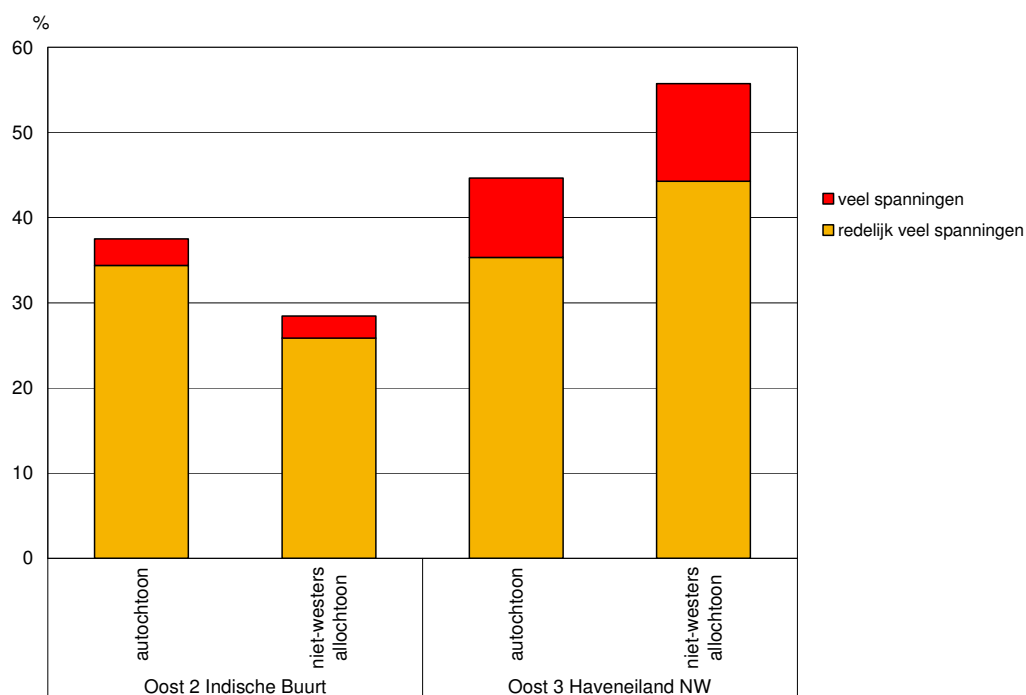

1.4 Ervaren spanningen naar herkomst en leeftijd

In deze paragraaf wordt nagegaan of bewoners met verschillende kenmerken, zoals een andere herkomst of leeftijd, in een andere mate spanningen tussen bevolkingsgroepen in de buurt ervaren, al wonen ze in dezelfde buurt. Onderscheid wordt gemaakt tussen niet-westers allochtone, westers allochtone en autochtone bewoners en tussen de leeftijdscategorieën 16-35 jaar, 35-50 jaar en 50+. Deze categorieën zijn vrij breed omdat het anders niet mogelijk is op buurtniveau uitspraken te doen. Wanneer er minder dan 40 bewoners 'beschikbaar' zijn, dan wordt de betreffende uitsplitsing buiten beschouwing gelaten. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de westerse allochtone bewoners in de vier buurten in Oost. Maar ook bij de niet-westerse allochtone bewoners in Oost 1 en Oost 4. Deze twee buurten worden in dit geval dan ook buiten beschouwing gelaten.

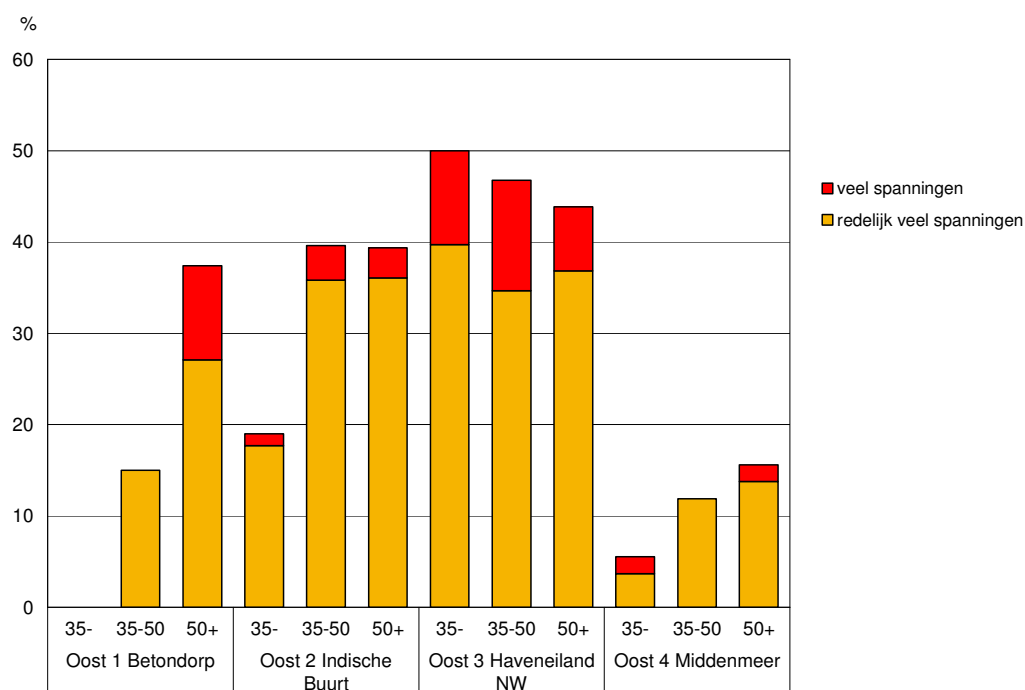
In de Indische Buurt ervaren autochtone bewoners vaker spanningen tussen bevolkingsgroepen dan de niet-westerse allochtone bewoners (38 en 28%; figuur 1.5). Op het Haveneiland Noordwest is het omgekeerde het geval: niet-westerse allochtone bewoners ervaren iets vaker spanningen ervaren dan autochtone bewoners (56 en 44%).

Figuur 1.5 Ervaren spanningen, naar herkomst (procenten)

¹ Oost 1 en Oost 4 worden in dit figuur buiten beschouwing gelaten vanwege te lage aantallen. Dit geldt ook voor de westerse alloctonen in de overige buurten.

Figuur 1.6 Ervaren spanningen, naar leeftijd (procenten)

¹ Respondenten jonger dan 35 jaar worden bij Oost 1 buiten beschouwing gelaten vanwege te lage aantallen.

In deze paragraaf wordt nagegaan of bewoners met verschillende kenmerken, zoals een andere herkomst of leeftijd, in een andere mate spanningen tussen bevolkingsgroepen in de buurt ervaren, al wonen ze in dezelfde buurt. Onderscheid wordt gemaakt tussen niet-westers allochtone, westers allochtone en autochtone bewoners en tussen de leeftijdscategorieën 16-35 jaar, 35-50 jaar en 50+. Deze categorieën zijn vrij breed omdat het anders niet mogelijk is op buurniveau uitspraken te doen. Wanneer er minder dan 40 bewoners 'beschikbaar' zijn, dan wordt de betreffende uitsplitsing buiten beschouwing gelaten. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de westerse allochtone bewoners in de vier buurten in Oost. Maar ook bij de niet-westerse allochtone bewoners in Oost 1 en Oost 4. Deze twee buurten worden in dit geval dan ook buiten beschouwing gelaten.

In de Indische Buurt ervaren autochtone bewoners vaker spanningen tussen bevolkingsgroepen dan de niet-westerse allochtone bewoners (38 en 28%; figuur 1.5). Op het Haveneiland Noordwest is het omgekeerde het geval: niet-westerse allochtone bewoners ervaren iets vaker spanningen ervaren dan autochtone bewoners (56 en 44%).

In Betondorp en in de Indische Buurt rapporteren oudere bewoners meer spanningen dan de jongere bewoners (figuur 1.6). In Betondorp gaat dit om groep bewoners van ouder dan 50 jaar (37%). In de Indische Buurt gaat het om zowel de bewoners uit de leeftijdscategorie 35-50 jaar (40%) als om de bewoners van ouder dan 50 jaar (39%). In Haveneiland Noordwest zien we dat de jongere bewoners, leeftijdscategorie 16-35 jaar, iets meer spanningen ervaren dan de bewoners van ouder dan 50 jaar (50 versus 44%).

1.5 Vertrouwen in de buurt

In hoeverre de bewoners uit de onderzoeksbuurten in stadsdeel Oost vertrouwen hebben in hun eigen buurtgenoten hebben we in kaart gebracht door middel van een door het Verwey-Jonker Instituut ontwikkeld instrument (Boutellier e.a. 2007)¹¹.

Tabel 1.7 Vijf items van het signaleringsinstrument om vertrouwen tussen buurtbewoners te meten

1. Ik woon in een gezellige buurt waar veel saamhorigheid is
2. Als ik op vakantie ga dan durf ik mijn huissleutel aan de burens toe te vertrouwen
3. In deze buurt gaan mensen uit verschillende bevolkingsgroepen op een prettige manier met elkaar om
4. Ik heb evenveel vertrouwen in buurtgenoten die mijn cultuur delen als in buurtgenoten die uit een andere cultuur afkomstig zijn
5. Ik voel mij thuis bij de mensen die in deze buurt wonen

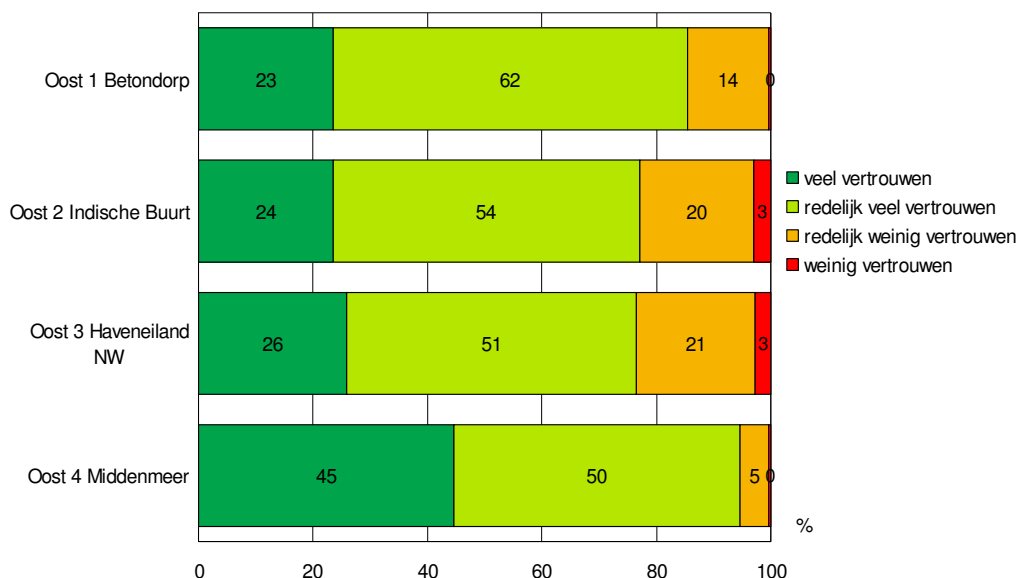
Antwoordmogelijkheden: helemaal mee eens, mee eens, neutraal, niet mee eens, helemaal niet mee eens

¹¹ De vijf items vormen een redelijk intern consistente schaal (Cronbach's Alpha = 0.68)

Om het algemene niveau van vertrouwen tussen bevolkingsgroepen per buurt te bepalen is een gemiddelde score op de vijf items berekend¹². De gemiddelde scores per buurt zijn vervolgens gecategoriseerd in: weinig vertrouwen (score 1-2), redelijk weinig vertrouwen (2-3), redelijk veel vertrouwen (3-4), veel vertrouwen (4-5).

De overgrote meerderheid van de bewoners heeft (redelijk) veel vertrouwen in de buurt (tussen de 77-95%; figuur 1.8). Dit is een belangrijke bevinding: ondanks dat er in de drie onderzoeksbuurten door een redelijk aandeel bewoners spanningen worden ervaren (30-39%) heeft het merendeel van de bewoners wel vertrouwen in zijn/haar buurtbewoners.

Figuur 1.8 Ervaren vertrouwen in de drie onderzoeksbuurten en de referentiebuurt in stadsdeel Oost (procenten, n=212, 205, 263, 273)

In de Indische Buurt en Haveneiland Noordwest hebben bewoners het minste vertrouwen, respectievelijk 23% en 24% heeft daar (redelijk) weinig vertrouwen versus 5% in de referentiebuurt en 14% in Betondorp. Dit zijn ook de buurten waar de meeste spanningen tussen bevolkingsgroepen worden ervaren, vooral in Haveneiland Noordwest (zie paragraaf 1.1). Er is dus een sterk verband tussen de mate van vertrouwen en spanningen in de buurt. In buurten waar meer vertrouwen is, is minder sprake van spanningen.

Uit een vergelijking tussen alle 20 onderzochte buurten (figuur 2 in bijlage 3), blijkt dat bewoners uit de buurten in Oost redelijk gemiddeld scoren op ervaren vertrouwen. De referentiebuurt, de buurt Middenmeer Noord/Zuid, vormt daarop een uitzondering; daar ligt het vertrouwen zelfs het allerhoogst van de 20 buurten.

¹² Missende waarden zijn per item vervangen door de gemiddelde waarde.

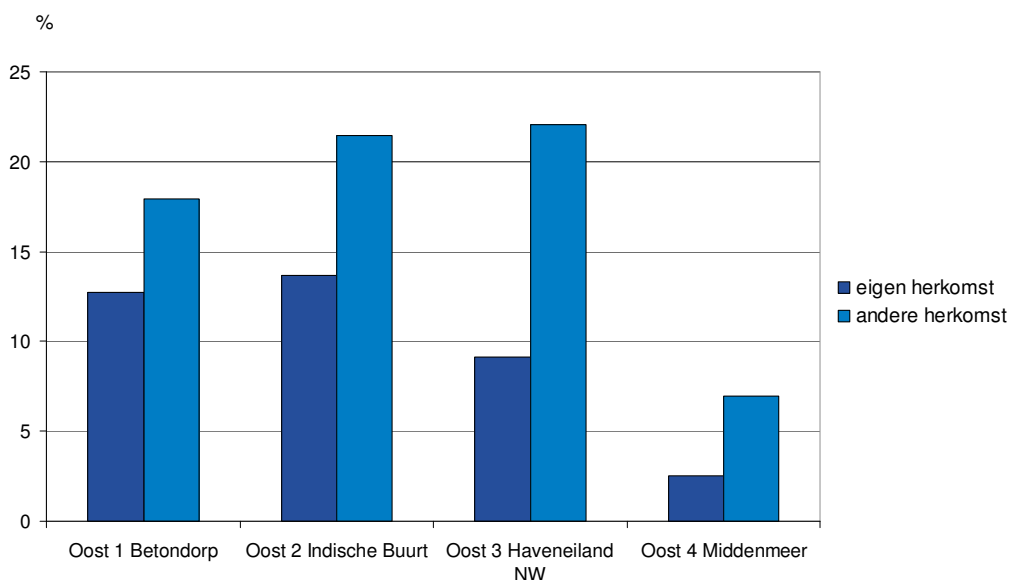
Vertrouwen in behulpzaamheid buren

In het onderzoek is nagegaan in hoeverre de bewoners verwachten dat buren hen helpen wanneer dit nodig mocht zijn. Er blijkt vooral een verschil te zijn tussen de drie onderzoeksbuurten en de referentiebuurt, de buurt Middenmeer. Binnen de onderzoeksbuurten schat 67 tot 76% van de bewoners de kans (heel) groot in dat buren hen zouden helpen tegen 86% van de bewoners in de referentiebuurt. Van de bewoners uit de drie onderzoeksbuurten, zijn de bewoners van de buurt Haveneiland Noordwest het vaakst positief hierover.

Vertrouwen in buren van eigen en andere herkomst

Tot dusverre is ingegaan op het algemene vertrouwen in buurtgenoten. In het hiernavolgende wordt een onderscheid gemaakt tussen vertrouwen in buurtgenoten met een andere herkomst en buurtgenoten met dezelfde herkomst. Figuur 1.9 laat zien dat bewoners vaker 'weinig' of 'geen' vertrouwen hebben in bewoners van een andere herkomstgroep dan van de eigen herkomstgroep¹³. Het verschil tussen beide is vooral erg groot in de buurt Haveneiland Noordwest: 9% heeft weinig of geen vertrouwen in buurtgenoten van de eigen herkomstgroep, 22% weinig of geen vertrouwen in buurtgenoten van een andere herkomst. In de referentiebuurt Middenmeer Noord/Zuid is het verschil tussen beide het kleinst: 3% versus 7%. Dit is ook de buurt waar de bewoners het minst vaak 'weinig of geen vertrouwen' hebben in buurtgenoten van de eigen of een andere herkomstgroep.

Figuur 1.9 Weinig of geen vertrouwen in buurtbewoners van de eigen en van een andere herkomst (procenten, n=212, 205, 263, 273)

¹³ Dit verschil wordt in alle onderzoeksbuurten gevonden en komt overeen met de wetenschappelijke literatuur over de identificatie met de eigen bevolkingsgroep.

1.6 Redenen voor gevoelens van saamhorigheid

Tussen de 43 en 66% van de bewoners uit de vier buurten in Oost hebben aangegeven dat ze in een gezellige buurt wonen waar veel saamhorigheid is (het eerste item van het vertrouwenmeetinstrument). Deze bewoners is gevraagd of ze hun antwoord willen toelichten. De open antwoorden zijn gecategoriseerd.

Veel bewoners geven aan dat de reden voor het gevoel van saamhorigheid in de buurt is dat het er gezellig is en dat de burens goed en veel contact hebben. Zo wordt bijvoorbeeld gesteld: 'Goede onderling contacten en veel buurtinitiatieven', 'het is een kleine buurt waarin mensen elkaar kennen', kinderen van alle groepen spelen met elkaar, iedereen groet elkaar vriendelijk, leuk buurtfeest gehad, zelfs de ondernemers herkennen en groeten je op straat'. Dit soort contactredenen worden het vaakst genoemd door de bewoners van de onderzoeksbuurt Haveneiland Noordwest en de referentiebuurt Middenmeer. Andere redenen die worden genoemd zijn dat burens elkaar kennen, dat de buurt rustig en veilig is, dat buurtbewoners respect voor elkaar hebben en dezelfde normen en waarden en dat er goede voorzieningen zijn. Elkaar kennen en een praatje maken wordt wat vaker genoemd door bewoners uit de buurt Betondorp, terwijl zij minder vaak de reden 'tevreden samenstelling van de buurt' noemen. Rust en veiligheid wordt opvallend weinig door de bewoners uit Haveneiland Noordwest genoemd.

1.7 Ontwikkeling van sfeer tussen bevolkingsgroepen in buurt

De bewoners uit de vier buurten in Oost is ten slotte gevraagd of ze vinden dat de sfeer tussen buurtbewoners uit verschillende bevolkingsgroepen is veranderd in de afgelopen 12 maanden (vooruitgegaan, gelijk gebleven of achteruitgegaan). De meerderheid van de bewoners uit Oost vindt dat de sfeer tussen buurtbewoners uit verschillende bevolkingsgroepen in het afgelopen jaar gelijk is gebleven (57-69%). Maar een klein deel heeft een vooruitgang waargenomen (5-14%) of een achteruitgang (3-9%). In de Indische Buurt wordt iets vaker een vooruitgang (14 versus 5-6%) gerapporteerd dan in de andere twee buurten. In de referentiebuurt Middenmeer Noord en –Zuid wordt minder vaak een verandering in sfeer ervaren dan in de drie onderzoeksbuurten.

1.8 Samenvatting

Tussen de 27% en 47% van de bewoners uit de drie onderzoeksbuurten in Oost ervaart redelijk of veel spanningen. Een aanzienlijk aandeel van de bewoners geeft aan dat de spanningen in de buurt ook tot vermijding van contact tussen bevolkingsgroepen leidt (18-26%). En ook conflicten tussen buurtgenoten komen geregeld in de drie onderzoeksbuurten voor (18-24%).

Spanningen zijn er in de drie onderzoeksbuurten in Oost vooral tussen jongeren en ouderen en tussen verschillende culturen. Van de bewoners die aangeven niet positief te zijn over bepaalde bevolkingsgroepen, geeft een groot deel aan vooral niet positief te zijn over Marokkaanse buurtbewoners. De bewoners relateren spanningen vooral aan de

overlast van jongeren en verschillende opvattingen over het schoonhouden van de buurt. Verschillen in religie, omgangsvormen en normen en waarden spelen minder een rol.

Ondanks dat er in de drie onderzoeksbuurten door een redelijk aandeel bewoners spanningen worden ervaren heeft het merendeel van de bewoners wel vertrouwen in zijn/haar buurtbewoners: tussen de 77 en 85%. Bewoners hebben vaker weinig/geen vertrouwen in buurtbewoners van een andere herkomst dan in buurtbewoners van de eigen herkomst.

Tabel 1.10 Samenvatting per buurt (procenten)

	(redelijk) veel spanningen ¹	vermijding contact	conflicten	(redelijk) weinig vertrouwen ²
Betondorp	27	18	21	15
Indische buurt	32	20	18	23
Haveneiland NW	47	26	24	24
Middenmeer	12	6	5	5

¹Gebaseerd op de acht items van het spanningeninstrument ²Gebaseerd op de vijf items van het vertrouweninstrument

De spanningen, contactvermijding en conflicten tussen bevolkingsgroepen zijn het sterkste op het Haveneiland Noordwest. In Betondorp en de Indische buurt worden iets minder vaak spanningen ervaren. Door de bewoners uit de referentiebuurt, Middenmeer, wordt zoals verwacht het minst vaak spanningen ervaren. Bewoners uit de Indische Buurt en Haveneiland Noordwest hebben relatief het minst vertrouwen in buurtgenoten.

2 Risicofactoren in de buurt

Uit de wetenschappelijke literatuur zijn verschillende potentiële risicofactoren afgeleid die voor spanningen tussen bevolkingsgroepen in buurten kunnen zorgen (zie ook Broekhuizen en Van Wonderen 2010). De volgende risicofactoren in buurten worden in dit hoofdstuk bekeken:

- botsende leefstijlen,
- gebrek aan contact met burens (van de eigen of een andere herkomstgroep),
- onveiligheidsgevoelens, ervaren overlast en criminaliteit.

In elke paragraaf van dit hoofdstuk staat één risicofactor centraal. Eerst wordt kort ingegaan op de theoretische achtergrond van de risicofactor. Vervolgens wordt nagegaan in hoeverre de risicofactor in de drie onderzoeksbuurten en de referentiebuurt aanwezig is. Afsluitend wordt nagegaan in hoeverre de risicofactor ook daadwerkelijk samenhangt met de aanwezigheid van spanningen tussen bevolkingsgroepen in de vier buurten.

2.1 Botsende leefstijlen

Wanneer normen en waarden over wat er wel en niet 'hoort' in de openbare ruimte niet gedeeld worden, dan kan dit tot ergernis en gevoelens van onveiligheid leiden (Bolt & Torrance, 2005). Eerder onderzoek laat zien dat conflicten bijvoorbeeld kunnen ontstaan over het schoonhouden van semi-private (trappenhuizen, portieken) en publieke ruimten, het verkeerd aanbieden van huisvuil, en het tot 's avonds laat buitenspelen van kinderen (Blokland, 1998). Het is dus mogelijk dat het 'botsen' van leefstijlen tot spanningen tussen bevolkingsgroepen leidt. In het huidige onderzoek is daarom voor verschillende vormen van botsende leefstijlen nagegaan in hoeverre ze volgens de bewoners in de buurt plaatsvinden.

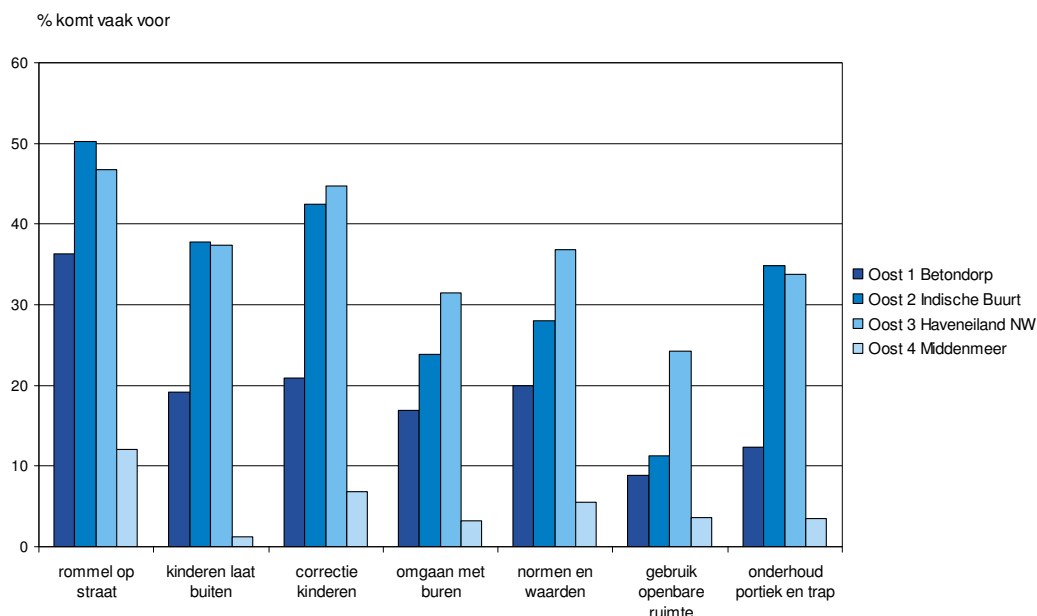
In de Indische Buurt en Haveneiland Noordwest ervaren veel bewoners botsende leefstijlen. In deze buurten geeft de helft van de bewoners aan dat het vaak gebeurt dat mensen hun vuilnis op verkeerde tijdstippen buiten zetten en er veel rommel op straat is. Rond de 40% geeft aan dat kinderen te weinig gecorrigeerd worden wanneer ze overlast veroorzaken op straat en dat kinderen vaak tot laat buiten spelen. Een derde deel geeft aan dat er vaak meningsverschillen zijn over het onderhoud en schoonhouden van portieken en trapportalen.

Meningsverschillen over hoe burens met elkaar om zouden moeten gaan, wat wel en niet kan in de buurt (normen en waarden) en over hoe de openbare ruimte in de buurt gebruikt wordt, komen vaker voor op het Haveneiland Noordwest en minder vaak in de buurt Indische Buurt.

In Betondorp spelen al deze problemen ook, maar in veel mindere mate. Ruim een derde deel van de bewoners geeft hier aan dat rommel op straat veel voorkomt en een vijfde deel geeft aan dat het vaak voorkomt dat kinderen tot laat buiten spelen, te weinig

gecorrigeerd worden, dat er meningsverschillen zijn hoe je als burens met elkaar omgaat en over wat wel en niet kan in de buurt (normen en waarden). In de referentiebuurt Middenmeer Noord/Zuid spelen deze botsende leefstijlen nauwelijks.

Figuur 2.1 Verschillende ‘botsende leefstijlen’ (procenten, n = 212, 205, 263, 273)

Pearson Correlaties zijn berekend om te bepalen in hoeverre botsende leefstijlen samenhangen met het ervaren van spanningen tussen bevolkingsgroepen (zie bijlage 4 tabel 1)¹⁴. De volgende ‘botsende leefstijlen’ blijken de belangrijkste rol te spelen in het waarnemen of ervaren van spanningen tussen bevolkingsgroepen in stadsdeel Oost:

- bewoners corrigeren hun kinderen te weinig als ze overlast veroorzaken (.29-.54),
- meningsverschillen over het gezamenlijk gebruik van openbare ruimte (.30-.52),
- verschillende normen en waarden over wat wel en niet kan in de buurt (.34-.42).

Respondenten die thuiswonende kinderen hebben die jonger dan 20 jaar zijn¹⁵, is een aantal stellingen voorgelegd over het speelklimaat in de buurt. Hen is gevraagd of kinderen wel eens niet buiten durven te spelen omdat er kinderen, jongeren of volwassenen zijn waar ze bang voor zijn¹⁶. Het merendeel van de ouders uit de vier buurten aangeeft dat het bijna nooit voor komt dat kinderen niet buiten durven te spelen (55-82%). Het aandeel ouders dat aangeeft dat kinderen niet buiten durven spelen vanwege *jongeren* fluctueert tussen de 11% (Betondorp) en 20% (Haveneiland Noordwest). Bij het niet buiten durven spelen vanwege andere kinderen varieert het aandeel tussen de 9% (Middenmeer Noord/Zuid) en 19% (Indische Buurt). Niet buiten durven spelen vanwege volwassenen op straat komt nauwelijks voor, alleen in de Indische Buurt komt dit boven de 10% uit (11%).

¹⁴ Pearson Correlaties variëren tussen 0.00 (helemaal geen samenhang) tot 1.00 of -1.00 (een 100% positieve of negatieve samenhang) lopen.

¹⁵ 36 respondenten in Oost 1, 65 in Oost 2, 130 in Oost 3 en 100 in Oost 4.

¹⁶ Er is gevraagd naar kinderen in het algemeen, niet naar de kinderen van de bewoner zelf, om een breder inzicht te verkrijgen.

Er is over het algemeen in de buurten in Oost slechts een zwakke relatie tussen kinderen die niet buiten durven spelen en het ervaren van spanningen in de buurt. Dit speelt dus een minder grote rol dan het botsen van leefstijlen.

Er zijn nog enkele andere verschillen tussen de buurten in Oost. Zo blijken botsende leefstijlen over het algemeen in de buurten Betondorp en Haveneiland Noordwest een belangrijke rol te spelen in het ervaren en waarnemen van spanningen dan in de Indische Buurt en Middenmeer. Op specifiekere niveau, zorgt vooral in Betondorp het te weinig corrigeren en het laat laten buiten spelen van kinderen voor spanningen. Meningsverschillen over het gezamenlijk gebruik van de openbare ruimte (pleinen, veldjes, speelvoorzieningen) spelen voor een rol op het Haveneiland Noordwest.

2.2 Gebrek aan contacten met andere herkomstgroepen

De contacthypothese (Allport, 1954) gaat er van uit dat het ontbreken van contact tussen verschillende herkomstgroepen kan leiden tot vooroordelen en onprettige gevoelens. Wanneer de verschillende bevolkingsgroepen in een buurt weinig of geen contact met elkaar hebben, is het mogelijk dat er tussen hen bepaalde spanningen ontstaan. Het wel contact hebben met burens kan juist als een beschermende factor gezien worden. In dit onderzoek gaan we daarom na in hoeverre de buurtbewoners in Oost contact met elkaar hebben, waarbij een onderscheid is gemaakt tussen contacten met buurtbewoners van de eigen en van een andere herkomst.

De mate van contact tussen verschillende herkomstgroepen wordt beïnvloed door de ontmoetingskans. Er is daarom allereerst nagegaan hoe etnisch divers de verschillende buurten zijn; wonen er veel of weinig verschillende bevolkingsgroepen. De hiervoor berekende Herfindahl-index ligt in de vier buurten in Oost tussen de 0.42 en 0.81: Betondorp 0.50, Indische Buurt 0.81, Haveneiland Noordwest 0.72 en Middenmeer Noord/Zuid 0.42. Een score van 1.00 op deze index duidt op heel veel diversiteit, 0.00 op geen enkele diversiteit. Indische Buurt en Haveneiland Noordwest zijn zeer divers, in Betondorp en Middenmeer Noord/Zuid is de diversiteit lager.

In de buurten met een wat lagere diversiteit hebben bewoners ook wat minder vaak contacten met buurtbewoners van andere herkomstgroepen. In Betondorp heeft 46% dagelijks contact met buurtbewoners van de eigen herkomstgroep, ten opzichte van 28% van een andere herkomstgroep. In de referentiebuurt Middenmeer heeft 44% dagelijks contact met buurtbewoners uit de eigen herkomstgroep en slechts 13% met een andere herkomstgroep. In de sterk gemengde buurt Indische Buurt is er geen verschil in burencontacten uit de eigen of uit een andere herkomstgroep, 36% van de bewoners heeft dagelijks contact met buurtbewoners uit de eigen herkomstgroep en 36% met een andere herkomstgroep. In de sterk gemengde buurt Haveneiland Noordwest is er wel een verschil: 38% eigen herkomstgroep en 24% andere herkomstgroep.

De Pearson Correlaties laten zien dat er slechts een zwakke samenhang is tussen contacten met andere herkomstgroepen en de ervaren spanningen in de buurt. In Betondorp en Haveneiland Noordwest ervaren bewoners met meer contacten met

buurtbewoners van een andere herkomstgroep iets minder spanningen in de buurt (-.18, -.22).

Het is mogelijk dat niet de contactfrequentie op zich geen sterke samenhang heeft met de ervaren spanningen, maar dat dit wel geldt voor het contrast tussen de contactfrequentie met de eigen en andere herkomstgroepen. Wederom blijkt er slechts een geringe relatie te zijn. Bewoners uit Betondorp en Haveneiland Noordwest waarbij er een groter verschil is in het contact met buurtbewoners uit de eigen en een andere herkomstgroep, ervaren iets meer spanningen in de buurt (.27 en .13).

Of de bewoners zelf wel of niet contact hebben met buurtgenoten van andere bevolkingsgroepen speelt in Oost dus geen belangrijke rol in het ervaren of waarnemen van spanningen tussen bevolkingsgroepen.

De respondenten is ten slotte de volgende stelling voorgelegd: 'In deze buurt hebben mensen uit verschillende culturen weinig contact met elkaar'. In deze stelling wordt niet ingegaan op het contact dat de bewoner *zelf* heeft (zoals hiervoor), maar op het contact dat er *in de buurt* is. In Betondorp wordt de stelling dat er weinig contact tussen verschillende culturen is het minst ondersteund (22% mee eens). Op Haveneiland Noordwest en in Middenmeer Noord/Zuid is een derde deel van de bewoners het er mee eens en in Indische Buurt geeft 40% aan dat er weinig contact is tussen verschillende culturen.

De perceptie van bewoners over de contacten in de buurt blijkt sterker samen te hangen met de ervaren spanningen tussen bevolkingsgroepen in de buurt dan de contactfrequentie van de bewoner zelf (.33-.47). Bewoners die vinden dat er weinig contact tussen buurtgenoten uit verschillende culturen is rapporteren ook vaker spanningen.

2.3 Ervaren onveiligheid en criminaliteit

Volgens social disorganisation theory en collective efficacy theory staat in buurten met veel fysieke overlast (graffiti, verloedering) en sociale overlast (burenoverlast, rondhangende jongeren, drugs- en drankoverlast) en kleine, zichtbare criminaliteit (zoals vernielingen) het vertrouwen en de verstandhouding tussen bevolkingsgroepen onder druk (Morenoff, Sampson & Raudenbush, 2001; Sampson & Raudenbusch, 2004). De informele sociale controle neemt af (bewoners spreken elkaar minder snel aan op ongepast gedrag) en overlastgevend gedrag van jongeren van bepaalde bevolkingsgroepen kan stigmatisering van een gehele bevolkingsgroep in de hand werken (Van Gemert, 2006). Onveiligheid, criminaliteit en overlast kunnen dus spanningen tussen bevolkingsgroepen in de buurt tot gevolg hebben. In dit hoofdstuk brengen we daarom de volgende facetten per buurt in kaart:

- ervaren onveiligheid,
- waardering leefomgeving en veiligheid,
- ervaren overlast en criminaliteit.

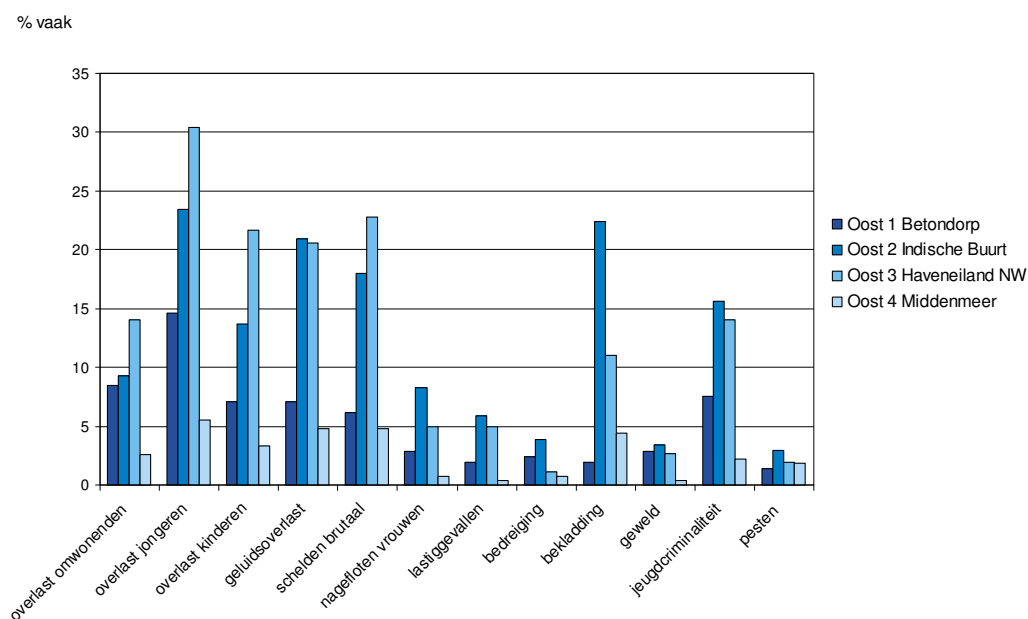
In de drie onderzoeksbuurten voelen de bewoners zich vaker soms of vaak onveilig dan in de referentiebuurt Middenmeer. De verschillen tussen de drie onderzoeksbuurten zijn klein, tussen de 2 en 5% voelt zich vaak onveilig in de buurt, tussen de 18-20% soms. De rapportcijfers voor de woonomgeving en veiligheid liggen ook hoger in de referentiebuurt dan in de onderzoeksbuurten. De onderzoeksbuurten verschillen onderling ook: de rapportcijfers zijn wat hoger in Betondorp en het Haveneiland Noordwest dan in de Indische Buurt.

Tabel 2.2 Gemiddelde rapportcijfers voor de woonomgeving en veiligheid in de buurt
(n = 212, 205, 263, 273)

	% soms/ vaak onveilig	rapportcijfer woonomgeving	rapportcijfer veiligheid
Oost 1 Betondorp	21	7,6	7,1
Oost 2 Indische Buurt	23	7,1	6,7
Oost 3 Haveneiland Noordwest	22	7,4	7,0
Oost 4 Middenmeer	8	8,1	7,7

Wat betreft overlast en criminaliteit zijn er veel verschillen tussen de buurten in Oost (zie figuur 2.3). In de Indische Buurt en Haveneiland Noordwest wordt meer overlast ervaren dan in Betondorp en Middenmeer. In beide buurten gaat het om overlast van groepen, geluidsoverlast, schelden en brutaal gedrag en jeugdcriminaliteit. In de Indische Buurt gaat het daarnaast om bekladding en in Haveneiland Noordwest om overlast van kinderen. In Betondorp is de ervaren overlast minder, alleen overlast van groepen jongeren wordt redelijk vaak genoemd. In de referentiebuurt Middenmeer wordt nauwelijks overlast gerapporteerd.

Figuur 2.3 Vaak voorkomen van verschillende vormen van overlast en criminaliteit in de buurt
(procenten, n = 212, 205, 263, 273)

Er is ook gevraagd of bewoners een verandering in de afgelopen 12 maanden hebben gemerkt in de veiligheid en overlast in hun buurt. Weinig bewoners vinden dat de veiligheid in de buurt achteruit is gegaan, Betondorp scoort hierin het hoogst met 14%. Ook in het gedrag van jongeren wordt weinig achteruitgang geconstateerd. Uitzondering hierop is Haveneiland Noordwest, hier vindt 24% dat de jongerenoverlast erger is geworden. Dit aandeel ligt ook hoog in vergelijking tot de buurten die in de andere stadsdelen onderzocht zijn.

Pearson Correlations laten in de buurten in Oost een vrij sterke samenhang zien tussen de ervaren onveiligheid en overlast en de gerapporteerde spanningen in de buurt (zie tabel 3 in bijlage 4). Naarmate buurtbewoners zich vaker onveilig voelen en vaker overlast en criminaliteit rapporteren, ervaren ze ook vaker spanningen met andere bevolkingsgroepen. Spanningen tussen bevolkingsgroepen worden in Oost vooral ervaren wanneer er sprake is van:

- waardering van de veiligheid in de buurt (.36-.47),
- schelden en brutaal gedrag (.39-.46),
- overlast van groepen jongeren (.33-.51).

De samenhang tussen onveiligheid en overlast in een buurt en spanningen in de buurt volgt niet in elke buurt hetzelfde patroon. In Betondorp hangen spanningen in de buurt het meest samen met overlast van groepen jongeren, jeugdcriminaliteit en het pesten van specifieke groepen bewoners. Ook op de andere vormen van overlast en ervaren onveiligheid is er wel sprake van samenhang, maar minder sterk.

In de buurt Indische Buurt is er een samenhang tussen het rapportcijfer dat bewoners geven aan hun woonomgeving en aan de veiligheid in de buurt met de spanningen in de buurt. Het bekladden van muren en gebouwen, waarvan veel bewoners aangaven dat dit in de buurt gebeurt, vertoont geen samenhang met ervaren spanningen.

Bij bewoners van Haveneiland Noordwest is de samenhang met de ervaren spanningen in de buurt het sterkste met overlast van groepen jongeren, het rapportcijfer voor de veiligheid in de buurt, schelden en brutaal gedrag en het zich onveilig voelen in de buurt. Een sterk verband is er ook met bedreiging, overlast van kinderen tot en met 14 jaar en jeugdcriminaliteit.

In de referentiebuurt Middenmeer Noord/Zuid is de samenhang tussen overlast en onveiligheid en spanningen in de buurt het minst aanwezig. Alleen het rapportcijfer dat bewoners geven aan de veiligheid hangt sterk samen met ervaren spanningen, hoe hoger het rapportcijfer, hoe minder spanningen bewoners ervaren.

2.4 Samenvatting

Uit de wetenschappelijke literatuur en het vooronderzoek zijn verschillende risicofactoren afgeleid die mogelijk voor spanningen tussen buurtgenoten kunnen leiden. In dit hoofdstuk is nagegaan in hoeverre deze risicofactoren in de drie onderzoeksbuurten en de referentiebuurt in Oost aanwezig zijn en in hoeverre deze voor spanningen zorgen.

Botsende leefstijlen zijn in alle onderzochte buurten in Oost een risicofactor voor spanningen tussen bevolkingsgroepen. Spanningen in een buurt hangen het sterkst samen met bewoners die vinden dat kinderen te weinig worden gecorrigeerd. Daarna volgen meningsverschillen over het gebruik van de openbare ruimte in de buurt, verschillen in normen en waarden en verschillen over hoe bewoners met elkaar om zouden moeten gaan. Botsende leefstijlen worden vooral waargenomen op het Haveneiland Noordwest. Ook in de Indische Buurt worden botsende leefstijlen geregeld waargenomen. In Betondorp is er over het algemeen minder sprake van botsende leefstijlen, in Middenmeer zijn ze bijna volledig afwezig.

Ook *overlast en criminaliteit* in de buurt is een risicofactor voor spanningen in Oost. Bewoners geven vooral aan dat spanningen tussen bevolkingsgroepen voorkomen wanneer ze schelden en brutaal gedrag en overlast van groepen jongeren waarnemen en wanneer ze zich onveilig voelen in de buurt. Schelden en brutaal gedrag, overlast van groepen jongeren en overlast van kinderen spelen vooral op het Haveneiland Noordwest. In de Indische buurt geven bewoners ook aan dat deze vormen van overlast voorkomen, maar minder vaak dan op het Haveneiland Noordwest. In Betondorp is alleen overlast van groepen jongeren een risicofactor die veel voorkomt.

Dat verschillende culturen *weinig met elkaar omgaan* wordt in alle vier de buurten herkend. Het sterkst speelt dit op het Haveneiland Noordwest (40%). In de referentiebuurt Middenmeer Noord/Zuid is het lager, maar herkend alsnog 22% dit beeld.

Samengevat zijn de onderscheiden risicofactoren op het Haveneiland Noordwest het sterkst aanwezig. Dit is ook de buurt waar de ervaren spanningen het grootst zijn (zie hoofdstuk 1) en de bewoners het minste vertrouwen in elkaar hebben. Daarna volgt de Indische Buurt met iets minder risicofactoren, minder ervaren spanningen, maar met een vergelijkbaar vertrouwen in buurtbewoners als het Haveneiland Noordwest. In Betondorp liggen de risicofactoren nog wat lager, zijn de ervaren spanningen ook wat lager en is het vertrouwen in elkaar groter. In de referentiebuurt Middenmeer Noord/Zuid zijn zowel de risicofactoren, als de ervaren spanningen laag en is het vertrouwen in buurtgenoten groot.

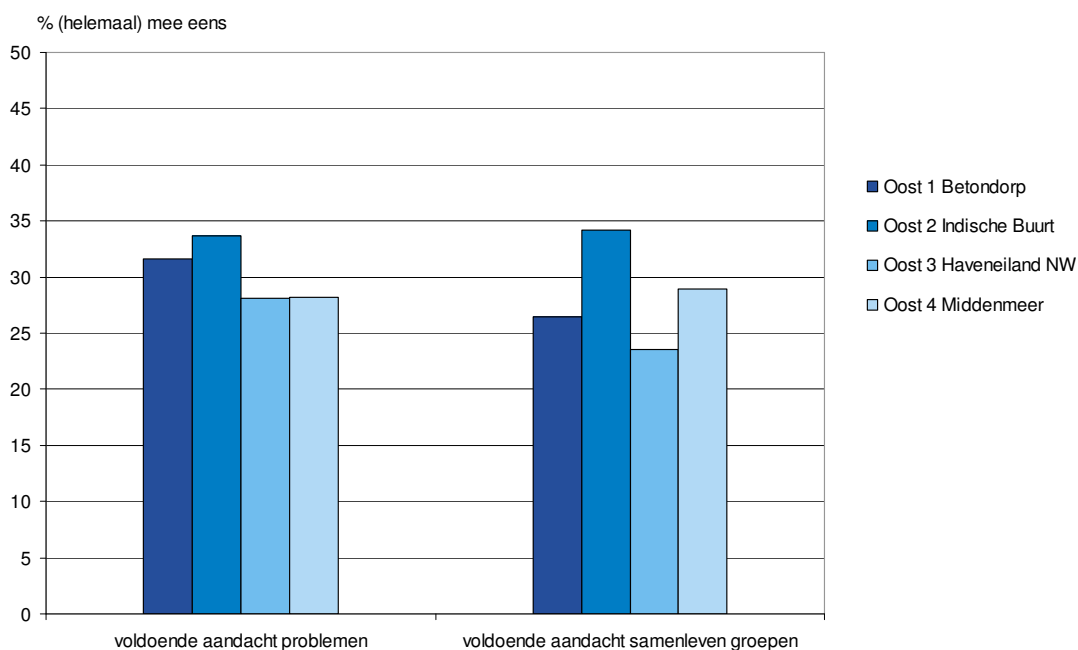
3 Beschermende factoren in de buurt

Waardering voor het optreden van het stadsdeel en de politie in de buurt kan als een beschermende factor voor het ervaren van spanningen in de buurt gezien worden. Uit een onderzoek van Politieacademie blijkt namelijk dat de politie (in het bijzonder de wijkagent) spanningen in buurten kan terugdringen door zichtbare aanwezigheid op straat¹⁷. Het blijkt van belang te zijn dat de nadruk van de politie niet alleen op repressie ligt, maar op zichtbaarheid en benaderbaarheid. Bewoners willen hiernaast het gevoel hebben dat de politie zich richt op de problemen die er volgens hen het meest toe doen. In dit hoofdstuk wordt allereerst ingegaan op de tevredenheid van de bewoners uit Nieuw-West met het stadsdeel en de politie. Vervolgens wordt nagegaan van welke maatregelen de bewoners zelf denken dat ze het samenleven in de buurt kunnen verbeteren.

3.1 Tevredenheid over optreden stadsdeel en politie

Tussen de 24% en 34% van de bewoners is positief over de aandacht die het stadsdeel heeft voor problemen en het samenleven van groepen in de buurt (zie figuur 3.1). Het aandeel buurtbewoners dat hier niet positief over is varieert tussen de 10% en de 32%. De overige bewoners zijn neutraal of hebben geen antwoord gegeven.

Figuur 3.1 Tevredenheid over verschillende activiteiten van het stadsdeel (procenten, n=212, 205, 263, 273)

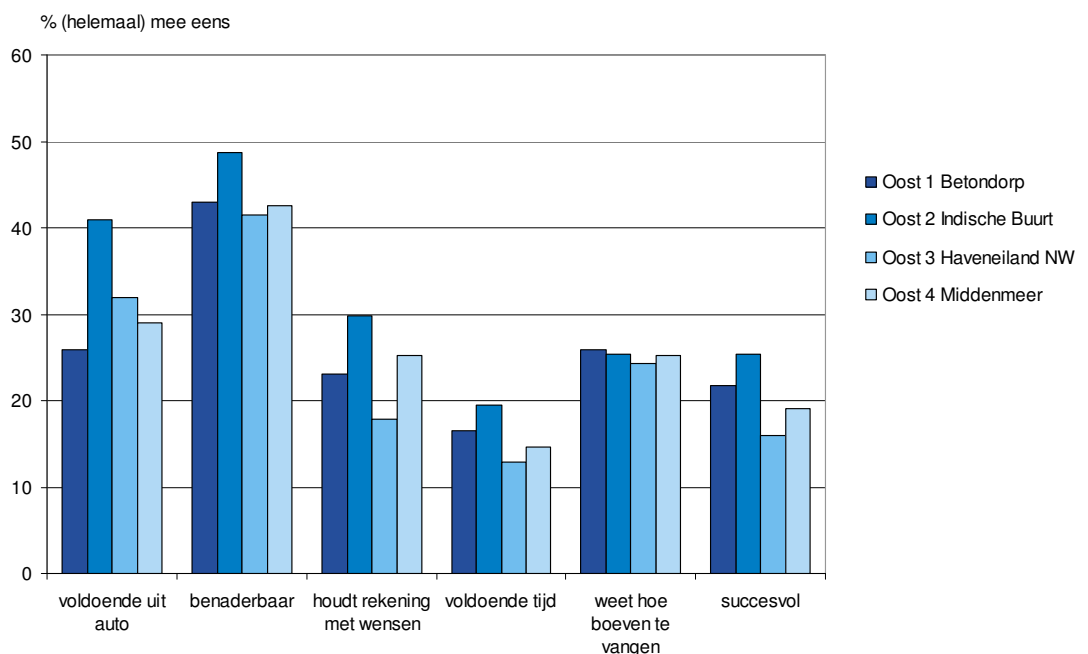

¹⁷ Adang, Quint en Van der Wal, 2010.

Bewoners uit Haveneiland-Noordwest zijn het minst positief over het optreden van het stadsdeel en het is de enige buurt waar meer bewoners ontevreden zijn over het optreden van het stadsdeel dan dat er tevreden zijn. De bewoners van deze buurt zijn, net als bewoners van Betondorp vaker tevreden over de aandacht die het stadsdeel heeft voor problemen in de buurt dan over de aandacht die het stadsdeel heeft voor het goed samenleven van de verschillende bevolkingsgroepen. Bij de andere twee buurten verschillen deze twee cijfers nauwelijks van elkaar.

De tevredenheid over het optreden van de politie varieert, zie figuur 3.2.

Figuur 3.2 Tevredenheid over verschillende activiteiten van de politie (procenten, n=212, 205, 263, 273)¹⁸

Net als in de andere onderzochte buurten uit de overige stadsdelen is men het meest positief over de mate waarin de politie benaderbaar is, 41% tot 49% van de buurtbewoners vindt de politie benaderbaar (11% tot 16% is het hiermee oneens). Het minst tevreden zijn de bewoners over de tijd die de politie heeft voor allerlei zaken in de buurt. Dertien tot twintig procent van de buurtbewoners vindt dat de politie voldoende tijd heeft (21% tot 33% vindt dat de politie te weinig tijd heeft).

Bewoners uit de Indische Buurt zijn het meest positief over het optreden van de politie. Zij vinden vaker dat de politie voldoende uit de auto komt, dat de politie benaderbaar is en rekening houdt met wensen van buurtbewoners, dat zij voldoende tijd hebben en ook vinden ze de politie het vaakst succesvol.

¹⁸ Omdat deze paragraaf over beschermende factoren gaat zijn twee vragen omgescoord. Van de oorspronkelijke stellingen: 'De politie heeft hier te weinig tijd voor allerlei zaken' en 'De politie komt hier te weinig uit de auto' tot: 'De politie heeft hier voldoende tijd voor allerlei zaken' en 'De politie komt hier voldoende uit de auto'.

Bewoners uit de buurt Haveneiland-Noordwest zijn ook over de politieoptreden het minst positief van alle buurtbewoners.

Zoals verwacht is er een verband tussen de waardering voor het stadsdeel en de politie en de ervaren spanningen in de buurt (tabel 4 bijlage 4). Naarmate buurtbewoners positiever zijn over de politie en het stadsdeel, ervaren ze minder vaak spanningen met of tussen bevolkingsgroepen in de buurt. Het optreden van de politie en het stadsdeel kan als beschermende factor voor het ervaren van spanningen gezien worden.

In de vier buurten in Oost hangen de ervaren spanningen gemiddeld het sterkste samen met: 'stadsdeel onvoldoende aandacht aan problemen', 'stadsdeel onvoldoende aandacht aan samenleven in de buurt' en 'politie weinig uit de auto' (tabel 4 bijlage 4). Er zijn enkele verschillen tussen buurten te constateren. Allereerst valt op dat de waardering van de politie en het stadsdeel en de ervaren spanningen wat minder sterk samenhangt in de Indische Buurt. Verder zijn er nog wat verschillen op itemniveau. De samenhang tussen ervaren spanningen en 'politie niet benaderbaar' is bijvoorbeeld niet aanwezig in Betondorp en in de Indische Buurt.

3.2 Hoe het samenleven in de buurt kan verbeteren

De bewoners zijn elf mogelijke maatregelen voorgelegd die er toe zouden kunnen leiden dat het samenleven in de buurt verbetert: 'Wat moet er volgens u gebeuren om het samenleven in uw buurt te verbeteren? Kies maximaal drie antwoorden.' De elf maatregelen kunnen onderverdeeld worden in vier categorieën: het organiseren van activiteiten in de buurt, wijze van samenleven buurtgenoten, toezicht op kinderen en jongeren en politie in de buurt.

De volgende 'maatregelen' worden gemiddeld het meest genoemd in de vier buurten in Oost:

- minder hangjongeren op straat,
- meer toezicht door ouders op hun kinderen en
- meer activiteiten voor kinderen en jongeren in de buurt.

Jongeren komen hierin dus prominent naar voren.

Het organiseren van activiteiten in de buurt

Vooraf in de buurt Haveneiland Noordwest denken bewoners geregeld dat meer activiteiten voor kinderen en jongeren in de buurt tot een verbetering van het samenleven in de buurt zal zorgen (27%). Dit sluit aan op de eerdere bevinding uit dit onderzoek, dat vooral in de buurt Haveneiland Noordwest 'vaak' overlast wordt gerapporteerd van kinderen en jongeren. Mogelijk wordt een gebrek aan activiteiten voor kinderen en jongeren in de buurt als oorzaak gezien van de overlast in de buurt.

Wijze van samenleven buurtgenoten

Bewoners uit de referentiebuurt Middenmeer Noord/Zuid hechten wat minder waarde aan 'meer overeenstemming tussen bewoners over wat wel en niet kan in de buitenruimte' dan de bewoners uit de drie onderzoeksbuurten (8 versus 14-20%). Verschillen zijn verder klein tussen de buurten.

Toezicht op kinderen en jongeren

Vooraf in de Indische Buurt en op het Haveneiland Noordwest vindt een groot aandeel van de bewoners dat er minder hangjongeren op straat zouden moeten komen en meer toezicht door ouders op hun kinderen. In de Indische Buurt noemen drie op de tien bewoners deze 'maatregelen' (respectievelijk 31 en 32%), op het Haveneiland Noordwest vier op de tien (respectievelijk 39 en 41%). Meer toezicht door 'ouders of omwonenden' of door 'buurtbewoners' worden veel minder vaak genoemd. De bewoners van Oost vinden dus dat het tegengaan van overlast van kinderen de verantwoordelijkheid van de ouders zelf is.

Politie in de buurt

In de drie onderzoeksbuurten van Oost hecht men er iets meer waarde aan dat de prioriteit van de politie in de buurt meer gericht wordt op het tegengaan van overlast dan dat er meer politie in de buurt is (20 versus 15%). In de referentiebuurt worden beide ongeveer evenredig van belang geacht (beide 15%).

Tabel 3.3 laat per buurt in Oost zien van welke 'maatregelen' bewoners het meest hebben aangegeven dat ze zouden moeten gebeuren om het samenleven in de buurt te verbeteren. Zoals eerder gesteld, valt op dat bewoners veel maatregelen kiezen die aan het jongeren gerelateerd zijn. Dit komt overeen met de eerdere bevinding dat problemen met jongeren een van de belangrijkste risicofactoren is voor het prettig samenleven in de buurten in Oost.

Tabel 3.3 Meest genoemde 'maatregelen' per buurt in Oost

	Oost 1 Betondorp	Oost 2 Indische Buurt	Oost 3 Haveneiland Noordwest	Oost 4 Middenmeer Noord/Zuid
1	minder hangjongeren op straat	minder hangjongeren op straat	minder hangjongeren op straat	meer activiteiten jongeren en kinderen
2	activiteiten bevolkings-groepen contact	meer toezicht ouders op kinderen op straat	meer toezicht ouders op kinderen op straat	grotere betrokkenheid buurtbewoners
3	grotere betrokkenheid buurtbewoners	activiteiten jongeren en kinderen	activiteiten jongeren en kinderen	minder hangjongeren op straat

4 Kwalitatieve verdieping

In de drie door het stadsdeel geselecteerde buurten – Betondorp, Indische Buurt en Haveneiland Noordwest - heeft het Verwey-Jonker Instituut verdiepend kwalitatieve onderzoek uitgevoerd. Dit kwalitatieve onderzoek heeft twee doelstellingen:

1. Verdieping van- en reflectie op de resultaten van het enquête onderzoek

Nadere duiding van de resultaten van het enquête onderzoek. Hoe moeten de resultaten worden geïnterpreteerd, wat is het 'verhaal achter de cijfers'? Nadere toelichting op spanningen en risico- en beschermingsfactoren door middel van casuïstiek in de wijken.

- Verdieping/verheldering van eventuele spanningen in wijken. We zijn nagegaan wat de aanleiding is voor spanningen, om welke spanningen het precies gaat, en welke bevolkingsgroepen zijn betrokken.
- Verdieping/verheldering van risico- en beschermingsfactoren. We zijn nagegaan welke risicofactoren in wijken op welke manieren/via welke mechanismen onderliggend zijn aan spanningen tussen bevolkingsgroepen in wijken. Ook hebben we onderzocht welke beschermende factoren in wijken aanwezig zijn die de kans op spanningen verkleinen en het vertrouwen vergroten.
- In het kwantitatief onderzoek zijn verschillende oorzaken voor spanningen evenals risico- en beschermingsfactoren getoetst. Hiernaast kunnen in wijken ook andere –specifieke- oorzaken voor spanningen aanwezig zijn; dit geldt ook voor andere –specifieke- risico- en beschermingsfactoren. In het verdiepend onderzoek hebben we getracht om deze te identificeren.

2. Beoordeling beleid

Het verdiepend onderzoek moet tevens meer inzicht geven in de vraag 'kunnen dingen meer of beter' als het gaat om het voorkomen van polarisatie tussen bevolkingsgroepen. We zijn hiertoe in wijken nagegaan wat de 'match' is tussen problematiek en beleid. Worden relevante risicofactoren geadresseerd door beleid en worden relevante beschermingsfactoren door beleid ondersteund; of zijn er 'witte vlekken' in het beleid? Om deze vragen te kunnen beantwoorden, hebben we in het verdiepend onderzoek geïnventariseerd op welke risico- en beschermingsfactoren en doelgroepen het beleid zich richt. Ook hebben we gekeken of beleidsinterventies vanuit verschillende beleidsterreinen voor wederzijdse versterking kunnen zorgen als het gaat om de aanpak van risicofactoren en het bevorderen van beschermingsfactoren voor polarisatie.

Per buurt wordt in dit hoofdstuk achtereenvolgens ingegaan op spanningen en risicofactoren, beschermende factoren en beleid, en suggesties op grond van best practices. De beschrijving per buurt wordt voorafgegaan door een samenvatting van de bevindingen in de buurt.

4.1 Spanningen en vertrouwen in Betondorp

Samenvatting

Betondorp is een klassiek tuindorp en van oudsher vooral een 'witte' buurt waar weinig aan de hand is. Ten gevolge van wegtrekken en overlijden van ouderen alsook de verkoop van voormalige huurwoningen, voltrekt zich geleidelijk aan een verjonging van de bevolkingssamenstelling. Karakteristieke voorzieningen, zoals de bank en de bibliotheek, die vroeger in veel buurten te vinden waren, zijn uit Betondorp verdwenen, tot veel ongenoegen van de bewoners van het eerste uur. Een aantal andere winkeliers heeft zich weten te handhaven, waaronder een bakker, een slager en een buurtsuper. Het voormalige bibliotheekgebouw huisvest nu een wijkcentrum. De groep bewoners van het eerste uur kenmerkt zich door veel roddelen en klagen, maar zelf weinig actie ondernemen. We zien dit terug in de *ervaren spanningen*: een klein groepje jongeren dat op het centrale plein in de buurt rond hangt doet in de beleving niet onder voor de grote groepen die we kennen van de pleinen in bijvoorbeeld de Indische Buurt. Ook opvattingen over het schoonhouden van de buurt geven aanleiding tot spanningen.

Qua *risicofactoren* voor spanningen is de situatie in Betondorp weinig zorgwekkend: vergeleken met alle onderzoeksbuurten scoort de buurt in de bewonersenquête vrijwel op alle punten positiever. Een uitzondering wordt gevormd door jongerenoverlast. Hoewel nog steeds onder het gemiddelde (15% ten opzichte van 19%), is het aandeel bewoners dat in de enquête aangeeft dat dit vaak voorkomt veel hoger dan de andere risicofactoren (tussen de 1% en 8%). Ook kent de buurt veel lage inkomens, wat bijvoorbeeld van invloed is op de bereidheid om op eigen kosten verbeteringen aan de woning aan te brengen ten behoeve van de veiligheid. *Beschermende factoren* zijn vooral het aangename woonklimaat en de inzet van professionals. De bewoners zelf zijn weinig zelfredzaam. *Aandachtspunten* liggen in het verlengde daarvan: eenzaamheid ligt op de loer en contact is minder vanzelfsprekend. Bewoners hebben bovendien een erg kritische houding jegens instanties en verschillende verwachtingen ten aanzien van het wonen en leven in de buurt. Door de veranderende bevolkingssamenstelling zal hier de komende tijd meer op geanticipeerd moeten worden door de wijkprofessionals. Hierbij kunnen zij onder andere bogen op *best practices* als het tuinenproject, waarbij bewoners elkaars tuinen opknappen en en passant ook contacten leggen.

Introductie

Betondorp ligt aan de zuidkant van het stadsdeel en wordt begrensd door de S112 (Gooiseweg), de Nieuwe Oosterbegraafplaats, de S113 (Middenweg) en de A10 (Ringweg Oost). Per 1 januari 2011 telde de buurt 3.099 inwoners. Betondorp is een sterk vergrijsde buurt: het kent een zeer beperkt aantal jongeren (het aandeel 16-20 jarigen bedraagt 3%) en relatief weinig kinderen (het aandeel 0-15 jarigen bedraagt 11%). Bijna een kwart van de inwoners is tussen de 50 en 64 jaar (24%) en eveneens een kwart (25%) is 65 jaar of ouder. Betondorp is daarnaast ook een sterk Nederlandse buurt: tweederde van de inwoners is van autochtone afkomst. De grootste groepen met een allochtone achtergrond zijn Westerse Allochtonen (11%) en Surinaamse Amsterdammers (8%), gevolgd door Overige Niet-Westerse allochtonen (7%) en Marokkaanse Amsterdammers (6%). Turkse Amsterdammers en Antilliaanse Amsterdammers (beiden

1%) wonen er nauwelijks. De professionals karakteriseren de bewoners als laag opgeleid en 'mensen die graag miezeren'.

Betondorp is een tuindorp, gelegen in een groene omgeving, grotendeels gebouwd in de jaren '20 en '30 van de vorige eeuw. De woningen waren aanvankelijk allemaal sociale huurwoningen, in bezit van verschillende woningbouwverenigingen. Op 1 januari 2011 behoorde het overgrote deel van de woningen nog steeds tot de sociale huursector (91%) en was slechts een handjevol woningen een koopwoning (7%) of particuliere huurwoning (2%). Tweederde (69%) van de woningvoorraad bestaat uit meergezinswoningen. De structuur van de buurt wordt gekenmerkt door het centrale plein met buurtvoorzieningen (de Brink – een rijksmonument), de hoofdwegen die op het plein uitkomen, de collectieve binnentuinen, en de groene 'gordel' om de wijk. Kenmerkende voorzieningen die aan De Brink gevestigd waren, zoals de bank en de bibliotheek zijn verdwenen. Er zijn plannen om Betondorp op termijn aan te wijzen als beschermd stadsgezicht, wat betekent dat er weinig grote ingrepen zullen plaatsvinden, opdat het unieke stedenbouwkundige karakter en de architectonische waarden zoveel mogelijk voor de stad behouden kunnen blijven.

In de volgende paragrafen gaan we in op spanningen in de buurt (aard en oorzaken), de aanwezigheid van risico- en beschermende factoren (waaronder beleid en interventies), en de 'match of mismatch' tussen problematiek en beleid.

Spanningen en risicofactoren

Jongerenoverlast en irritatie over kinderen

Het voornaamste samenlevingsprobleem dat in Betondorp wordt ervaren is overlast van jongeren uit andere bevolkingsgroepen. In de bewonersenquête geeft 32 procent van de respondenten aan het hier (helemaal) mee eens te zijn. Daarmee scoort Betondorp exact gelijk aan het gemiddelde van alle onderzochte buurten, ondanks het feit dat het aandeel jeugd in de buurt zeer klein is. Ook bij de risicofactoren voor polarisatie springt overlast van jongeren er in negatieve zin uit: vijftien procent van de ondervraagde bewoners vindt dat dit vaak voorkomt, daar waar andere risicofactoren zoals geweld, bedreiging en bekladding volgens een tot acht procent van de respondenten vaak voorkomen. Uit de gesprekken met zowel professionals als bewoners kunnen we afleiden dat de oorzaak van deze ervaren spanningen een klein groepje allochtone jongeren is, dat regelmatig rondhangt bij het buurtcentrum aan de Brink (zie figuur 5.1) en vooral de autochtone ouderen in de buurt een onprettig en onveilig gevoel geeft.

Figuur 4.1: De Brink met op de achtergrond de bewuste 'hangplek' en het Brinkhuis

Foto: Freek Hermens (2012)

Het gaat volgens de professionals om enkele tientallen jongens, die eigenlijk niet eens meer als jongeren gekwalificeerd moeten worden, want de meesten zijn de twintig reeds gepasseerd. Hun gedrag is vooral hinderlijk: in de weg staan, blowen, lawaai maken en rommel achterlaten. De jongeren zijn er vooral 's avonds te vinden, maar ook overdag wordt af en toe gehangen. Het feit dat zij 's avonds rondhangen bij de ingang van buurtcentrum het Brinkhuis maakt het voor welzijnsorganisaties en andere partijen lastig om activiteiten voor ouderen in de avonduren te organiseren, omdat veel oudere bewoners dan liever niet meer de straat op gaan en niet weten hoe zij met de jongeren om moeten gaan.

Qua aard en omvang is het gedrag van deze jongeren niet te vergelijken met dat van (grote groepen) jongeren in andere buurten, maar doordat het verder een zeer rustige buurt is en er weinig gebeurt, valt hun aanwezigheid extra op en wordt er door de bewoners onderling veel over gesproken. Tegelijkertijd is hun verschijning zeer lokaal en vinden zowel de professionals als de bewoners die we hebben gesproken dat het daadwerkelijk ervaren van overlast erg afhankelijk is van waar je woont. Het feit dat de jongeren van allochtone afkomst zijn en de bewoners overwegend Nederlands, verklaart mede waarom in de bewonersenquête relatief veel bewoners aangeven dat er wel eens conflicten zijn tussen bewoners uit verschillende bevolkingsgroepen (21% ten opzichte van 20% gemiddeld voor alle onderzoeksbuurten). Daar waar het de jongeren betreft, is dit overigens een onjuist bewonersoordeel, want volgens de professionals komt een aantal van hen van buiten de buurt.

Kinderen

Een andere verklaring voor de veelvuldig ervaren spanningen, is dat bewoners zien dat de jongere kinderen en de opgroeiende jeugd in de buurt, grotendeels van Marokkaanse afkomst, de jongeren gaan nadoen (rommel op de grond gooien, brutaal taalgebruik, vernielingen aanrichten), zo vertelden zij tijdens een groepsgesprek. Bewoners zien in deze kinderen de toekomstige hangjongeren van de buurt. Het feit dat het vooral Marokkaanse kinderen zijn aan wie de bewoners zich storen, heeft te maken met de bouw: het merendeel van Betondorp bestaat uit kleine woningen. Op enkele plekken, zoals de Brink, zijn grotere woningen te vinden, die dus ook geschikt zijn voor (grotere)

gezinnen. Het percentage bewoners dat in de bewonersenquête aangeeft dat kinderen te weinig gecorrigeerd worden door hun ouders (15%, vergeleken met 23% voor alle onderzoeksbuurten), is volgens een aantal professionals lager dan zij zouden verwachten op grond van hun contacten in de buurt en ervaringen met buurtbewoners.

Schoonhouden van de buurt

Een tweede reden waarom conflicten tussen verschillende bevolkingsgroepen worden ervaren, is dat men botsende opvattingen heeft over het schoonhouden van de buurt: een op de vijf respondenten van de bewonersenquête geeft aan het (helemaal) eens te zijn met de stelling die deze vorm van ervaren spanningen meet. Het achterlaten van vuilniszakken en rommel komt volgens 36 procent van de geënquêteerde bewoners vaak voor en doet daarmee nauwelijks onder voor het gemiddelde van alle onderzochte buurten (41%). Opnieuw lijkt hier sprake van een beleving die zich niet verhoudt tot wat er in werkelijkheid aan de hand is, zo blijkt uit gesprekken met professionals. Dit neemt niet weg dat er volgens hen op een aantal plekken in de wijk regelmatig overlast is door verkeerd aangeboden afval, in het bijzonder de daartoe aangewezen plekken: wanneer de containers vol zijn, 'legt men het afval er gewoon naast', met als gevolg dat kinderen, dieren of de elementen ermee aan de haal gaan en het op straat belandt (zie figuur 5.2). Of men zet op vrijdag een bankstel aan de straat, terwijl het grofvuil op donderdag wordt opgehaald. Het probleem van rommel en vervuiling wordt versterkt doordat er in Betondorp een aantal psychiatrische patiënten woont, dat het volgens verschillende geïnterviewden niet zo nauw met de regels neemt of daar niet van op de hoogte is. "Er is hier één straat met alleen maar gekken", zo stelt een van de professionals quasigrappig. De bewoners geven aan dat er niet een groep is die verantwoordelijk gehouden kan worden voor dit gedrag: "iedereen doet het".

Een aantal professionals meent dat het in een buurt als Betondorp erg lastig is om iets aan dit probleem te doen, omdat de sociale controle zo groot is. De gesprekken maken echter ook duidelijk dat bewoners elkaar lang niet altijd durven aanspreken. Ze zien wellicht wel wie zich niet aan de regels houden, maar zullen er niet snel op af stappen. En bovendien voelen de bewoners zich niet gesteund door de professionele instanties: ze mogen blij zijn dat we meldingen doorgeven, zo luidt hun verhaal. Bewoners vinden het dan ook zeer storend als zij vooral worden aangesproken op het feit dat ze zelf niet op de vervuiler af zijn gestapt en als zij zien dat de instantie wel langskomt en een notitie maakt, maar geen actie richting vervuiler lijkt te ondernemen.

Figuur 4.2: Grofvuil bij afvalcontainers in Betondorp

Foto: Freek Hermens (2012)

Normen, waarden en omgangsvormen

Een derde oorzaak van spanningen is botsende normen, waarden en omgangsvormen. Dat heeft onder andere te maken met de stedenbouwkundige structuur van de buurt. 'Het is pittoresk, maar ook benauwend', aldus een medewerker van een woningcorporatie, die dit als volgt illustreert: 'men zit dicht op elkaar en daardoor vallen verschillen sneller op'. Ook de gebrekkige kwaliteit van de woningen speelt het prettig samenleven parten: woningen zijn zeer gehorig en bewoners verwijten elkaar dat zij onvoldoende rekening met elkaar houden. Woon- en leefgeluiden zorgen regelmatig voor spanningen tussen bewoners, bijvoorbeeld kinderen van de jonge gezinnen die een voormalige huurwoning hebben gekocht, of ouderen die het geluid van hun televisie hard zetten, omdat ze het niet zo goed meer horen. Het gaat in veel gevallen om vormen van overlast waar de veroorzakers zich zelf niet eens bewust van zijn. Een probleem dat zich daarbij voordoet is dat men niet snel met elkaar in gesprek gaat, maar vooral klaagt bij instanties als de woningcorporatie of de politie. Wanneer die vervolgens actie wil ondernemen, willen de klagers veelal anoniem blijven, met als gevolg dat het lastig is om iets aan het probleem te doen.

Een vergelijkbare irritatie zien we ook in het straatbeeld: loslopende honden, fietsen aan lantaarnpalen, voortuinen die niet worden onderhouden, etc. Voor bewoners die hier soms al veertig jaar wonen zijn dit allemaal signalen dat de buurt achteruit gaat, zo leggen meerdere professionals uit. De teleurstelling en onvrede die dit teweeg brengt heeft ertoe geleid dat het 'eens zo linkse buurtje' nu opvallend rechts stemt, een gegeven waar veel professionals ons op wezen tijdens de interviews. Volgens een van de professionals is dit in het verleden ook als eens gebeurd, namelijk ten tijde van de deelname van Centrumdemocraten aan de verkiezingen. Zij haalden in Betondorp toen het hoogste percentage stemmen van heel Amsterdam. De sociale situatie in het dorp was echter compleet anders dan nu. Destijds werden het lage gemiddelde inkomen en het gevoel dat

mensen zich in de steek gelaten voelde door de gevestigde politiek als verklaringen genoemd.

Veiligheid

Tot slot staan we nog even kort stil bij de sociale veiligheid in Betondorp. Dit thema komt in de bewonersenquête niet nadrukkelijk naar voren als oorzaak van spanningen, maar uit de gesprekken met professionals kunnen we wel afleiden dat de veiligheidsbeleving wel degelijk van invloed is op de houding van buurtbewoners. Zo zijn er de laatste tijd veel woninginbraken geweest en dringt het besef door dat je niet zomaar meer je deur kunt laten openstaan en dat je op je hoede moet zijn. Met name de vrij toegankelijke achterpaden (zie figuur 5.3) maken Betondorp tot een geliefd doelwit. Voor Ymere is dit reden geweest een aantal achterpaden af te sluiten, waarna het aantal inbraken is afgenomen. Een tijd geleden is er in Betondorp ook een moord gepleegd, wat in de media breed uitgemeten is. Dit soort ervaringen leidt ertoe dat sommige bewoners een tijdlang bang zijn geweest om hun eigen tuin te betreden of de straat op te gaan. Tegelijkertijd vinden veel huurders het niet nodig om maatregelen te treffen om de woningen beter te beveiligen, zoals beter hang- en sluitwerk. Dit kost hen namelijk veel geld en dat hebben ze niet of hebben ze er niet voor over. Hierbij signaleren we een verschil tussen de ene woningcorporatie, die de kosten (een paar honderd euro) zelf voor haar rekening neemt, en de ander, die deze doorberekent aan de huurder.

Figuur 4.3: Achterpaden in Betondorp

Foto's: Freek Hermens (2012)

Beschermende factoren en beleid

Betondorp is momenteel in verandering: het was jarenlang een zeer stabiele buurt, niet alleen in fysiek, maar ook in sociaal opzicht. Nu de corporaties besloten hebben ook hier huurwoningen te gaan verkopen en een aantal karakteristieke voorzieningen in de loop der jaren verdwenen is (bank, bibliotheek) ligt voor de oudere bevolking vervreemding en

vereenzaming op de loer, terwijl de jongere bevolking steeds meer losraakt van de buurt en er vooral komt wonen vanwege de betaalbare woningen in een prettige woonomgeving, die ook nog eens gunstig gelegen is ten opzichte van uitvalswegen en voorzieningen. In sociaal opzicht onderscheiden we twee grotere groepen: de bewoners die er al jaren wonen en niets liever lijken te willen dan terug naar hoe het vroeger was en de bewoners die er recent zijn komen wonen en het om heel andere redenen prettig vinden om in Betondorp te wonen. In de interviews is weinig gerefereerd aan een derde groep, namelijk bewoners die er bijvoorbeeld in de jaren '80 en '90 van de vorige eeuw zijn komen wonen. De 'oudkomers' en 'nieuwkomers', zoals we de twee grotere groepen zouden kunnen noemen, hebben weinig met elkaar gemeen en hebben op burenelaties na weinig contact met elkaar. "Het is niet echt een collectief", concludeert een van de professionals. Deze constatering komt overeen met de bewonersenquête, waaruit naar voren komt dat de bewoners een 'grotere betrokkenheid tussen buurtbewoners' als een van de belangrijkste verbeterpunten noemen.

Beleid, interventies en voorzieningen

Aangezien het contact tussen bewoners niet uit zichzelf verbetert, moet Betondorp het hebben van de inzet van de professionals. Zij zijn vooral zichtbaar via activiteiten in het buurtcentrum aan de Brink en een aantal van hen houdt daar ook spreekuur, zoals de buurtbeheerder en de buurtregisseur. De voornaamste taak die zij de komende jaren hebben, is het zorgen voor een goed contact tussen de bewoners. Daarbij is het niet zozeer zaak om de sociale cohesie op het niveau te brengen zoals dat 'vroeger' was, maar om een basisniveau te creëren waarbij burgers elkaar accepteren en tolereren en waarbij samenlevingsvraagstukken bespreekbaar zijn, zodat escalatie in de vorm van burenruzies of angst voorkomen kan worden.

Sociaal beleid

Een goed voorbeeld om dit te bewerkstelligen is het opknappen van de tuinen. Op initiatief van een aantal bewoners is er een project gestart om tuinen op te knappen, dat ook door de corporaties werd gesteund. Inmiddels zijn enkele tientallen bewoners actief geworden en wordt het project als groot succes beschouwd door zowel de professionals als de bewoners.

Een punt van aandacht is het verwachtingsmanagement. Dit geldt onder andere voor de advertenties van vrijkomende huurwoningen. Sommige professionals menen dat het goed zou zijn hierin te vermelden dat het gehorige woningen betreft en dat je dus wel goed moet weten waar je aan begint als je in Betondorp gaat wonen. Aan het groepsgesprek namen ook enkele huiseigenaren deel. Zij gaven aan dat het heel goed mogelijk is de woningen beter te isoleren en andere maatregelen tegen geluidsoverlast te nemen, zoals het plaatsen van een boekenwand. Zij meenden dan ook dat de woningcorporaties zich iets te gemakkelijk neerleggen bij het feit dat de woningen nu eenmaal gehorig zijn.

Verkoop van huurwoningen

De verkoop van huurwoningen wordt door een deel van de bewoners en door de professionals gezien als een verbetering van de buurt: nieuwe bewoners kunnen zorgen voor meer levendigheid en een nieuw elan. Zij gaan zorgvuldiger om met hun woning en woonomgeving, waardoor die er netter uit komt te zien. Toch kleeft hier ook een nadeel aan: nieuwe bewoners zijn minder op de buurt georiënteerd en houden zich ook wat meer

afzijdig van het buurtleven. Het verkopen van huurwoningen is voor de oudere bewoners niet altijd even leuk: de ongeschreven regels die altijd golden, gelden nu niet meer en daar waar je voorheen rustig woonde, kun je nu ineens geluid horen van spelende kinderen. Dit is althans het beeld dat professionals schetsten van Betondorp. De bewoners die deelnamen aan het groepsgesprek nuanceerden dit beeld echter, door aan te geven dat vernieuwing en verjonging ook goed is voor de buurt: het biedt draagvlak voor voorzieningen en kopers zijn in 't algemeen meer betrokken bij hun woonomgeving, omdat zij een financieel belang hebben.

Schoon, heel en veilig

Op het gebied van schoon heel en veilig is het vooral van belang de groep jongeren rond de Brink goed in het oog te blijven houden en zoveel mogelijk tot afspraken te komen. Ze laten zich daarbij wel aanspreken door professionals, maar minder door buurtbewoners. In het verleden hadden de jongeren een eigen ontmoetingsruimte, vlakbij de speeltuin, maar dat ging is ten gevolge van hun eigen gedrag gesloten.

Een tweede punt van aandacht betreft de zichtbaarheid van de professionals en de communicatie over wat er in de buurt speelt. Hoewel de politie en ook de buurtbeheerder en enkele andere professionals spreekuur houden in het Brinkhuis, is in de bewoners-bijeenkomst naar voren gekomen dat voor veel bewoners niet duidelijk is wat er in of voor hun buurt wordt gedaan. Met name de zichtbaarheid van 'het stadsdeel' laat te wensen over. Zo zouden zij het wenselijk vinden als er iemand van het stadsdeel aan zou schuiven bij VVE-vergaderingen, zodat deze direct kan reageren wanneer veiligheidsvraagstukken besproken worden. En ook over de werkwijze van de reinigingsdienst zouden zij graag meer willen weten, vooral vanuit het oogpunt van het doorgeven van meldingen.

Integrale samenwerking

De professionals geven aan dat zij elkaar niet regelmatig zien, maar elkaar wel altijd weten te vinden. Indien de agenda dat noodzakelijk acht komen zij bij elkaar. Vooralsnog is dit voor Betondorp een aanpak die goed werkt. Veel professionals komen regelmatig in het Brinkhuis en hebben daar ook contact met buurtbewoners en collega's. Enkele professionals geven aan dat zij hun collega's van het stadsdeel soms missen in de buurt en in de beleving van een aantal bewoners dat wij spraken is het stadsdeeltkantoor ver weg, letterlijk en figuurlijk.

Concluderend kunnen we stellen dat het beleid aansluit op de risicofactoren voor spanningen in Betondorp. Er is geen sprake van 'explosiegevaar'. De spanningen zijn terug te voeren op een paar heel duidelijke thema's, die bij de betreffende partijen bekend zijn. Zo hebben de buurtregisseur, het buurtbeheer en Beter Buren voldoende zicht op geluidsoverlast en burenruzies en zijn er in het kader van jongerenoverlast rond de Brink ook regelmatig gesprekken (geweest). Ook met het oog op de toename van het aantal inbraken wordt veel energie gestoken in de bewustwording van de bewoners. Tegelijkertijd zijn er wel zorgen om de ontwikkeling van de buurt, bijvoorbeeld het feit dat het door bezuinigingen lastiger wordt om betaalbare sociale activiteiten te organiseren. Een gevolg zou kunnen zijn dat sommige bewoners het niet meer kunnen betalen en niet meer in het buurtcentrum komen.

4.2 Spanningen en vertrouwen in de Indische Buurt

Samenvatting

De Indische Buurt is een buurt met een geheel eigen karakter, gekenmerkt door diversiteit en een zeer jonge bevolking. *Ervaren spanningen* manifesteren zich vooral rond het gedrag van kinderen en jongeren en rond het schoonhouden van de buurt. Bij jongerenoverlast gaat het niet alleen om hinderlijk of overlastgevend gedrag, maar ook om crimineel gedrag. Oorzaken zijn onder andere het langs elkaar heen leven, met als gevolg dat men elkaar weinig aanspreekt op gedrag en weinig meldt, en het karakter van de gebouwde omgeving (veel pleinen, veel portieken). *Risicofactoren* zijn de armoede onder een deel van de bevolking, vaak gepaard met taalachterstanden, achter de voordeur problematieken en niet-passende huisvesting. *Beschermingsfactoren* zijn in de eerste plaats de betrokkenheid die een aantal bewoners met hun buurt voelt en daarnaast de brede inzet van professionals om de leefbaarheid en veiligheid van de buurt te verbeteren. De ingrepen bestrijken het volledige spectrum, van fysiek ingrepen (straten, pleinen, woningen, winkels, voorzieningen) tot sociaal-maatschappelijke ingrepen (activiteiten, hulp, begeleiding, ondersteuning, etc.) en van preventief beleid tot repressief beleid. Desondanks brengen al deze interventies nog niet het gewenste resultaat. Een belangrijk *aandachtspunt* daarbij is de slagkracht van de professionals. Er zijn voldoende middelen om iets voor elkaar te krijgen, maar het ontbreekt vooralsnog aan doorzettingsmacht en mandaat om echt verbeteringen te realiseren en de communicatie is in de huidige vorm ontoereikend, hetgeen blijkt uit het feit dat bewoners in het groepsgesprek aangaven niet te weten hoe bepaalde organisaties en instanties werken. *Best practices* zijn er wel, maar vooral kleinschalig, zoals kleine, gemeenschappelijk onderhouden tuintjes en projecten met talentvolle jongeren.

Introductie

De Indische Buurt ligt centraal in het stadsdeel en wordt grofweg begrensd door de Mauritskade en Zeeburgerdijk, de Insulindeweg en Kramatweg, de Valentijnkade en de spoorlijn tussen het Muiderpoortstation en Amsterdam Centraal. De Molukkenstraat en Insulindeweg verdelen de buurt in vier kwadranten. Langs deze twee hoofdwegen zijn tevens de meeste voorzieningen gevestigd, zoals winkels, bus- en tramhaltes. De bevolking van de Indische Buurt is extreem jong: ruim een kwart (26%) is jonger dan twintig jaar en nog eens 27 procent is tussen de 21 en 34 jaar oud. Met een aandeel van negen procent kent de buurt relatief weinig 65-plussers. De buurt kenmerkt zich door een zeer diverse samenstelling: bijna een derde van de bewoners bestaat uit Marokkaanse Amsterdammers (30%), een iets kleiner aandeel is van autochtone afkomst (22%), gevolgd door Turkse Amsterdammers en Overige niet-westerse allochtonen (beiden 13%). Kleinere groepen zijn de Surinaamse Amsterdammers (12%), westerse allochtonen (9%) en Antilliaanse Amsterdammers (1%). De buurt is gebouwd in de jaren '20 en '30 van de twintigste eeuw. Vanaf de jaren '70 van de vorige eeuw zijn er door stadsvernieuwing en later de stedelijke vernieuwing veel woningen gesloopt en vervangen door nieuwbouw. Op 1 januari 2011 telde het Zuidwestkwadrant 1.840 woningen, waarvan het merendeel in de sociale huursector (84%) en een klein deel koopwoningen (12%). De buurt bestaat op één woning na volledig uit meergezinswoningen.

In de volgende paragrafen gaan we in op spanningen in de buurt (aard en oorzaken), de aanwezigheid van risico- en beschermende factoren (waaronder beleid en interventies), en de 'match of mismatch' tussen problematiek en beleid. We kijken daarbij niet alleen het gebied waarop de bewonersenquête betrekking heeft (het Zuidwestkwadrant), maar ook naar de omliggende subbuurten. Uit de interviews en de groepsgesprekken is namelijk naar voren gekomen dat veel bewoners zich door de gehele wijk bewegen (onder andere omdat het Zuidwestkwadrant zelf betrekkelijk klein is, maar ook omdat voorzieningen in of op de grenzen met de andere subbuurten gevestigd zijn) en dat er, ondanks accentverschillen, veelal dezelfde zaken spelen.

Spanningen en risicofactoren

De Indische Buurt is een dichtbevolkte buurt, waar veel verschillende culturen en leeftijdsgroepen door elkaar wonen, uiteenlopend van conservatief tot postmodernistisch en van teruggetrokken tot zeer open. De bewoners leven in het algemeen prettig samen, het zij met elkaar, hetzij langs elkaar heen. Bewoners hebben niet veel contact met elkaar, maar staan daar wel voor open 'Je hoeft maar te beginnen, maar gedag te zeggen en je hebt contact', aldus een bewoner. Bewoners spreken dan ook vooral van spanningen tussen jong en oud. We zien dit terug in de antwoorden uit de bewoners-enquête. In de buurt worden in het algemeen niet meer spanningen ervaren dan gemiddeld voor alle onderzoekswijken (17% ervaart wel eens spanningen, vergeleken met 20% voor alle onderzoekswijken) en ook worden er iets minder conflicten ervaren (18% in de Indische Buurt ten opzichte van 20% gemiddeld in alle onderzoekswijken). De risicofactoren die er in negatieve zin enorm uitspringen zijn jongerenoverlast en botsende opvattingen over het schoonhouden van de buurt.

Figuur 4.4 Onderdoorgang tussen de Molukkenstraat en de Soerabajastraat

Foto: Freek Hermens (2012)

Jongerenoverlast

Het meest opvallende is dat in de bewonersenquête 37 procent van de bewoners aangeeft overlast van jongeren uit andere bevolkingsgroepen te ervaren, tegenover een gemiddelde voor alle onderzoekswijken van 32 procent. De professionals bevestigen dit

beeld en ook de bewoners in het groepsgesprek noemden dit onmiddellijk, wanneer we hen vroegen wat het grootste probleem in hun buurt is.

In de gesprekken met professionals is naar voren gekomen dat er een behoorlijke groep jongeren is met wie het goed gaat: ze gaan naar school of hebben betaald werk. Het beeld van de buurt wordt echter bepaald door een groep jongeren die de aansluiting op de maatschappij dreigt kwijt te raken of inmiddels kwijtgeraakt is. Het merendeel van deze jongeren is van Marokkaanse afkomst.

Oorzaak van de spanningen zijn vormen van overlast die als hinderlijk of overlastgevend getypeerd kunnen worden (vervuiling, vernieling, geluidsoverlast, intimidatie, nafluiten, etc.), maar ook crimineel gedrag (diefstal, straatroof, drugshandel, etc.). De professionals signaleren op dit vlak een verharding: al op jonge leeftijd zijn kinderen brutaal en hebben zij geen respect voor het gezag. Vaak spelen zij een spelletje met politie en straatcoaches door elkaar, al dan niet met mobiele telefoons of andere middelen, te waarschuwen of door berichtjes op twitter te plaatsen over wat zij hebben uitgehaald.

De wat oudere jongeren hebben daarbij vaak de beschikking over scooters of zelfs auto's, wat de jongeren tot een zeer mobiele, beweeglijke groep maakt. Behalve vluchten, komt het ook voor dat ze elkaar opzoeken. Soms gebeurt er iets en staan er binnen no time honderd man bij elkaar: 'als er iets aan de hand is komen ze uit alle hoeken en gaten', aldus een van de geïnterviewde bewoners. Dit is niet direct te kwalificeren als 'explosiegevaar', maar duidt er wel op dat het probleem met (groepen) jongeren zeer ernstig is en dat zij een bepaalde autonomie uitstralen waar vooral bewoners weinig tegen kunnen doen.

Verklaringen

Dat veel bewoners overlast ervaren van jongeren heeft in de eerste plaats te maken met het feit dat er in de Indische Buurt onevenredig veel jongeren wonen: meer dan de helft van de bewoners van het Zuidwestkwadrant is jonger dan 34 jaar en in de andere subbuurten is dat niet veel anders. Bewoners worden dus al snel geconfronteerd met jongeren, voornamelijk op straat. De vele pleinen in de buurt doen daarbij niet alleen dienst als speelplekken voor kinderen, maar ook als hangplekken waar de jongeren bij elkaar komen (figuur 5.5). Ook onderdoorgangen zijn plekken waar bewoners zich met name in het donker niet prettig vinden (figuur 5.4).

Figuur 4.5 Voetbalkooi op een van de vele pleinen

Foto: Freek Hermens (2012)

Een tweede oorzaak voor het gedrag van de jongeren is dat zij zich de 'havenots' voelen en zich afzetten tegen de 'haves' (de middenklasse), zo komt naar voren in gesprekken met professionals. De jongeren proberen er op hun eigen manier bij te horen en respect af te dwingen. Het volgen van een opleiding of het hebben van werk is voor velen minder belangrijk dan geld en materiële zaken als kleding en gadgets. En hoe je daaraan komt doet er niet toe. Deze houding leidt niet alleen tot spanningen tussen bewoners van verschillende culturen, maar ook tussen de oudere en jongere generatie van culturen. In de media is de laatste tijd een stevige discussie gaande over de rol van de ouders bij het aanpakken van het gedrag van hun kinderen en ook de moskeeën hebben zich recent in deze discussie gemengd door aan te geven een rol te willen spelen bij het terugdringen van jeugdoverlast. Tijdens het bewonersgesprek werd een voorbeeld genoemd van een oudere Marokkaanse Amsterdammer, die per toeval ontdekte dat jongeren soms de post van hun ouders 'filteren'. Zo zorgden zij er bijvoorbeeld –mogelijk vanuit eigenbelang– voor dat flyers over inbraakpreventie niet bij hun ouders terechtkwamen.

Hoewel uit de bewonersenquête naar voren komt dat bewoners buurtbewoners uit andere bevolkingsgroepen niet meer mijden dan gemiddeld in alle onderzochte buurten (beiden 20%) passen zij hun gedrag richting jongeren wel aan. Veel bewoners geven aan 's avonds extra op hun hoede te zijn, bepaalde straten of pleinen te mijden en in het donker liever niet in de bergingen te komen. Ook gaan zij zo min mogelijk in op nafluiten of andere bejegeningen van groepjes jongeren. 'Als je hier komt wonen, moet je de regels van de buurt leren kennen. Je moet vooral weten hoe je met jongeren om moet gaan en wat je wel en niet moet doen', zo stellen de bewoners in het groepsgesprek. Uit ervaring weten ze dat ze dat op represailles kan komen te staan (auto's bekrassen, fietsbanden lek steken, etc.). Om diezelfde reden zijn er ook maar weinig bewoners die jongeren aanspreken op hinderlijk overlastgevend gedrag. Samengevat lijkt er een soort 'we laten ons niet kisten' mentaliteit te heersen: men probeert het voor zichzelf zo aangenaam mogelijk te houden en zich niet teveel te laten beïnvloeden door negatieve zaken. Dit verklaart mogelijk ook waarom de bewonersenquête laat zien dat bewoners zich redelijk veilig voelen en ook geen negatieve ontwikkeling op veiligheidsgebied signaleren: het aantal bewoners dat vindt dat de veiligheid is vooruitgegaan (18%) ligt zelfs boven het gemiddelde van alle onderzochte buurten (12%) en het rapportcijfer voor veiligheid verschilt met 6,7 nauwelijks van het gemiddelde (6,8).

Een derde oorzaak voor het feit dat veel jongeren op straat zijn en als overlastgevend worden beschouwd, heeft te maken met het ontbreken van voorzieningen. Hier zullen we bij de paragraaf beschermende factoren en beleid op terugkomen.

Botsende opvattingen over schoonhouden van de buurt

Een tweede oorzaak van spanningen, die deels samenhangt met jongerenoverlast, is botsende opvattingen over het schoonhouden van de buurt. Uit de bewonersenquête komen onder andere rommel op straat en opvattingen over het schoonhouden van portieken en trappenhuizen naar voren. Zowel bewoners als professionals bevestigen dit beeld. Op straat ligt veel zwerfvuil en er wordt te pas en te onpas grofvuil aangeboden, ook op plekken die daartoe niet bestemd zijn en op momenten waarop dit niet is toegestaan. Bewoners met een tuin op de begane grond hebben soms ook last van afval dat van de balkons erboven naar beneden wordt gegooid ('vermoedelijk van diezelfde lieve buren die in het trappenhuis zo vriendelijk gedag zeggen', aldus een bewoner). Een ander bekend probleem is het weggooien van eten door Islamitische bewoners. Zij mogen

van hun geloof geen brood weggooien en dus gooien ze het in het groen, zodat de vogels het op kunnen eten. Probleem daarbij is dat er niet zozeer vogels, maar veelal ratten op afkomen.

Net als in veel andere onderzochte buurten, geldt ook voor de Indische Buurt dat het vervuilen van de straten en trappenhuizen niet aan een specifieke groep is toe te schrijven (met uitzondering van het weggooien van brood): iedereen maakt zich daar wel schuldig aan. Diversiteit van de buurt maakt echter wel dat er veel verschillende groepen bewoners zijn, met ieder hun eigen gebruiken en gewoontes. Onbekendheid met die gebruiken en gewoonten is soms al een aanleiding voor irritaties, denk aan het voor de deur neerzetten van schoenen.

In de Indische Buurt woont ook een aantal 'verwarde' personen (vermoedelijk HVO/Querido cliënten), dat volgens de bewoners die wij spraken anders omgaat met vuil en rommel. Sommige professionals denken dat er in de Indische Buurt onevenredig veel psychiatrische patiënten en (ex)verslaafden wonen, omdat de bewoners niet mondig genoeg zijn zich tegen hun komst te verzetten, zoals dat in andere buurten vaak wel gebeurt.

Beschermende factoren en beleid

Een beschermende factor die de ervaringen spanningen in de Indische Buurt zou kunnen doen afnemen, is dat een deel van de bewoners zich betrokken voelt bij de buurt, omdat zij er recentelijk dan wel lang geleden heel bewust zijn komen wonen. Zelfs bewoners met een te kleine woning blijven liever in die te kleine woning in de Indische Buurt dan dat zij naar een grotere woning in een andere buurt verhuizen, zo constateren we in het groepsgesprek met bewoners. Daarnaast is de omgang tussen volwassenen onderling prettig en is het vooral onbekendheid in combinatie met armoede en taalachterstanden die ervoor zorgt dat bewoners niet vanzelfsprekend met elkaar in contact komen. Er liggen op dit vlak dus zeker kansen. We moeten daarbij wel aantekenen dat de professionals het op dit punt niet eens zijn: sommigen schetsen een beeld van een hopeloze buurt waar niemand iets wil doen en anderen vinden juist dat er veel initiatieven en ideeën vanuit de buurt komen. Een van de professionals typeert de betrokkenheid als volgt: 'twintig procent wil er voor gaan, zestig procent loopt mee en twintig procent werkt tegen'. Er is hoe dan ook een basis voor actief burgerschap, maar hoe breed die is, blijft onduidelijk.

Om de problemen in de Indische Buurt adequaat aan te pakken is inzet op alle terreinen nodig, zowel preventief als repressief en zowel op de situatie binnenshuis als die op straat. Daarover is iedereen het wel eens. Het onderzoek laat zien dat er reeds in brede mate wordt voorzien in die behoefte. Er zijn heel veel professionals actief en er zijn eveneens heel veel projecten en initiatieven om de buurt leefbaar te houden. Zo zijn er activiteiten gericht op het schoonhouden van de buurt, bijvoorbeeld gezamenlijke moestuinen en zogeheten 'postzegelparkjes'. Een probleem dat zich hierbij voordoet is dat niet alle bewoners hiermee bereikt worden: er zijn ook bewoners die vooral prettig willen wonen en zich verder niet met het buurtleven willen bemoeien ('het idee dat iedereen moet meedoen slaat nergens op', aldus een van de geïnterviewden) en er zijn ook kwetsbare groepen die dat misschien wel willen, maar niet kunnen, zoals huurders

met psychische problemen, gezinnen met achter de voordeurproblemen en bewoners met een taalachterstand. Laatstgenoemde groepen bewoners zijn vooral bezig met overleven en hebben weinig oog voor wat er om hen heen gebeurt.

Er zijn heel veel professionals actief in de Indische Buurt en er zijn eveneens heel veel projecten en initiatieven om de buurt leefbaar te houden. Zo zijn er activiteiten gericht op het schoonhouden van de buurt. Een bekend voorbeeld is het Makkiesproject, opgezet door de actieve Makassarplein Community in samenwerking met Woningcorporatie Eigen Haard, Civic Zeeburg en Stadsdeel Oost. Dit project houdt in dat bewoners 'Makkies' kunnen verdienen door het verrichten van allerlei werkzaamheden die de buurt en andere buurtbewoners ten goede komen. Denk hierbij aan het schoonhouden en onderhouden van het trappenhuis, de binnentuinen, of de openbare ruimte, vrijwilligerswerk in het buurthuis, of het bezoeken en verzorgen van oudere medebewoners. Bewoners kunnen Makkies verzilveren voor een 'cadeautje' bij lokale winkeliers en publieke dienstverleners, bijvoorbeeld het zwembad, bioscoop, de bibliotheek, de supermarkt of het museum. Ook kunnen Makkies bij andere bewoners worden besteed voor een helpende hand; hulp bij de belastingaangifte, fietsreparatie, oppas, zorg voor planten en huisdieren gedurende de vakanties, helpen verhuizen, huiswerkbegeleiding, naschoolse opvang en oppas of het uitlaten van de hond.

Er zijn verder ook veel initiatieven rond de kleinere tuinen en de binnentuinen, zoals de 'postzegelparkjes' en de Doetuinen, moestuinen voor kinderen in de achtertuinen van oudere buurtbewoners, voor wie een tuin onderhouden te veel werk is. In hun tuinen verbouwen de kinderen een seizoen lang groenten en bloemen. Zo komen zij op een speelse manier in contact met de natuur, maar ook met de ouderen in hun buurt. Bovendien worden de tuinen die anders verwaarloosd zouden worden, nu bijgehouden.

Verschillende organisaties, zoals Diversiteitsland en AANEEN, houden zich bezig met activiteiten die gericht zijn op ontmoeting. Zij verzorgen bijvoorbeeld kookworkshops voor vrouwen. Ook refereren veel respondenten aan buurt- en straatfeesten in de Indische Buurt, die ook buiten de buurt bekend zijn, zoals Food Night Amsterdam en het Samen Indische Buurt Festival. Bij deze festivals neemt, net als bij de kookworkshops, het uitwisselen van culturen een belangrijke plek in. De buurtfeesten hebben een laagdrempelig karakter en worden dichtbij huis georganiseerd. Daarmee zijn ze aantrekkelijk voor de vele verschillende groepen bewoners die de Indische Buurt rijk is.

Aanknopingspunten

Communicatie en persoonlijk contact

Op een aantal punten schiet het beleid in de ogen van zowel bewoners als professionals tekort. Ten eerste heeft het bewonersoordeel over het beleid een tegenstrijdigheid in zich: aan de ene kant merken bewoners dat het stadsdeel, de politie, de corporaties en andere partijen hun uiterste best doen om de buurt te verbeteren, maar aan de andere kant hebben zij geen goed beeld van de specifieke interventies en de redenen waarom bepaalde dingen zo zijn zoals ze zijn. Een voorbeeld is de aanpak van rommel en vervuiling. Bewoners vinden het goed dat daar op gecontroleerd wordt, bijvoorbeeld door huismeesters of buurtbeheerders, maar de manier van handelen kan vervolgens op

weinig begrip rekenen. Bewoners treffen bijvoorbeeld een oranje sticker op hun vuilniszak aan, waarop staat dat deze daar niet mag staan. Liever zien zij dat de bewuste vervuiler er persoonlijk op aan wordt gesproken, vergezeld van uitleg over waarom het niet mag en waar en wanneer dan wel vuilniszakken mogen worden aangeboden. Ook heeft een bewoner onlangs meegemaakt dat een zak met kleding voor het goede doel ten onrechte was aangemerkt als zwerfvuil, hetgeen het vertrouwen in de betreffende instantie geen goed doet. Bewoners missen, met andere woorden, het gezicht bij het gezag.

Hetzelfde geldt voor andere partijen, zoals de politie: bewoners weten dat deze veel doet om overlast en criminaliteit te bestrijden, maar tegelijkertijd staat de politie veel verder van de burger af dan in sommige andere buurten. De buurtregisseurs geven aan dat het hen veel moeite kost om in contact te komen met bewoners en vinden dat er maar weinig bewoners zijn die hen persoonlijk kennen of die zij zelf bij naam kennen. De culturele diversiteit speelt daarbij ook een rol: in sommige culturen is de politie er niet om je te helpen. Mede hierdoor is de meldingsbereidheid zeer laag: 'ergens anders belt men al voor een rotje, maar hier kan een bom afgaan en belt er nog niemand', aldus een van de buurtregisseurs. Ook laat een deel van de ouders zich niet aanspreken op het gedrag van hun kinderen. Zij zien politie aan de deur als een aantasting van hun eer en reageren daardoor niet altijd even coöperatief. De lage meldingsbereidheid en het ontkennende gedrag van ouders, maar ook de eerder besproken jongerencultuur hebben tot gevolg dat de politie een moeizame basis heeft om iets voor elkaar te krijgen. Tegelijkertijd verwachten bewoners die wel melden dat er direct wordt gereageerd en doet de politie het in hun ogen nooit goed genoeg.

Voorzieningen

Een derde oorzaak van het feit dat er spanningen voorkomen, is dat in de loop der jaren een aantal voorzieningen is verdwenen. Er waren voorheen wel buurthuizen met laagdrempelige inloop, maar daar ontstond op een gegeven moment een ongewenste sfeer, onder meer doordat ze werden gebruikt voor criminele activiteiten. Sommige professionals spreken ook wel van 'roversnesten'. Dit soort buurthuizen is noodgedwongen gesloten voor jongeren, met als gevolg dat zij (meer) op straat zijn gaan hangen. De opvang en begeleiding van jongeren staat op dit moment vooral in het teken van talentontwikkeling: jongeren die bijvoorbeeld iets met muziek of theater willen doen, kunnen daarvoor onder meer terecht in het nog niet zo lang geleden geopende Javahuis. Dit soort activiteiten brengt regels met zich mee en houdt ook in dat er een deurbeleid wordt gevoerd. De jongerenwerkers voelen zich daar soms dan ook meer beveiligder dan activiteitenbegeleider. Onlangs heeft het stadsdeel het Javahuis verzocht om ook enkele inloopavonden in de week te organiseren, wat heeft gezorgd voor onduidelijkheid en spanningen: de ene keer mogen de jongeren wel naar binnen, de andere keer weer niet. Wanneer zij niet naar binnen mogen, reageren zij hun onvrede af op de jongerenwerkers door hen te intimideren en te bedreigen en ook is het een aantal keer gebeurd dat fietsen en auto's voor de deur werden vernield, zo vertelt een van de medewerkers. Wanneer zij wel naar binnen mogen, gedragen zij zich niet zoals van hen verwacht wordt: ze maken spullen kapot, laten vrienden binnen door de achterdeur en bedreigen medewerkers. Deze situatie is verre van gewenst en vraagt om een snelle oplossing.

Een vierde aanknopingspunt voor beleid is de detailhandel in de wijk. Her en der in de buurt hebben zich, mede door inzet van het stadsdeel, creatieve ondernemers gevestigd

die nieuwe producten of diensten aanbieden en de detailhandel een positieve impuls hopen te geven. Een lastig gegeven om echt iets te doen aan de winkels en ook de betrokkenheid van winkeliers bij de buurt te vergroten, is dat een deel van de winkeliers zich bezighoudt met criminele activiteiten (onder andere witwaspraktijken). Intimidatie richting andere ondernemers en afzijdigheid werken als een rem op verdere verbetering van de winkelgebieden. Dit is een bekend probleem waarvoor veel aandacht is bij het stadsdeel, de politie en hun partners.

Tot slot merken we op dat veel bewoners gefrustreerd zijn over de manier waarop de corporaties en het stadsdeel omgaan met de woningen: voor zittende huurders zijn er maar zeer beperkte mogelijkheden tot wooncarrière, maar tegelijkertijd is er wel plek voor mensen van buiten die een woning willen kopen. Het roept bij sommige mensen het gevoel op dat ze aan hun lot worden overgelaten. Desondanks kiezen ze er liever voor om in een kleine woning te blijven wonen, dan uit de buurt te verhuizen.

Figuur 4.6 Straatbeeld in de Indische Buurt

Foto's: Freek Hermens (2012)

Concluderend kunnen we stellen dat het beleid in grote mate aansluit op de vraagstukken in de buurt. Er is echter wel een aantal zaken dat nog meer aandacht verdient, zoals de voorzieningen voor jongeren, de woningmarktpositie van bewoners met een laag inkomen en de beperkte betrokkenheid van bewoners en ondernemers. Volgens de professionals is er niet één antwoord op al deze vraagstukken: 'In deze wijk gaat de Nederlandse cultuur niet werken. Opleggen werkt niet. Iedereen wil iets anders. 100 meter van de finish wordt een startschot gegeven, maar iedereen rent een andere kant op'. Zij stellen vast dat alle professionals keihard werken, maar dat het kennelijk niet genoeg is. Het antwoord is in hun ogen niet zozeer meer geld, maar vooral meer slagkracht. Een intensieve aanpak, zoals voormalig stadsdeelvoorzitter Ahmed Marcouch van Slotervaart hanteerde, zou volgens een aantal professionals uitkomst kunnen bieden in de Indische Buurt en daarnaast zien sommigen heil in een verschuiving van een aantal ambtelijke functies naar meer uitvoerende functies in de wijk zelf. Meer mensen op straat dus en minder op het stadsdeeltkantoor en andere instituties.

4.3 Spanningen en vertrouwen in Haveneiland Noordwest

Samenvatting

Het Haveneiland Noordwest is enkele jaren geleden gebouwd als een van de buurten op het kunstmatige eiland IJburg. De buurt kenmerkt zich door een verregaande mate van heterogeniteit, zowel qua bevolking als qua bouw. Dat is gelijk ook de belangrijkste oorzaak van *ervaren spanningen*. Het gaat met name om hinderlijk gedrag van Surinaams-, Antilliaans- en Marokkaans-Amsterdamse jongeren (o.a. rondhangen in groepjes, lawaai maken en rommel achterlaten), maar ook om overlast door en ergernissen over spelende kinderen (geluidsoverlast, rondslingerend speelgoed, achterblijvende rommel, etc.). Daarnaast is er veel irritatie over vuil en rommel, zowel op straat als in de woonblokken. Er tekent zich grofweg een scheidslijn af tussen verwachtingsvolle kopers en onverschillige huurders, waarbij het erop lijkt dat eerstgenoemde groep de normen bepaalt en laatstgenoemde die vooral overtreedt. Uiteraard ligt het in werkelijkheid veel genuanceerder, maar in discussies worden die nuances vaak weggelaten. *Risicofactoren* zijn evident: de gebouwde omgeving met gesloten bouwblokken rondom grote binnentuinen zorgt dat leefgeluiden al snel voor overlast zorgen en in combinatie met een enorm aandeel kinderen en jongeren, waarvoor bovendien nog te weinig voorzieningen gerealiseerd zijn, maakt dit het samenleven tot een ingewikkeld proces. Daarbij is het belangrijk om te vermelden dat het merendeel van de bewoners zich constructief opstelt en graag meedenkt over mogelijke oplossingen en daartoe op bijeenkomsten ook de dialoog durft aan te gaan met andere groepen bewoners. Deze houding is een van de belangrijkste *beschermende factoren*, samen met de inzet van professionals zoals stadsdeel, woningcorporaties, scholen en politie. Individueel spreken bewoners elkaar veel minder aan, uit angst voor represailles. De belangrijkste *aandachtspunten* zijn het verbeteren van de bekendheid en zichtbaarheid van wijkprofessionals alsmede de bereikbaarheid van sommige professionals. Bewoners hebben best goede ideeën en zien en horen veel, maar voelen zich niet altijd gehoord door de professionals. *Best practices* zijn onder andere begeleide sportactiviteiten, maar ook dialogen naar aanleiding van conflicten, waarbij bewoners meer zicht en mogelijk ook meer grip krijgen op de andere kant van het verhaal, en daarnaast initiatieven van de bewoners zelf, bijvoorbeeld buurtborrels en schoonmaakacties.

Introductie

Haveneiland Noordwest, door de professionals Haveneiland West genoemd, is een deel van het kunstmatige wooneiland IJburg, aan de oostkant van het stadsdeel. De buurt wordt aan drie kanten begrensd door water en aan de westkant door de IJburglaan, de centrale as van de wijk.

De wijk is pas begin deze eeuw opgeleverd en alle woningen dateren dan ook uit de periode van na 2000. Bij de bouw is het concept 'wijk zonder scheidslijnen' gehanteerd, wat zoveel betekent als een wijk waar plaats is voor alle bevolkingsgroepen. Dat houdt in dat er woningen zijn gebouwd voor verschillende inkomensgroepen (huur en koop), dat er kleine en grotere woningen zijn gebouwd en dat er ook woningen zijn gebouwd voor hulpbehoevenden, zoals gehandicapten en mensen met psychiatrische problemen. Deze

heterogeniteit, die tot op het niveau van woonblokken is doorgevoerd, vormt de belangrijkste oorzaak voor samenlevingsproblemen en ervaren spanningen. De eigendomssituatie is behoorlijk verdeeld: van de 3.505 woningen is bijna de helft (48%) particuliere huur, ruim tweederde koop (38%), en een klein deel sociale huur (14%). De stedenbouwkundige opzet van het hele eiland kenmerkt zich door rechte straten met hoge gevels en gesloten bouwblokken met binnentuinen en ondergrondse parkeergarages. Een aantal blokken kent zowel huur- als koopwoningen (gespikkeld). De bevolkingsamenstelling van Haveneiland Noordwest is divers: een groot deel van de 6.769 bewoners (peildatum 1 januari 2011) bestaat uit Nederlanders (46%), gevolgd door Surinaamse Amsterdammers (13%), Marokkaanse Amsterdammers en Westerse Allochtonen (beiden 12%) en Overige Niet-Westerse Allochtonen (11%). De buurt telt een aanzienlijk aandeel kinderen (29% is jonger dan 12 jaar) en relatief weinig ouderen (3%).

In de volgende paragrafen gaan we in op spanningen in de buurt (aard en oorzaken), de aanwezigheid van risico- en beschermende factoren (waaronder beleid en interventies), en de 'match of mismatch' tussen problematiek en beleid.

Spanningen en risicofactoren

Haveneiland Noordwest scoort in de bewonersenquête bijzonder hoog op indicatoren voor spanningen, zoals vermijdingsgedrag, niet positief denken over andere bevolkingsgroepen en het ervaren van conflicten. Daar waar in alle onderzoeksbuurten bijvoorbeeld gemiddeld 27 procent van de bewoners vindt dat er bevolkingsgroepen wonen waar zij niet zo positief over denken, is dat in Haveneiland Noordwest 37 procent. Ook conflicten worden relatief vaak ervaren (24% in de Haveneiland Noordwest ten opzichte van gemiddeld 20% in alle onderzochte buurten). Een van de plekken waar vermijdingsgedrag veel voorkomt, is het plein bij het winkelcentrum, waar 's avonds vaak jongeren voor de ingang van de supermarkt hangen. Bewoners geven aan daar vaak met een boog omheen te lopen, uit angst voor kwetsende opmerkingen of erger. Ook het nabijgelegen Joris Ivensplein (zie figuur 5.7) is een plek die mensen uit voorzorg mijden omdat het daar 's avonds erg donker is. En op andere plekken is men ook wel alert, maar niet bang. Het ervaren van conflicten heeft eveneens deels te maken met de aanwezigheid van groepjes jongeren in de openbare ruimte, maar daarnaast ook met spelende kinderen en wellicht nog meer met het samenleven in de woonblokken. We bespreken deze drie kenmerken hieronder.

Figuur 4.7 Joris Ivensplein

Foto: Freek Hermens (2012)

Jongeren

Net als in andere buurten in Oost is ook hier overlast van jongeren uit andere bevolkingsgroepen de voornaamste reden waarom bewoners spanningen ervaren. Uit gesprekken met professionals leiden we af dat het vooral om hinderlijk gedrag gaat, zoals rondhangen in groepjes, blowen, het al dan niet onbewust veroorzaken van geluids-overlast (we komen daar later nog op terug), vervuiling en storend gedrag. Niettemin zegt bijna de helft van de bewoners in de bewonersenquête (46%) overlast van jongeren te ervaren, daar waar het percentage voor alle onderzochte buurten op 32 ligt.

De oorzaak van de negatieve beleving ligt volgens een aantal professionals in het verwachtingspatroon dat veel bewoners hadden toen zij naar IJburg kwamen, vooral de Nederlandse bewoners met een midden- of hoger inkomen. Bij de bouw werd het wonen op IJburg gepresenteerd als 'buiten wonen in de stad'. Hierdoor hebben veel bewoners het idee gehad zich in een rustige nieuwbouwwijk te vestigen, waar verschijnselen die zij uit andere delen van de stad kennen niet, of veel minder zouden voorkomen. Nu worden zij onverwacht geconfronteerd worden met jongeren op straat en de (indirecte) gevolgen daarvan, zoals vuil op straat, een onaangename sfeer op het winkelcentrum en discussies over het gebruik van het Johan Cruyffcourt aan het Ed Pelsterpark (figuur 5.8).

Figuur 4.8 Ed Pelsterpark

Foto: Freek Hermens (2012)

De tegenstelling tussen deze teleurgestelde bewoners, veelal, maar zeker niet uitsluitend Nederlandse huishoudens, en de jongeren wordt nog eens versterkt doordat de jongeren veelal van Surinaamse, Antilliaanse en Marokkaanse afkomst zijn. Veel bewoners vinden het moeilijk hen aan te spreken op hun gedrag, zo constateren we in gesprekken met zowel professionals als bewoners. En vanuit de jongeren zelf komt al snel de reactie dat er weinig plekken zijn waar zij terecht kunnen. Zij laten zich doorgaans goed aanspreken door zowel professionals als bewoners en zijn zelf ook meedenkend. Zo komen zij bijvoorbeeld ook naar informatieavonden.

Klankkasten en spelende kinderen

De gesprekken met professionals en bewoners maken duidelijk dat een deel van de ervaren overlast te maken heeft met de bouw van de buurt: de gesloten bouwblokken fungeren als klankkasten, waarbij zelfs gesprekken op normale toon al goed te horen zijn in bovengelegen appartementen. Om die reden wordt niet alleen overlast ervaren door pratende groepen jongeren op straat, maar ook van spelende kinderen. Uit de bewonersenquête blijkt dat overlast van kinderen tot 14 jaar buitengewoon vaak ervaren wordt. Daar waar dat gemiddeld in alle onderzochte buurten tien procent bedraagt, is dat voor Haveneiland Noordwest 22 procent! Dat bewoners dit zo veel en vaak ervaren heeft zeker ook te maken met het feit dat er weinig openbare speelplekken zijn, waardoor veel kinderen in de hofjes of in de galmende binnentuinen spelen en soms ook in de trappenhuisen of portieken. Gevoegd bij de constatering dat er veel meer kinderen wonen dan aanvankelijk werd verwacht en dat er verschillende opvattingen zijn over toezicht op kinderen, zorgt dit voor een situatie die veel aandacht vraagt van het stadsdeel en de woningcorporaties. Ouders vinden dat kinderen gewoon moeten kunnen spelen en dat geluid en rondslingerende fietsjes en dergelijke daar vanzelfsprekend bij horen en een deel van de ouders vindt het ook normaal om kinderen zonder toezicht en/of tot 's avonds laat op straat te laten spelen. Bewoners zonder kinderen, maar ook bewoners die wel toezicht houden op hun kinderen, kunnen dit als zeer storend ervaren. Ook hier fungeert de etnische achtergrond vaak als scheidslijn die het denken in groepen onbewust versterkt, zo wordt duidelijk tijdens het groepsgesprek met bewoners.

Samenlevingsproblemen

Aan de basis van zowel de ervaren jongerenoverlast als overlast door kinderen, staat, net als in andere delen van IJburg, een algemener vraagstuk, namelijk het samenleven in en rond de woonblokken. Uit de bewonersenquête blijkt dat botsende normen en waarden, omgangsvormen en opvattingen over het schoonhouden van de buurt leiden tot het ervaren van spanningen. Het groepsgesprek met bewoners maakt duidelijk dat het vooral de woonblokken betreft waarin gemengde woonvormen gerealiseerd zijn, maar daarnaast ook de (semi-) openbare ruimte.

Met betrekking tot de openbare ruimte denken bewoner onder andere verschillend over parkeren, het aanbieden van huis- en grofvuil, het aanbrengen van schotelantennes en het gebruik van tuinen. Met openbare ruimte bedoelen we in dit geval ook de grijze gebieden, zoals binnentuinen en ondergrondse parkeergarages, omdat dit gemeenschappelijke ruimten zijn, maar ook privaat terrein. Ook hier zien we een tegenstelling tussen de midden- en hogere inkomens, veelal kopers en veelal autochtoon,

en de lage inkomensgroepen, deels gezinnen die vanwege sloop en nieuwbouw uit andere stadsdelen moesten vertrekken en voornamelijk van allochtone afkomst. De bewoners met hoge verwachtingen zien andere bewoners, die in hun ogen weinig met hun nieuwe buurt op hebben, het gedrag uit hun vorige woonomgeving op IJburg voortzetten, ondanks dat dit een nieuwe buurt is die er nog perfect uitziet: ook hier worden vuilniszakken en soms zelfs fietsen van de balkons gegooid, worden spullen in de portieken neergezet en wordt vuil op verkeerde plekken en op verkeerde momenten aangeboden. Een bewoner vertelt dat zij 's ochtends als zij naar haar werk gaat de schoonmakers het hele trappenhuis ziet schoonmaken, maar aan het eind van de dag 'weer een grote bende' aantreft, veroorzaakt door kinderen die er vuil, rommel en etensresten achterlaten. Zij wordt er moedeloos van en behoort tot de categorie bewoners voor wie het wonen op IJburg op een enorme teleurstelling is uitgedraaid. Kenmerkend aan dit voorbeeld is dat er veel verschillende typen bewoners op IJburg en dus ook in Haveneiland Noordwest zijn komen wonen, maar dat toch vooral de kopers zichzelf beschouwen als de bewoners van het eerste uur. Daarmee zijn volgens de professionals hun opvattingen leidend en moeten de anderen zich daaraan conformeren. En dat gaat ver: 'ze bellen zelfs de politie voor een plastic driewieler die over het zand rijdt en lawaai maakt, terwijl ze met hun rosé op het balkon zitten', aldus een van de geïnterviewden.

Beschermende factoren en beleid

De belangrijkste beschermende factor op IJburg is dat bewoners zich weliswaar aan van alles en nog wat storen en conflicten hebben, maar dat zij allen proberen om er samen uit te komen. Een recente discussie over overlast op het Johan Cruyffcourt laat zien dat zij niet alleen klagen, maar ook meedenken en begrip tonen voor de andere kant van het verhaal. Daar waar het overlast in de vorm van vervuiling en dergelijke betreft, ligt de bal in de ogen van de bewoners vooral bij de professionals, die meer moeten handhaven en strenger moeten optreden. De professionals geven op hun beurt aan dat zij hiervoor wel afhankelijk zijn van meldingen en dat ze een dossier moeten kunnen opbouwen, alvorens te kunnen optreden. Samenvattend stellen zowel bewoners als professionals dat het een wijk is van kansen en niet van problemen. Het lijkt echter alsof er veel problemen zijn, maar dat komt mede doordat bewoners mondig zijn en de juiste wegen weten te bewandelen, waardoor zij uiteindelijk altijd wel de aandacht krijgen waar zij om vragen. We noemen hieronder de belangrijkste kansen en beperkingen vanuit beleidsperspectief.

Voorzieningen en activiteiten

Op verschillende plekken op IJburg zijn voorzieningen voor bewoners, zoals het productiehuis (activiteiten voor jongeren), een sporthal, scholen, kinderopvang, winkels, in de zomer het stadsstrand, et cetera. Desondanks constateren we dat het gebruik van de voorzieningen beperkt is en dat zich al dan niet onbedoeld of onbewust allerlei groepjes vormen. Het productiehuis, bijvoorbeeld, is een plek waar in theorie alle jongeren die dat willen onder begeleiding aan talentontwikkeling kunnen doen. In de praktijk zien professionals dat daar vooral Surinaamse en Antilliaanse jongeren komen om te rappen en muziek te maken, maar laten de Marokkaanse jongeren zich daar niet zien. Een Marokkaanse groep is bezig met het opzetten van een eigen voetbalvereniging. En zo zijn

er nog meer voorbeelden die er blijk van geven dat men elkaar wat verenigingsleven en activiteiten toch vooral richt op gelijkgestemden.

Op straat is dat anders. Het Johan Cruyffcourt wordt door iedereen gebruikt, zowel door kinderen als jongeren en zowel door autochtone als allochtone Amsterdammers. De kinderen zijn er vooral 's middags, de jongeren voornamelijk na schooltijd en 's avonds. Op het voetbalveldje worden ook regelmatig activiteiten georganiseerd door organisaties als Masterboys, maar ook door de woningcorporaties en het stadsdeel. Een echt laagdrempelige ontmoetingsplek hebben de jongeren niet. Zij ontmoeten elkaar op straat, in het winkelcentrum of bij de snackbar.

In sommige blokken organiseren bewoners zelf wel eens schoonmaakacties of borrels, maar de professionals geven aan dat er een aantal blokken is, waar geen enkele actieve bewoner te vinden is, zoals Blok 19: 'al zou je daar maar een of twee van dat soort types hebben, dan zou je al een heel eind komen.'

Het optreden van professionals

Uit het gesprek met de bewoners blijkt dat veel professionals voor hen onzichtbaar zijn, zoals de buurtbeheerders. Het kantoor van de wijkpartners, waar buurtbeheerders van de vier corporaties kantoor hebben en ook af en toe medewerkers van het stadsdeel werken, is hen niet bekend. Andere professionals vinden zij onbereikbaar, met name de politie en het stadsdeel. We zien dit ook terug in de vragen uit de bewonersenquête over aandacht van het stadsdeel voor problemen en voor het samenleven van bevolkingsgroepen: 32 procent vindt dat er onvoldoende aandacht is, vergeleken met 23 gemiddeld voor alle onderzochte buurten. Maar er zijn ook positieve punten, bijvoorbeeld een cursus omgaan met Marokkaans-Amsterdamse jongeren.

Over het functioneren van de politie oordelen de bewoners in de enquête nagenoeg gelijk aan het gemiddelde voor alle onderzochte buurten, maar anekdotes tijdens het groepsgesprek maken duidelijk dat een enkele negatieve ervaring voor sommige bewoners reden kan zijn om voortaan helemaal niet meer te bellen of te melden: ze zijn er heel snel als je ze nodig hebt, maar het bureau aan de IJburglaan kent 'zeer onhandige openingstijden'. Het vertrouwen in de politie is daardoor broos en het feit dat bewoners nog redelijk tevreden zijn, schrijven zij vooral toe aan de grote pakkans als gevolg van de stedenbouwkundige opzet van het eiland.

Meer algemeen heeft IJburg volgens een aantal respondenten, zowel bewoners als professionals, op een aantal punten een duwtje in de rug nodig. Zo zijn er veel leegstaande bedrijfsruimten en zijn er door de stagnerende woningbouw stukken grond die een andere invulling zouden kunnen krijgen (zie figuur 5.9), al is het maar tijdelijk. Dit zou de leefbaarheid volgens hen zeker ten goede komen.

Figuur 4.9: een onbestemd stuk grond op IJburg

Foto: Freek Hermens (2012)

Concluderend kunnen we vaststellen dat er op Haveneiland Noordwest buitengewoon veel spanningen worden ervaren, terwijl er op het eerste gezicht weinig mis is met de woningen, de woonomgeving en de voorzieningen. Het ervaren van spanningen heeft dan ook alles te maken met een werkelijkheid die niet overeenkomt met de verwachtingen en met het feit dat ergernissen veel meer rondom de eigen woning ontstaan. Hierdoor heeft de overlast veel meer impact dan veel zwaardere vormen van overlast, zoals criminaliteit en vervuiling en verloedering, zoals we die kennen van de grote openbare ruimten in stadsdeel Zuidoost of de pleinen in de Indische Buurt. Immer, het is moeilijker de situatie uit de weg te gaan, om conflicten te vermijden.

4.4 Aangrijpingspunten voor beleid in het stadsdeel Oost

In het onderzoek staan de risico- en beschermingsfactoren voor spanningen in wijken centraal. Vanuit die invalshoek hebben we gezocht naar voorbeeldprojecten en interventies die concreet worden uitgevoerd in de onderzoekswijken en die aansluiten op de geconstateerde risico- en beschermingsfactoren. Voordat we op de voorbeeldprojecten nader ingaan, merken we op dat ook in het reguliere beleid in het stadsdeel al veel gebeurt ten aanzien van het terugdringen van risicofactoren en het bevorderen van beschermende factoren. Voorbeeldprojecten en interventies in wijken zijn vaak aanvullend op regulier (bovenwijks, stedelijk of landelijk) beleid of een intensivering daarvan, bijvoorbeeld omdat een wijk op bepaalde thema's extra aandacht nodig heeft. Een voorbeeld van regulier beleid is de uitvoering van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning, waarin kwetsbare groepen worden ondersteund, overbruggende contacten tussen bewoners en bevolkingsgroepen worden bevorderd, evenals de participatie en 'eigen kracht' van burgers. Het sociaal-economisch beleid, in het bijzonder het werkgelegenheidsbeleid, beoogt bewoners perspectief te bieden op een baan en volwaardige deelname aan de samenleving. Het veiligheidsbeleid in wijken creëert de

voorwaarden waaronder ontmoeting, positief samenleven en 'thuisvoelen in de buurt' überhaupt mogelijk zijn. Het jeugdbeleid bevordert ontplooiingskansen van jongeren, en beoogt vroegtijdige uitval tegen te gaan. Onderdeel van regulier beleid is – onder meer – ook de wijkaanpak, buurtgericht werken, stedelijke vernieuwing met sloop- en nieuwbouw of renovatie van verouderde woningen, leefbaarheidsbudgetten om zowel leefbaarheid als bewonersparticipatie te vergroten, gezinsaanpakken voor jongeren die dreigen te ontsporen, inzet op multiprobleem gezinnen, armoedebestrijding. De voorbeeldprojecten en interventies die in het rapport de revue passeren, zijn vrijwel allemaal te verbinden met doelstellingen en thema's uit regulier beleid.

De situatie in Betondorp is, afgaande op gesprekken met professionals en bewoners, niet heel zorgwekkend te noemen, althans met betrekking tot eventuele spanningen. De cijfers ondersteunen deze opvatting: vergeleken met alle onderzoeksbuurten scoort de buurt in de bewonersenquête vrijwel op alle punten positiever. Een uitzondering wordt gevormd door jongerenoverlast: het aandeel bewoners dat in de enquête aangeeft dat dit vaak voorkomt is veel hoger dan de andere risicofactoren. In de praktijk blijkt dat het om een klein groepje jongeren gaat, dat rondhangt op het centrale plein de wijk, de Brink. Dit is bekend bij de betrokken organisaties, zoals politie, stadsdeel en woningcorporaties en ook voor de minder opvallende risicofactoren, zoals botsende opvattingen over het schoonhouden van de buurt, hebben zij voldoende aandacht. Verschillende professionals houden bijvoorbeeld spreekuur in de wijk en hebben daardoor niet alleen een goede informatiepositie, maar ook direct contact met bewoners. Vanuit de buurt zelf komen ook initiatieven die zich richten op de sociale kwaliteit, zoals een project waarbij bewoners gezamenlijk tuintjes opknappen. Dit soort initiatieven sluit goed aan bij beschermende factoren, zoals het aangename woonklimaat.

De professionals zijn van mening dat de bewoners van Betondorp weinig zelfredzaam zijn. *Aandachtspunten* voor de toekomst liggen in het verlengde daarvan: eenzaamheid ligt op de loer en contact is door een veranderende bevolkingssamenstelling minder vanzelfsprekend. Bewoners hebben daarnaast een kritische houding jegens instanties en uiteenlopende verwachtingen ten aanzien van het wonen en leven in de buurt.

Het beleid sluit in grote mate aan op de vraagstukken in de Indische buurt. Er is in de volle breedte aandacht voor de leefbaarheid en de veiligheid van de buurt. De inzet bestrijkt het volledige spectrum, van fysieke ingrepen (straten, pleinen, woningen, winkels, voorzieningen) tot sociaal-maatschappelijke ingrepen (activiteiten, hulp, begeleiding, ondersteuning, etc.) en van preventief beleid tot repressief beleid. Professionals kunnen daarbij ook aansluiten op het gevoel van betrokkenheid dat bij veel bewoners aanwezig is en de actieve inzet van een kleinere groep bewoners.

Belangrijk *aandachtspunten* zijn ten eerste de slagkracht van de professionals en ten tweede de communicatie over hun inzet richting bewoners. Met slagkracht bedoelen de professionals dat er volgens hen weliswaar voldoende middelen zijn om iets voor elkaar te krijgen, maar dat het hen vooralsnog ontbreekt aan doorzettingsmacht en mandaat om echt verbeteringen te realiseren. Een tweede punt van aandacht is de communicatie over wat er in de buurt gebeurt en waarom. Bewoners geven aan niet te weten hoe bepaalde organisaties en instanties werken, als zij überhaupt al weten dat zij bestaan en wat ze precies doen.

De risicofactoren van Haveneiland Noordwest zijn evident en ook bekend bij de beleidsmakers. Het beleid en de beschermingsfactoren adresseren deze risicofactoren grotendeels, bijvoorbeeld via begeleide sportactiviteiten, dialogen en initiatieven van de bewoners zelf, bijvoorbeeld buurtborrels en schoonmaakacties. Professionals van het stadsdeel, de politie, de corporaties, maar ook samenwerkingspartners als scholen en sportverenigingen zetten zich in om het samenleven zo goed mogelijk vorm te geven en om eventuele conflicten bespreekbaar te maken en op te lossen. De gebouwde omgeving met gesloten bouwblokken rondom grote binnentuinen zorgt dat leefgeluiden al snel voor overlast zorgen en in combinatie met een enorm aandeel kinderen en jongeren, waarvoor bovendien volgens een aantal geïnterviewden nog te weinig voorzieningen gerealiseerd zijn, maakt dit het samenleven tot een ingewikkeld proces. Het merendeel van de bewoners stelt zich constructief op, denkt graag mee over mogelijke oplossingen en durft daartoe op bijeenkomsten ook de dialoog aan te gaan met andere groepen bewoners. Deze houding is een van de belangrijkste *beschermende factoren*, Individueel spreken bewoners elkaar veel minder aan, vaak uit angst voor represailles. Het belangrijkste *aandachtspunten voor de toekomst* dat bewoners benoemen is dat de bekendheid en zichtbaarheid van wijkprofessionals alsmede de bereikbaarheid van sommige professionals nog verder verbeterd kan worden. Bewoners hebben goede ideeën en zien en horen veel, maar voelen zich niet altijd gehoord door de professionals. Vanuit de professionals is de conclusie vooral doorgaan op de ingeslagen weg, waarbij de samenlevingsvraagstukken centraal staan.

In de samenvattingen van de rapportages over Betondorp, de Indische Buurt en Haveneiland Noordwest (IJburg) is geconcludeerd dat risicofactoren voor spanningen in de wijk voor een belangrijk deel worden geadresseerd door beschermende factoren en beleid. Er zijn desalniettemin enkele aandachtspunten voor beleid; ten aanzien van deze aandachtspunten zijn een aantal voorbeeld projecten te noemen die we in buurten zijn tegengekomen. De projecten worden toegelicht in de overkoepelde rapportage over alle buurten. Een interventie die op straat veel risicofactoren en beschermende factoren bij kinderen adresseert (speelveiligheid, prosociaal gedrag, samenspelen, toezicht, talentontwikkeling, betrokkenheid ouders) is de Thuis Op Straat (TOS) methodiek. Voorbeelden van de inzet van positieve rolmodellen in de buurt is de inzet van studenten in de Indische Buurt voor huiswerkbegeleiding en juridisch advies (Buurtwinkel voor Onderwijs, Onderzoek en Talentontwikkeling; samenwerking tussen HvA, UvA, corporaties en Stadsdeel) en het maken van toneel over (problemen in) het leven van alledag (Studio 52nd). Initiatieven als tuintjesprojecten (o.a. in de Indische Buurt en Betondorp) en kookprojecten (Indische Buurt, Betondorp) zijn gericht op het vergroten van het contact en het wederzijds begrip tussen burens en buurtbewoners. Portiekportiers, zoals we die uit Zuidoost kennen, zouden in de Indische Buurt en delen van IJburg ook kunnen worden ingezet om de problematiek rond vervuiling en opslag van goederen aan te pakken. Het naar de burger toebrengen van het beleid, door middel van spreekuur (Betondorp en IJburg) of het aanschuiven van wijkprofessionals bij vergaderingen van VVE's lijkt belangrijk voor het vergroten van de kennis over wat er voor de buurt wordt gedaan en voor het verbinden van ideeën met instanties die het kunnen uitvoeren.

Bijlage 1 Veldwerk bewonersenquête

Fase 1

Twee soorten doelgroepen:

- bewoners met een telefoonnummer -> brief 1
- bewoners zonder een telefoonnummer -> brief 2

Inhoud brief 1:

- mogelijkheid om vragenlijst online te beantwoorden
- mogelijkheid antwoordkaart in te sturen om een schriftelijke lijst thuis te krijgen
- aankondiging dat ze gebeld worden binnen enkele weken

Inhoud brief 2:

- mogelijkheid om vragenlijst online te beantwoorden
- mogelijkheid antwoordkaart in te sturen om een schriftelijke lijst thuis te krijgen

Fase 2

Bewoners die gerespondeerd hebben, die een antwoordkaartje hebben teruggestuurd, hebben opgebeld of de non-respons (retouren brief ed.) zijn uit het steekproefbestand verwijderd. Vervolgens is er aan de rest een herinneringsbrief gestuurd.

Inhoud brief:

- herinnering online mogelijkheid + mogelijkheid schriftelijke lijst op te vragen door hierover op te bellen naar O+S

Fase 3

Bewoners die gerespondeerd hebben, die een antwoordkaartje hebben teruggestuurd, hebben opgebeld of de non-respons (retouren brief ed.) zijn uit het steekproefbestand verwijderd. Vervolgens is er aan de rest weer een brief gestuurd. Er zijn nu drie verschillende brieven, die naar vier verschillende doelgroepen zijn verstuurd.

Vier soorten doelgroepen:

1. bewoners in 'moeilijke buurten' zonder telefoonnummer -> brief 1
2. bewoners in 'moeilijke buurten' met telefoonnummer -> brief 2
3. bewoners in 'makkelijke buurten' met telefoonnummer -> brief 2
4. bewoners in 'makkelijke buurten' zonder telefoonnummer -> brief 3

Inhoud brief 1:

- mogelijkheid om vragenlijst online te beantwoorden
- mogelijkheid antwoordkaart in te sturen om een schriftelijke lijst thuis te krijgen
- aankondiging face to face

Inhoud brief 2:

- mogelijkheid om vragenlijst online te beantwoorden
- mogelijkheid antwoordkaart in te sturen om een schriftelijke lijst thuis te krijgen
- aankondiging dat ze gebeld worden

Inhoud brief 3:

- mogelijkheid om vragenlijst online te beantwoorden
- mogelijkheid antwoordkaart in te sturen om een schriftelijke lijst thuis te krijgen

Fase 4

Bewoners die gerespondeerd hebben, die een antwoordkaartje hebben teruggestuurd, hebben opgebeld of de non-respons (retouren brief ed.) worden uit het steekproefbestand verwijderd. De overige bewoners zijn opnieuw benaderd: bewoners die brief 1 hebben ontvangen zijn thuis bezocht (face to face), bewoners die brief 2 hebben gehad, zijn telefonisch benaderd.

Bijlage 2 Populatie onderzochte buurten

Tabel 1 Herkomst van populatie van vier buurten in stadsdeel Oost

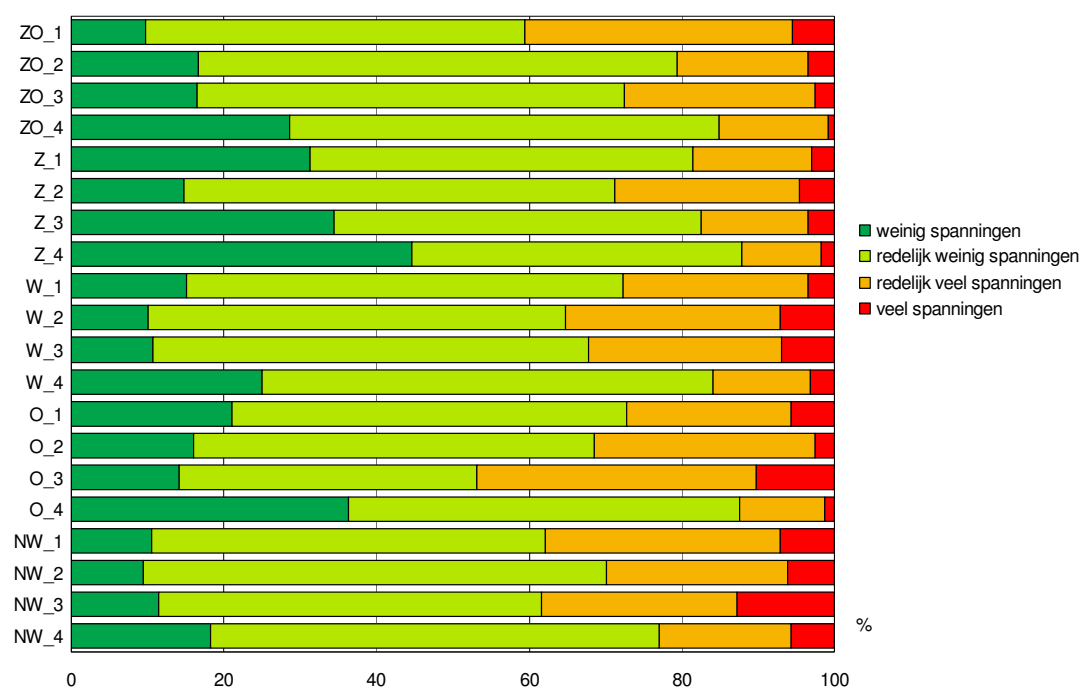
		Surina mers	Antillia nen	Turken	Marok- kanen	ov. niet- west. allocht.	west. alloch- tonen	autocht onen	totaal
Oost 1 (M57a)	%	7,4	0,7	0,8	4,5	5,9	11,6	69,1	100
Oost 2 (M31c)	%	12,7	1,0	12,1	25,8	13,2	10,8	24,5	100
Oost 3 (M35d)	%	13,2	1,8	4,1	10,1	10,3	13,3	47,2	100
Oost 4 (M56bc)	%	2,4	0,8	0,6	2,0	3,5	16,5	74,3	100

Tabel 2 Sekse en leeftijd van populatie vier buurten in stadsdeel Oost

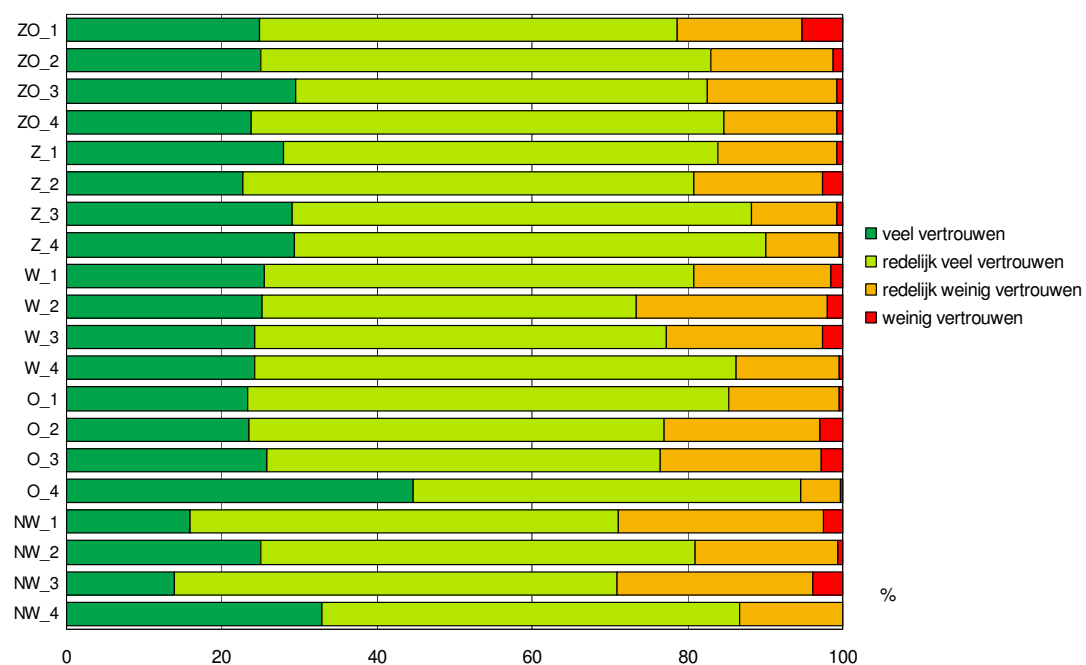
		man	vrouw	16-34 jaar	35-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
Oost 1 (M57a)	%	47,8	52,2	21,9	25,2	26,8	26,1
Oost 2 (M31c)	%	49,9	50,1	40,8	25,3	23,0	10,9
Oost 3 (M35d)	%	47,5	52,5	36,0	46,9	12,4	4,7
Oost 4 (M56bc)	%	47,0	53,0	31,6	33,0	23,0	12,4

Bijlage 3 Spanningen en vertrouwen in de 20 onderzochte buurten

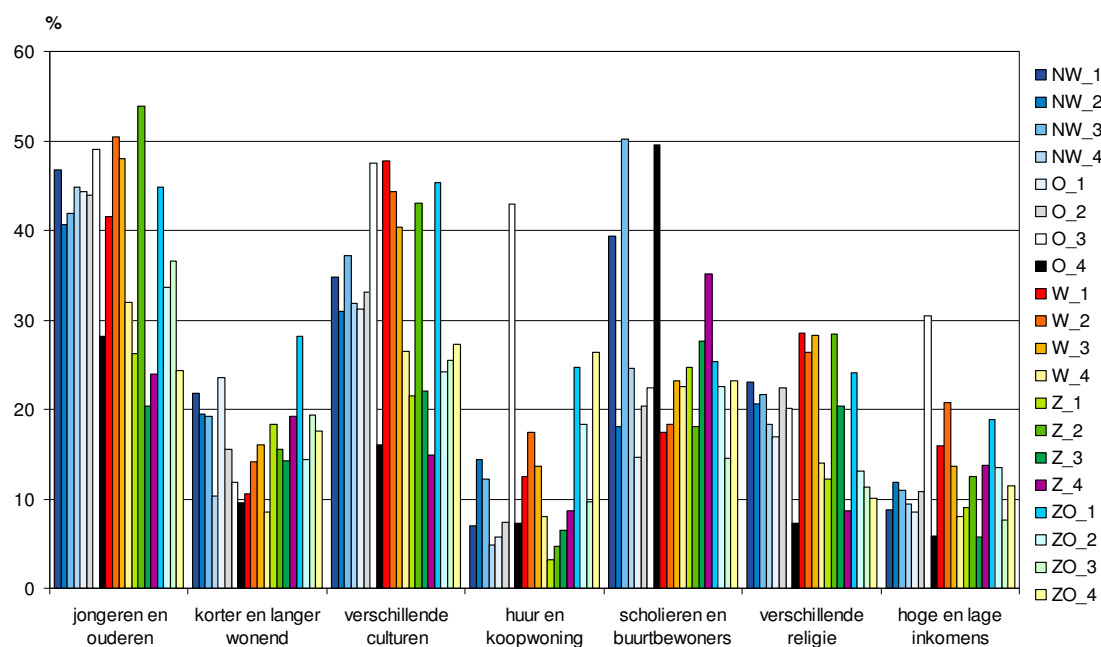
Figuur 1 Ervaren spanningen in de 15 onderzoeksbuurt en de 5 referentiebuurt in de stadsdelen: Zuidoost (ZO), Zuid (Z), West (W), Oost (O) en Nieuw-West (NW) (procenten, n = 212, 205, 263, 273)

Figuur 2 Ervaren vertrouwen in de 15 onderzoeksbuurten en de 5 referentiebuurten in de stadsdelen: Zuidoost (ZO), Zuid (Z), West (W), Oost (O) en Nieuw-West (NW)

Figuur 3 Groepen waartussen spanningen worden waargenomen in de 15 onderzoeksbuurt en de 5 referentiebuurt in de stadsdelen: Zuidoost (ZO), Zuid (Z), West (W), Oost (O) en Nieuw-West (NW)

Bijlage 4 Correlatie risicofactoren

Tabel 1 Correlatie tussen botsende leefstijlen en ervaren en waargenomen spanningen in de buurt¹
(n = 212, 205, 263, 273 eerste zeven, n = 36, 65, 130, 100 laatste drie)

	Oost 1 Betondorp	Oost 2 Indische Buurt	Oost 3 Haven- eiland NW	Oost 4 Midden- meer
bewoners corrigeren hun kinderen te weinig als die overlast veroorzaken	**0,54	**0,36	**0,43	**0,29
bewoners hebben meningverschillen over het gezamenlijk gebruik van pleinen, veldjes en speelvoorzieningen in de buurt	**0,37	**0,32	**0,52	**0,30
bewoners verschillen in de normen en waarden over wat wel en niet kan in de buurt	**0,42	**0,35	**0,38	**0,34
bewoners denken verschillend over hoe burens met elkaar om zouden moeten gaan	**0,33	**0,34	**0,47	**0,32
bewoners hebben meningverschillen over het gezamenlijk onderhouden en schoonhouden van portieken en trapruimten	**0,44	**0,28	**0,35	**0,28
bewoners laten hun kinderen tot een laat tijdstip buiten spelen	**0,48	**0,26	**0,40	**0,18
bewoners zetten vuilniszakken te vroeg buiten of laten rommel achter op straat	**0,36	*0,17	**0,24	**0,24
kinderen die niet op straat durven spelen vanwege kinderen waar ze bang voor zijn	0,36	0,06	0,12	0,17
kinderen die niet op straat durven spelen vanwege jongeren waar ze bang voor zijn	*0,53	0,03	0,16	*0,22
kinderen die niet op straat durven spelen vanwege volwassenen waar ze bang voor zijn	-0,06	-0,04	0,20	-0,10

¹Schaal van 5 items die spanningen meten zonder oorzaak (drie items uit het signaleringinstrument + twee vergelijkbare extra items) ** p<.01 * p<.05 Vetgedrukt = opvallend (bijvoorbeeld anders dan in andere buurten)

Tabel 2 Correlatie tussen contact tussen bevolkingsgroepen en ervaren spanningen in de buurt¹

	Oost 1 Betondorp	Oost 2 Indische Buurt	Oost 3 Haven- eiland NW	Oost 4 Midden- meer
contactfrequentie buurtbewoners andere herkomst	**0,22	-0,08	**0,18	*-0,13
verschil tussen contactfrequentie buurtbewoners eigen en andere herkomst	**0,27	0,11	*0,13	0,06
weinig contact tussen buurtgenoten uit verschillende culturen	**0,33	**0,47	**0,37	**0,41

¹Schaal van 5 items die spanningen meten zonder oorzaak (drie items uit het signaleringinstrument + twee vergelijkbare extra items) ** p<.01 * p<.05

Tabel 3 Correlatie tussen onveiligheid, rapportcijfers en ervaren overlast en criminaliteit en ervaren spanningen in de buurt¹

	Oost 1 Betondorp	Oost 2 Indische Buurt	Oost 3 Haven- eiland NW	Oost 4 Midden- meer
onveilig in buurt	**0,30	**0,28	**0,46	**0,35
schelden, brutaal gedrag	**0,40	**0,40	**0,46	**0,39
overlast van groepen jongeren	**0,51	**0,31	**0,48	**0,33
jeugdcriminaliteit	**0,44	**0,31	**0,41	**0,34
het pesten van specifieke groepen inwoners	**0,47	**0,42	**0,31	**0,29
bedreiging	**0,39	**0,35	**0,42	**0,28
overlast van kinderen tot en met 14 jaar	**0,40	**0,30	**0,41	**0,25
mensen die op straat worden lastig gevallen	**0,38	**0,30	**0,39	**0,19
overlast door omwonenden	**0,34	**0,35	**0,37	**0,19
geluidsoverlast op straat	**0,38	**0,28	**0,33	**0,26
vrouwen en meisjes die op straat worden	**0,37	0,12	**0,31	*0,15
gewelddelicten	**0,24	*0,18	**0,34	0,09
bekladding van muren en/of gebouwen	**0,23	0,18	**0,24	**0,20
rapportcijfer veiligheid in uw buurt	**0,36	**0,47	**0,47	**0,42
rapportcijfer woonomgeving	**0,20	**0,42	**0,37	**0,31

¹Schaal van 5 items die spanningen meten zonder oorzaak (drie items uit het signaleringinstrument + twee vergelijkbare extra items) ** p<.01 * p<.05 Vetgedrukt = opvallend (bijvoorbeeld anders dan in andere buurten)

Tabel 4 Correlatie tussen waardering politie en stadsdeel en ervaren spanningen in de buurt¹

	Oost 1 Betondorp	Oost 2 Indische Buurt	Oost 3 Haveneiland NW	Oost 4 Middenmeer
stadsdeel onvoldoende aandacht problemen	0,32**	0,08	0,30**	0,24**
stadsdeel onvoldoende aandacht samenleven	0,27**	0,02	0,37**	0,32**
politie weinig uit auto	0,21**	0,16*	0,26**	0,29**
politie niet benaderbaar	0,08	0,05	0,14*	0,27**
politie houdt geen rekening met wensen samenleving	0,15*	0,14*	0,15*	0,21**
politie heeft te weinig tijd	0,22**	0,13	0,14*	0,23**
politie weet niet hoe ze boeven moeten vangen	0,17*	0,07	0,22**	0,26**
politie bestrijdt niet succesvol criminaliteit	0,26**	0,03	0,25**	0,26**

¹Schaal van 5 items die spanningen meten zonder oorzaak (drie items uit het signaleringinstrument + twee vergelijkbare extra items) ** p<.01 * p<.05

Bijlage 5 Geïnterviewden in Oost

Lijst geïnterviewden Stadsdeelniveau Oost

Stadsdeel algemeen

Projectleider Groepsaankpak stadsdeel Oost (2x)

Gesprekken Betondorp

Bewoners (7)

Professionals:

Buurtregisseur politie

Medewerker Dynamo Welzijn

Beheerder/activiteitenbegeleider Dynamo Welzijn

Buurtbeheerder Stadgenoot

Consulent Ymere

Medewerker woonservice Eigen Haard

Medewerker zorg en overlast Eigen Haard

Gesprekken Indische buurt

Bewoners (9)

Professionals:

Medewerker woonservice Eigen Haard

Veldwerker Streetcornerwork

Buurtregisseur politie (3x)

Gebiedsadviseur afdeling buurtregie en participatie stadsdeel

Participatiemakelaar stadsdeel Oost

Coördinator Economie en winkelstraatmanagement stadsdeel Oost

Gesprekken Haveneiland West

Bewoners (7)

Professionals:

Veiligheidscoördinator (2x)

Medewerker Civic Zeeburg

Gebiedsmanager stadsdeel Oost (IJburg)

Participatiemakelaar stadsdeel Oost

Wijkmeester Stadgenoot

Bijlage 6 Literatuur

Adang O, Quint H & Van der Wal R (2010) *Zijn wij anders? Waarom Nederland geen grootschalige etnische rellen heeft*. Apeldoorn: Stapel & De Koning.

Allport GW (1954) *The nature of prejudice*. Reading, MA: Addison Wesley.

Bolt G & Torrance MI (2005) *Stedelijke herstructurering en sociale cohesie*. Utrecht: Nethur.

Boutellier H, Van Wonderen R, Tan S, De Groot I, Nieborg S (2007) *Sociaal vertrouwen in Oud-Zuid*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Blokland, T. (1998). *Wat stadsbewoners bindt. Sociale relaties in een achterstandswijk*, Kampen, Kok Agora.

Broekhuizen J en Van Wonderen R (2010) *Samenleven met verschillen. Over de ontwikkeling van een instrument om polarisatie en vertrouwen in buurten te meten*. Amsterdam: Vrije Universiteit, Leerstoel Veiligheid en Burgerschap.

Morenoff, JD, Sampson, RJ, en Raudenbush, SW (2001). Neighborhood Inequality, Collective Efficacy, and the Spatial Dynamics of Homicide., *Criminology*, nr. 39(3), 517-560.

Sampson, RJ and Raudenbush SW (2004). The Social Structure of Seeing Disorder, *Social Psychology Quarterly*. nr. 67(4) 319-342.

Van Gemert, F (2006). Leven op het breukvlak. Essay: Jeugdgroepen in conflict., *Secondant*, nr. 20 (3/4), 40-45.

Van Wonderen R & Boutellier H (2007) *Sociaal vertrouwen in de Marathonbuurt*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Van Wonderen R & Broekhuizen J (2011). Spanningen in buurten: Theoretische verkenning en empirische toetsing van risico- en beschermingsfactoren voor polarisatieprocessen. *Cahiers Politiestudies*, 18(1), 53-77.